

O STROMECH V ULICÍCH

Kateřina Videnov (ed.)

O STROMECH V ULICÍCH

Kateřina
Vídenová (ed.)

© Arnika, 2022
© Kateřina Vídenová, 2022
Illustrations © Alexey Klyuykov, 2022
Graphic Layout © Jakub Samek, 2022

ISBN 978-80-87651-76-6

**O STROMECH V ULICÍCH
KNIHA ROZHovorŮ
Kateřina Vídenová (ed.)**

OBSAH

ÚVODNÍ SLOVO ● 9

ROZHOVORY

- Magdalena Maceková
O TĚPLNÉM OSTROVĚ A CHLAZENÍ MĚSTA ● 10
- Ondřej Nečaský
O ÚZEMNÍM PLÁNOVÁNÍ A JEHO STRUKTUŘE ● 16
- Martin Ander
O LEGISLATIVĚ U NÁS A V ZAHRANIČÍ ● 24
- Karel Kříž
O SÍTÍCH A JEJICH KOLIZÍCH SE STROMY ● 30
- Petra Kolínská
O POLITICE A NOVELÁCH ZÁKONŮ ● 40
- Michaela Pixová
O REZORTISMU A DĚDICTVÍ MINULOSTI ● 44
- Martin Vysoký
O ŠVÉDSKÝCH VÝSADBOVÝCH SYSTÉMECH ● 48
- Jana Pyšková
O KRAJINÁŘSKÉ ARCHITEKTUŘE A PROFESNÍ ETICE ● 58
- David Hora
O ZÁCHRANĚ I KÁCENÍ STROMŮ A O STANDARDU PRO STROMOŘADÍ ● 66
- Josef Richtř
O SPRÁVCOVSTVÍ A NOVÉ STRATEGII ● 76
- Ilona Vybíralová
O MENŠÍCH OBCÍCH A PLÁNOVÁNÍ PÉČE O STROMY ● 82
- Vratislav Filler
O DOPRAVĚ A HLASECH, KTERÉ NEJSOU SLYŠET ● 88
- Jiří Sádlo
O HISTORII A UMĚLÉM ZAMRZÁNÍ ČASU ● 98
- Milena Andrade Dneboská
O PAMÁTKOVÉ OCHRANĚ A ZAHUŠŤOVÁNÍ MĚSTA ● 106

Karel Stibral
O ENVIRONMENTÁLNÍCH SOUVISLOSTECH A DIVOKOSTI V NÁS
● 114

Dominik Lang
O UMĚNÍ A VZPOMÍNÁNÍ NA DĚTSTVÍ ● 120

Marcela Klemensová
O AKTIVNÍM OBČANSTVÍ A NEJKRÁSNEJŠÍCH ALEJÍCH ● 128

Anna Hogenová
ROZHOVOR SE STROMEM ● 132

NÁVODY

- Jak zabránit neoprávněnému kácení stromů mimo les? –
grafické znázornění ● 140
- Jak zabránit neoprávněnému kácení stromů mimo les? ● 142
- Kompensace ekologické újmy při kácení stromu ● 144
- Kde zjistit, jaká kácení nebo výsadby se připravují? ● 146
- Jak ovlivnit dokumenty týkající se zeleně? ● 148
- Jak postupovat, chci-li vysadit v ulici strom/stromořadí? ● 150
- Výsadba stromu ve vnitrobloku ● 152
- Jak se zapojit do péče o zeleně? ● 154
- Na co si dát pozor při koupi a sázení stromu? ● 156
- Strom jako součást modro-zelené infrastruktury měst ● 158

ÚVODNÍ SLOVO

Tato kniha je pokusem dát věci do kontextu. Problémem totiž není absence manuálů, jak správně sázet v ulicích stromy – sama jsem jich objevila celou řadu. Problémem je špatná nebo vůbec žádná zastřešující koncepce a nedostatek koordinace a komunikace. Sepsala jsem tedy skoro dvě desítky všemožných úhlů pohledu k dané problematice, ke každému vyzpovídala ochotného a kompetentního člověka a pokusila se všechny odpovědi propojit a kontextualizovat.

Můj pokus vznikl z pozorování společnosti ovládané na jedné straně až hrůzou z kácení stromů a na druhé až fetišistickým kupováním dalších a dalších aut. Z pozorování lidí, kteří milují stromy a vyžadují je ve svých městech všude, ovšem s výjimkou místa před jejich domem, na jejich parkovacím místě nebo v blízkosti jejich potrubí. Z pozorování podivné nemožnosti harmonizace snah lidí, kteří mají až překvapivě podobné, ne-li dokonce totožné cíle. Z pozorování plánování reformem a sepsování strategií do šuplíku. Z pozorování zákonů a regulací, ve kterých se pořádně vyzná jen ten, kdo je studuje tak dlouho, až opět zastarají. Můj pokus je tedy také holdem těm, které ani toto vše neodradilo a kteří se pokoušejí dál stromy a stromořadí do ulic dostávat. A nejen stromy, ale celé soustavy modro-zelené infrastruktury, jejichž cílem je přírodními způsoby zachytávat dešťovou vodu a v horkých měsících ulice ochlazovat. Pro města jsou navíc tyto krásné bytosti – jak stromy, tak odvážní lidé – asi jedinou nadějí na tlumení dopadů klimatické krize.

Technických řešení máme v dnešní době tolik, že překračují představivost všech našich předků. Ale stromy ve městech nepřibývají. Stromy mizí. Kde je nepřítel? Jsou to auta? Jsou to inženýrské sítě? Jsou to konzervativci a zpátečníci? Nebo spíše expanze liberálních svobod ad absurdum? Anebo posedlost ekonomickým růstem jako jedinou představitelnou budoucností?

Začíná hledání odpovědí osmnácti významných osobností a také můj pokus. Grafické reference v textu a návody na konci této knížky vám umožní porovnávat úhly pohledů na jednotlivé problematiky, směry řešení a kauzy.

S úctou
Kateřina Vídenová

Magdalena Maceková, vzděláním architektka, je v Nadaci Partnerství specialistkou na adaptace ve městech. Působila v programu Prostory, který do českého prostředí přenášel myšlenky architekta Jana Gehla a newyorské organizace Project for Public Spaces, a dnes pracuje v týmu Adaptterra. Jejím zájmem není jen životní prostředí, ale především kvalitní prostory pro lidi, což zahrnuje i přístup adaptující města na klimatickou krizi, neboli vrácení měst zpátky blíže k přírodě. Protože se v odpovědích dotkla nejen svého tématu chlazení města, ale i mnoha dalších souvislostí, zařazují její rozhovor jako první.

O TEPELNÉM OSTROVĚ A CHLAZENÍ MĚSTA

Magdalena Maceková

Nejúčinnějším adaptačním opatřením v boji proti klimatické změně uvnitř měst jsou stromy. Klimatizují ulice, redukuje tepelný ostrov. Díky nim se dá pobývat ve městě i v nejteplejších měsících. Co je to ten tepelný ostrov?

Je to jev známý už od doby, co se soustavně měří počasí, tedy zhruba 200 let: ve městech je tepleji než v jejich okolí. Způsobují to zpevněné povrchy a nedostatek vody a rozdíl může být až šest stupňů Celsia. Tepelný ostrov známe všichni pocitově – když je vedro, je nejlepší utéct někam k vodě, mimo město. Už ve starověkých Pompejích vidíme různá řešení, jak horku čelit. Dnes se ale k přirozenému přehřívání měst přidává zvyšování teploty dané klimatickými změnami a tento souběh znamená, že se tím už opravdu musíme zabývat.

Jak tedy tepelný ostrov vzniká?

Pevné povrchy, ze kterých je město postaveno, neumějí na rozdíl od přírodního prostředí dobře odrazet sluneční záření. Tepelné vlny se navíc odrážejí mezi svislými fasádami a vodorovnými silnicemi a chodníky, takže přebytečné teplo nemůže odejít. Pevné materiály teplo navíc výborně akumulují, takže jej vyzařují, když už na ně slunce nesvítí. Největší rozdíl mezi teplotou ve městě a mimo město je proto po západu slunce. Přírodní prostředí se ochladí, protože už tam sluneční svit nedopadá, a město začne sálat teplo, které celý den akumulovalo.

Co se s tím dá nebo nedá dělat?

Dobře umíme chladit interiéry. Klimatizace je relativně levné zařízení a interiéry vychladit zvládne, bohužel ale z neobnovitelných zdrojů. Ale co hůř, tím, že vychladíme interiér, teplo nezmizí. Vyfoukne se do venkovního prostoru a co tam? Chladit venkovní prostory, to je kumšt.

Takže jsme zpátky u příčin – zpevněné povrchy a špatné hospodaření s vodou.

Můžeme uvažovat o tom, kde ve městě pevné povrchy skutečně potřebujeme, a kde ne. A hlavně o tom, kde je voda – to je klíčové. Většina extrémů je přímo spojená s vodou. Budto je sucha, nebo přívalové deště či lokální záplavy a povodně, kdy řeka vyplavuje obce na ní. Pořád se setkáváme s vodou. Proto vznikl koncept modro-zelené infrastruktury ve městech.

Modrá složka jsou způsoby, jak hospodařit s vodou. Jenom technologická řešení nám moc nepomohou. Je důležité zapojit procesy blízké přírodě. Zelená složka je vegetace. Slovo zeleň nemám ráda, působí to jako neurčitá masa, která si oproti upraveným stavebním prvkům roste a úplně se nedá ovládat. Musíme se vrátit k pochopení, že přírodní složka není ve městě zbytečná, že neslouží jen jako okrašlovací prvek. Ale je úplně klíčová pro to, aby město zůstalo obyvatelné.

Jak chlazení přírodními prvky vlastně funguje?

Zcela zásadní je voda, protože má úplně jedinečné chladicí schopnosti. Žádná jiná běžně dostupná látka tak nefunguje. Voda do svého objemu uloží ohromné množství tepla a její teplota se zvyšuje pomalinku. Ale ještě zásadnější jsou změny skupenství – zejména když se odpařuje, do sebe uloží ještě podstatně větší množství tepla. A navíc voda je dostupná, pořád ještě hodně levná (doslova nám spadne z nebe).

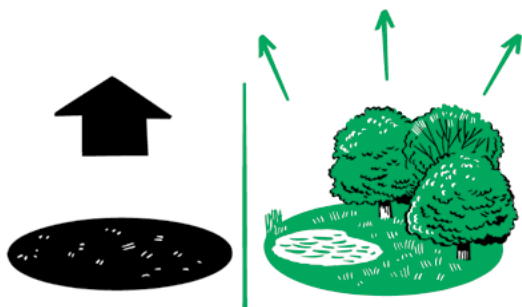
A zpět k rostlinám. Když je jim horko, začnou vodu odpařovat. S vodou si samy hospodaří – potřebují ji k pití i na transport látek, neboli jídlo, a potom na ochlazování svého těla. Aktivní odpařování vody je u rostlin účinnější než u vodních ploch, kde probíhá jen z hladiny.

Odpařování rostlinami závisí na teplotě. Když je méně než 25 stupňů, 30letý javor odpaří třeba 2 litry vody za den. Ale když je horko, odpařuje třeba i 50 nebo 60 litrů. Samozřejmě přitom musí mít k dispozici vodu v dostatečném množství.

To je důvod, proč má smysl mluvit o modro-zelené infrastruktuře – ty dvě složky jsou propojené a vzájemně závislé. Proto se to v kontextu města dává do jednoho slova. Rostliny nefungují bez vody a také voda potřebuje rostliny.

V jakém smyslu potřebuje voda rostliny?

Zelené plochy umožní zasakování, které je na zpevněných plochách problém. A zadruhé kvůli čištění. I ze zpevněných ploch, jako třeba z parkovišť, by voda měla zasakovat aspoň přes **trávník**. Celý půdní profil s kořenovými systémy a organickými látkami totiž funguje jako čistička. Zvládne zachytit jak různé prachové částice, třeba otěry pneumatik a brzdových destiček nebo úkapy benzínu. Toto znečištění se pak nedostane do podzemní vody. Tráva a živá půda je také schopná zachytit některé těžké kovy. ↪ str. 110

Při zasakování je navíc rozdíl mezi běžným pobytovým a lučním trávníkem. Kvetoucí byliny mají delší kořeny, takže umožňují lepší vsakování, luční trávník tak údajně zasakuje až o třetinu více vody než ten běžný.

A jak může zasakování vody ovlivnit město?

Zasakování úplně mění fungování vody ve městě. Pokud srážky nezasakují a všechna dešťová voda se pustí kanálem, během velice krátké doby obrovsky vzroste průtok ve vodních tocích. Prudký průtok často ničí jejich koryta. Navíc většina měst má jednotnou kanalizaci, na které má zbudované tzv. odlehčovací komory. To znamená, že když do kanalizace v jednu chvíli teče příliš mnoho vody, nejde přes čistiřnu, ale dostane se přes tyto komory rovnou do řeky nebo potoka. Tím do vodního toku přitéká nejen voda znečištěná z kontaktu s povrchem, ale ještě přitom vypláchne splašky z kanálu.

Je skvělé, že se řeší kvalita vody z čistíren, zachytávání mikropolutantů apod., ale tyto odlehčovací komory se zatím moc řešit nedaří. Je to o to horší, že klimatická změna přináší více přívalových dešťů. Odlehčovací komory jsou projektované na desetiletý nebo padesátiletý průtok, který ale najednou nastává několikrát do roka!

Pojďme se vrátit k zelené části. Jakou roli mají při chlazení a čištění stromy?

Mají obrovskou výhodu ve své velikosti. Ta je navíc posílena tím, že listy rostou v mnoha vrstvách nad sebou, když se rozloží, má běžný strom plochu jako polovina fotbalového hřiště. A jsou to právě listy, které mají

odpařovací průduchy. Zároveň strom velmi účinně stíní, je to, jako by se naskládalo mnoho vrstev slunečníků nad sebou. Horní listy stíní ty spodnější a tak dále.

A kromě stínění a odpařování vody slouží stromy i pod zemí. Kořeny vytahují vodu z hlubších vrstev, když není dostupná na povrchu, a z vody v půdě látky potřebné ke svému růstu. Vytvářejí tím vhodné podmínky pro život půdních organismů, hub apod.

Můžeme podle vás u stromů mluvit i o symbolickém významu?

Symbolika je důležitá psychologicky. Strom je organismus, který nemáme šanci jen tak zašlápnout. Je mohutný, krásný, majestátní; pokud má vhodné podmínky, žije o stovky let déle než my. Stromy jsou organismy, ke kterým se dá nějak vztahovat.

V městských částech postavených v 19. století najdeme stromy, které jsou mnohem starší než zástavba. To znamená, že spoluvytvářely městskou strukturu, zástavba vznikala kolem nich. To možná člověku někdy nedochází a stromy bere jako takový dodatek ke stavbám.

Potom je věc druhá, praktičtější, totiž že stromy nám poskytují různé ekosystémové služby. Kyslík prostě nevyrobíme, neumíme uměle fotosyntetizovat. Přitom to jsou procesy, na kterých jsme bytostně závislí. A mnoho dalších mívá výrazných služeb – tlumí hluk, usazuje se na nich prach, snižují koncentraci přízemního ozonu... A pokud jde o chlazení města, jsou stromy klíčové.

Lze stromy ve městě něčím nahradit? Něčím, co by nás ochlazovalo stejně dobře?

Lze je nahradit částečně. Určitě jsou místa, kde stromy sázet nejde, kvůli ochranným pásmům sítí. Ale to neznamená, že tam nejde sázet nic. Široké chodníky a silnice mohou nahradit **pergoly** s popínávkami, které stíní, nebo **dešťové záhony** (*terénní prohlubeň, kam stéká přebytečná voda – pozn. red.*). Má to i význam pro změnu chování lidí – vedle kvetoucích záhonků nepojeďte jako na dálnici. Lidé jsou ochotni prodloužit si cestu pěšky, jen aby mohli jít po ulici, která je zelená. Mnohem víc se pak také používá pěší doprava.

Je tedy každý jednotlivý strom důležitý? Jinými slovy, má smysl zasadit jeden strom?

Záleží na kontextu. Když na náměstí vysadím tři stromy, má to větší význam, než když někde na zalesněném okraji města vysadím stromů třicet. Z hlediska ekosystémových služeb stromů je tedy důležitá nejen **kvantita**, ale i jejich umístění.

Při výsadbách ve městě je dobré mít na paměti, že stromům ve městě není moc dobře. To, že tam rostou, je od nich ohromná velkorysost, není to pro ně vhodné prostředí. Nemají dost místa, nemají správnou půdu,

str. 99 ↵

str. 52 ↵

str. 19, 69 ↵

pořád je něco utlačuje, musí se vypořádávat s různým znečištěním. Je jim lépe, když se mohou vzájemně podporovat, třeba při proudění větru; jeden strom to sám nemůže ustát. Stromy fungují společensky, mají mykorhizní vazby (*hustá síť vláken hub pod zemí – pozn. red.*) a předávají si informace, podporují se, takže skupina stromů je mnohem odolnější než solitér.

Je tedy potřeba vytvořit podmínky, aby strom vydržel na místě dlouhodobě. Je to hrozná ztráta elánu, peněz i důvěry, když strom po pěti, deseti, dvaceti letech uschne. Stromy přibírají na objemu nejvíce mezi dvaceti a padesáti lety, a až pak začínají pořádně plnit ony ekosystémové služby. Když je strom starý a velký, je nejcennější; když má jak živé, tak odumírající dřevo, pořádné větve atd. Pak to ale ve městech může narážet na bezpečnost, kterou se samozřejmě také musíme zabývat.

Dá se určit, jakou má jednotlivý strom z hlediska ekosystémových služeb hodnotu vyjádřenou v penězích?

Agentura ochrany přírody a krajiny (AOPK) má na webu kalkulačku, která podle velikosti a taxonu spočítá cenu stromu. A to by měl být základ pro náhradní výsadby a následnou péči. Vzrostlá lípa se dostává na cenu mezi 100 a 200 tisíci korun. Kácení a výsadby by se měly víc opírat o tuto **hodnotu**, a ne kalkulovat ve smyslu kus za kus.

Povolování kácení je velmi specifické téma. Dost záleží na místním úředníkovi a jeho přesvědčení a odhodlání. Vybalancování přínosů a společenských požadavků je hrozně důležité. Občas místní obyvatelé hájí stromy, které nemají dlouhodobou perspektivu, a zamezí se tak možnosti nových výsadeb. Problém je tedy i v komunikaci.

U nových výsadeb se často zmiňují kolize se sítěmi technické infrastruktury, že?

Ano, je to častý problém, protože místo ve stávajících ulicích je omezené. Zároveň záleží na místních zvyklostech a ochotě jednotlivých správců sítí vyjít si vsříc. Hodně se přístup proměňuje, síťáři jsou ochotni se posunout z prokořenitelného prostoru stávajících stromů a umísťovat síť pod vozovku, což dříve nepřicházelo v úvahu.

Někde pořád platí nadřazení technické infrastruktury nad stromy. Proto se používá právě slovní spojení modro-zelená infrastruktura, aby bylo jasné, že je to nutná součást měst. Nikdo nepochybuje o nezbytnosti kanalizace nebo elektřiny, ale stromy by si toto postavení zasloužily také.

Jakým způsobem je možné prosadit změnu?

Jak jsem už říkala, na jednu stranu se postupně proměňuje pohled odborníků – spolupráce se správci sítí, s dopravními inženýry, ošetření stromů odbornými arboristy a podobně. Pochopitelně podobně jako u jiných věcí je důležitý dostatek možností a financí. To už se dostáváme k politice. Nejúčinnější způsob, jak stromům poskytnout ochranu, je, když politici pochopí, že jim to přinese body u veřejnosti, že to je veřejný zájem. Politická objednávka je u stromů vysoká, ale bohužel u parkování je zatím ještě vyšší. Parkovacích míst nikdy nejde vybudovat dostatek a při tomto uvažování bude vždy docházet ke kolizi. Ale i tady může kvůli novým podmínkám (ceny benzínu, zvyšující se horko) dojít ke změně.

Radikální změnu vyvolaly třeba covidové lockdowny. V Paříži došlo k velké podpoře cyklistiky. Na většině velkých bulvárů jsou pruhy nově vymezené pro cyklisty, kteří jsou si navíc svých práv ve městě čím dál více vědomi. Úplně se tím mění fungování města. Je to otázka odhodlání a sebedůvěry v rámci plánování a investic, jde o politické změny.

Pokud jde o územní plánování, tak například v Helsinkách počítají tzv. Green Factor, který vyjadřuje poměr zelených ploch a zastavěného

území stejně jako u nás koeficienty zeleně. Nastavený je ale přísněji a je těžší ho obejít. U nás se například u podzemních garáží s nějakou mocností vrstvy zeminy nad sebou tato plocha může započítat do zeleně, ačkoliv se tam žádný déšť nevsákne a ani tam nikdy nevyroste stoletý strom.

Úředníci potřebují nástroje, na jejichž základě by mohli jednotlivá opatření koncepčně vynucovat. Nějaké sice existují, ale těžko se uplatňují; jsme ve fázi hledání. Například v rámci tvorby nového **brněnského územního** plánu byl velký občanský a organizační tlak na nastavení indexu zeleně a zasakování, ale nikdo to nedotáhl do použitelné formy.

Můžete zmínit některé příklady měst, kde se v posledních letech posunulo vnímání stromů?

Z kulturně blízkých měst zmíním Vídeň, která má dlouhodobý plán na omezování tepelného ostrova. Ve vnitřním městě nejde jen o novou výsadbu a ochranu stávajících stromů, ale zahrnuje i opatření typu stínění pergolami a popínavou zelení. Z nové zástavby je známý příklad nové ekologické čtvrti Aspern, města krátkých vzdáleností.

Všichni vzhlížejí ke Stockholmu s jeho strukturálními **substráty**. Experimentují s nimi například i Rakušané v Grazu a ve Vídni, říkají tomu „houbové město“. Jeho podstatou je snaha zachytit maximum vody ze srážek na jeho území a využít zezeň i dešťovou vodu k jeho ochlazení.

Mám moc ráda i projekt v anglickém Sheffieldu, který na hlavní dopravní tepně proměnil polovinu dopravních pruhů na zelené trvalkové zasakovací záhony (*Grey to Green, Nigel Dunnett – pozn. red.*). I tento projekt výrazně změnil chování obyvatel a zvyšuje preferenci chůze. Důležité také je, že v ekonomických propočtech nákladů na výsadbu a údržbu vycházejí záhony v porovnání s kanalizační soustavou dobře.

V České republice je stále skloňovaným problémem nekonceptnost. Mohla byste popsat vaše zkušenosti s praxí v českých městech a obcích? Jak se snaží adaptovat na změnu klimatu a jak se jim to daří?

Musím říci, že v případě měst, kde jsou trochu vizionářští představitelé, ať už úředníci, nebo politici, se hodně věcí daří. Mají vypracované adaptační strategie i klimatické plány. Dělá se řada krásných projektů – zpřírodnění potoků, výsadby záhonů, dešťová jezírka, povodňové parky a podobně. Ve městech, zvláště těch velkých, však chybějí procesy, jak dostat adaptační opatření z teorie do praxe běžných investic rekonstrukcí domů, ulic, chodníků.

Pro mnoho úředníků a projektantů jsou adaptační řešení ještě dost nové téma, tak se učí za pochodu. Obezřetnost je pochopitelná, třeba pokud jde o zasakování vody poblíž staveb a podobně. Problematické je rozdělení mezi mnoho samostatných odborů, na předávání zkušeností a dobrých řešení nemají většinou prostor. Rada měst má dobrovolně vytvořenu pozici městského energetického experta – někde pouze vyplňuje tabulky spotřeb a jinde se mu už daří sestavit zadání městských investic, kde není důležitá pouze cena, ale i kvalita a následné provozní náklady. Podobně by i adaptace měl mít na starosti nějaký adaptační garant, který by měl odpovědnost v celém procesu.

Nastavení podmínek pro koncepční řešení, kde se adaptační prvky nevnímají jako vícenáklad, považuji za důležité. I to se postupně začíná dařit, jak je vidět například na novém pražském Standardu pro stromořadí. Ještě lepší by bylo, kdyby podobný závazný dokument měl zároveň i odbor školství, odbor majetku atd., protože jednotliví lidé z řad úředníků i zadavatelů jsou často velmi ochotní a je škoda, že se nemají legislativně o co opřít. Ale jak říkám, vcelku jsem dost optimistická.

str. 19, 26 ←

str. 17, 49, 72, 77 ←

↳ str. 59, 85

Magdalena Maceková tedy zmínila některé důvody k optimismu. Já se ale poměrně často setkávám i s názorem, že už tak neslavná situace zeleně v našich dvou největších městech se v důsledku jejich nově schvalovaných dokumentů územního plánování ještě zhorší. Architektka a urbanista Ondřeje Nečaského z Kanceláře architekta města Brna (KAM) jsem proto poprosila o co nejhlubší ponor do problematiky zeleně v této moravské metropoli a také o porovnání chystaného brněnského územního plánu s jeho pražským protějškem, tzv. Metropolitním plánem. Zajímalo mě, jestli bude vstřícnější k potřebám obyčejných lidí a omezí trochu více než Praha bezbřehou svobodu developerů.

O ÚZEMNÍM PLÁNOVÁNÍ A JEHO STRUKTUŘE

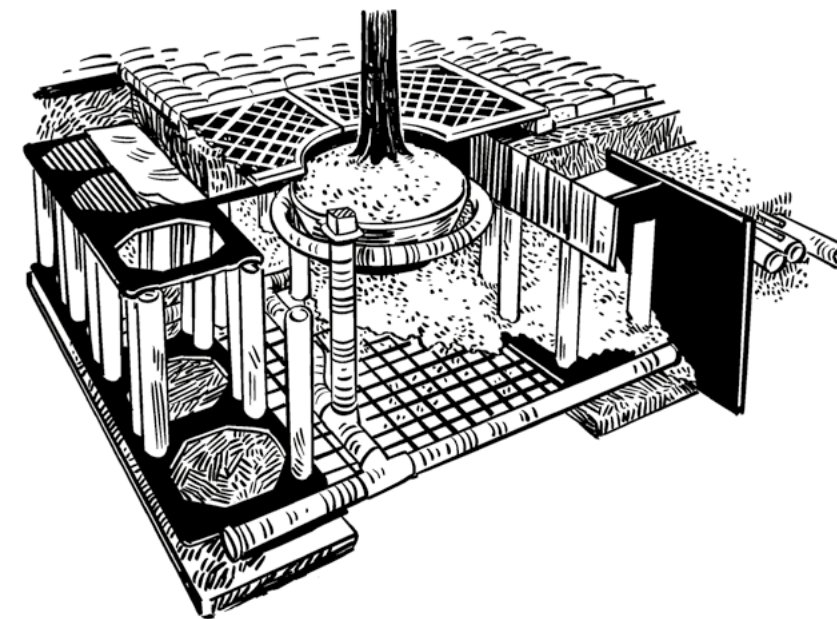
Ondřej Nečaský

Je už v Brně nějaký projekt nového stromořadí, který by pracoval s modro-zelenou infrastrukturou?

str. 15, 49, 72, 77 ↵
str. 52, 72 ↵

Takový projekt v Brně zatím není. Poslední velká rekonstrukce blížící se tomuto typu byl projekt ulice Gorkého nebo potom Dominikánské náměstí v centru města. V obou případech se používal strukturální **substrát** a lokálně i prokořenitelné **buňky**. Výsadba tu ale není navázaná na systém odvodnění, takže nejde o modro-zelený systém.

Problém je v tom, že v Brně funguje několik městských organizací a každá se primárně stará jen o to své: Brněnské komunikace řeší povrchy a komunikace, Brněnské vodárny a kanalizace řeší odvodnění, Veřejná zeleň města Brna se stará o stromy... A byť snaha o vzájemnou koordinaci je, ne vždy to úplně funguje.

To je všudypřítomný problém, na všech úrovních. Co by ho podle vás vyřešilo? Třeba institut nějakého koordinátora?

Problém je hlavně v legislativě. Každá organizace má své zákonné mantinely a jimi se řídí: máme nějaké normy pro pozemní komunikace, pro sítě, pro zeleň... A nejenže nejsou úplně v souladu, ale někdy si přímo odporují.

Typicky norma o prostorovém uspořádání technických sítí versus norma o ochraně stromů při stavebních činnostech. Sama víte, že to bohužel málokdy funguje dohromady. Navíc je norma o technických sítích podpořená hned několika zákony (*energetický zákon č. 458/2000 Sb., zákon o kanalizacích č. 274/2001 Sb., zákon o elektronických komunikacích č. 127/2005 Sb. – pozn. red.*), které stanovují ochranná pásma pro sítě, takže stromy téměř vždy prohrávají. Není tam žádný manévrovací prostor, minimální vzdálenosti jsou zcela striktně dané. Pokud by se správce sítě uvolil, že normu nedodrží, ocitne se na velice tenkém ledě.

Norma o prostorovém uspořádání sítí je nedodržitelná už v souběhu samotných inženýrských sítí, bez ohledu na stromy. Uliční prostor je velmi omezený, a když máte vedle sebe uložit plyn, vodu, kanalizaci, silnoproud, slaboproud a další, tak už často nedokážete dodržet ani normou dané rozestupy. A když tam pak potřebujete dostat ještě prvek modro-zelené nebo jen zelené infrastruktury, je to velký problém.

Je reálné, aby se do legislativy dostal strom jako klimatizační jednotka města, tedy vlastně další inženýrská síť? Aby mohl mít také svoje ochranné pásmo...

Snahy byly už při nedávné novelizaci normy o prostorovém uspořádání technických sítí, například ze strany pražského Institutu plánování a rozvoje (IPR), ale neměly úplně úspěch. Něco málo se povedlo prosadit do novely stavebního zákona: v něm jsou prvky modro-zelené infrastruktury alespoň definovány, což je poměrně důležité. Samo o sobě to ještě nic neznamená, ale třeba v novém brněnském územním plánu je věta, že síť technické infrastruktury a prvky modro-zelené infrastruktury jsou na stejné úrovni. A tato věta právě díky definici ve stavebním zákoně dostává velký význam. Musí se k ní přihlížet, jak u novostaveb, tak u rekonstrukcí.

A je tedy ve stavebním zákoně popsán jako prvek modro-zelené infrastruktury i prokořenitelný prostor stromu?

Ne, to je moc velká podrobnost. Tyto věci se řeší v prováděcích vyhláškách k zákonu.

V Brně má údržbu stromů v kompetenci organizace Veřejná zeleň města Brna, takže na rozdíl od Prahy je péče o městskou zeleň organizačně oddělena od správy komunikací. Je to dobře?

Podle mého názoru je lepší systém v Praze, kdy Technická správa komunikací (TSK) spravuje povrchy i stromy.

V Praze ale byly stromy právě kvůli tomu dlouho upozaděné. Nicméně podle toho, co říká místopředseda představenstva TSK Josef Richtř, se teď možná blýská na lepší časy.

V Brně je to tak, že Veřejná zeleň má na starosti všechna brněnská stromořadí i nejvýznamnější plochy zeleně – na úrovni Lužánek, Špilberku, Denisových sadů, všech významných parků. Ostatní plochy zeleně už jsou ve správě městských částí, přičemž každá městská část si vytváří své vlastní plány a své vlastní koncepce péče o zeleň.

A tyto koncepce jednotlivých městských částí zahrnují kromě plánů péče i obnovu či vznik nových stromořadí?

Spíš ne, pouze výjimečně. Ucelenější koncepci má Brno-Sever, částečně ji mají v Bohunicích nebo v Kohoutovicích, ale není to nic, co by problematiku řešilo komplexně. Existuje poměrně dobrý a hlavně aktualizovaný pasport zeleně, takže je přehled, co se kde dělá. Problém nastává u rekonstrukcí, naposledy například ulice Lesnická. Tam byla část stromořadí pokácena kvůli rekonstrukci tramvajové trati a sítí, ale zákonné limity už pak novou výsadbu v plném rozsahu neumožnily.

To nezní moc pozitivně...

Jak říkám, legislativa je bohužel takto nastavena.

Vznikl kolem toho nějaký občanský odpor?

Nejsem si toho vědom.

Pokud mluvíme obecně, dá se říci, že stromy v rámci uličních stromořadí v Brně spíše přibývají, nebo ubývají?

Ubývají, bohužel. V rámci nařízené náhradní výsadby za pokácené stromy přibývá poměrně velké množství menších plošek zeleně, které ale mohou být překážkou do budoucna. To je příklad ulice Šámálova v Židenicích, kde se má stavět nová ulice a nová čtvrť. Odborem životního prostředí je tam nařízena náhradní výsadba za několik stromů, které byly v přímé kolizi s dopravním řešením, a za odstraňovanou spontánní

vegetaci z přilehlého okolí. Tu přitom tvořil hlavně pajasan, nebyla tedy nijak zvlášť hodnotná. Bylo jí ale tolik, že nařízená náhradní výsadba výrazně převyšuje prostorové kapacity řešeného území. A je poměrně problematické se dohodnout na tom, aby úřad netrval na počtech kusů a souhlasil, že nižší **kvantita** bude kompenzována vyšší kvalitou. Zásadní je, že nová výsadba má potenciál fungovat dlouhodobě. Tedy že návrh bude reflektovat specifické podmínky stanoviště, přizpůsobí jim technologii přípravy stanoviště i samotné výsadby a druh a velikost výpěstku.

Když máme novou ulici, na kterou je možné vysadit cca patnáct stromů, nemůžeme tam namačkat stromů třicet. Pak bychom měli rozestupy neboli spony, které nejsou pro stromořadí dobré. Taková situace se většinou řeší tím, že se hledá jakékoliv zbytkové místo, kam stromy vysadit. Je to nekoncepční a z dlouhodobého hlediska špatné.

Chci zmínit ještě další dva problémy. Jedním je mýtus, že jediný strom, který dnes umí přežít ve městě, je javor **babyka**. Všude se sází babyka; nejen v Brně. Byl bych radši, kdyby město bylo pestřejší, zkoušely se nové sortimenty a nové technologie. Postavit všechno na jednom druhu a jedné technologii je strašně zranitelné. A v případě tak velkého města a tak velkého systému by pak kolaps třeba v podobě nového patogenu mohl být velice bolestivý.

Druhým velkým problémem je špatná úroveň zahradnického řemesla. Málokdo z těch, kdo se starají o zeleň, na to má patřičné vzdělání a zkušenosti. Na vedoucích úrovních ano, teď mám ale na mysli konkrétní pracovníky, kteří chodí do ulic. Je velký problém vůbec někoho kompetentního sehnat, už proto, že tato práce nebývá adekvátně zaplacená.

Kde by tedy měly být tyto věci stanoveny? Plán údržby, její standardy, její metodika?

Pokusím se popsat hierarchii dokumentů. Nejobecnější rovinu řeší územní plán – vymezuje plochy zeleně a plochy ostatní, u kterých dává zeleni nějaký minimální procentuální podíl, a stanovuje, co se na té které ploše může a co se nesmí. Druhá úroveň je územní studie systému sídelní zeleně. V Brně se poprvé dělala v roce 1994 a jmenovala se tenkrát Generel zeleně. Bohužel nebyla nikdy dokončena, zbylo jen torzo a dnes je to dost znát. Některé městské části si potom podobný dokument zpracovaly samy, některé ne; není to jednotné. Úroveň generelu má vyhodnocovat současný stav a udávat směr vývoje, ať už závazně, nebo jako doporučení.

Takže je tam zakreslen ideální stav? Například výsadba stromořadí v ulicích, ve kterých dnes nejsou?

Přesně tak. Je to daleko konkrétnější než v územním plánu. Na úrovni územního plánu i územní studie se pořád bavíme o jednotlivých funkčních plochách. Tedy toto je park ten a ten, mělo by zde být takové zastoupení stromů a takové zastoupení keřů, v takové a takové druhové skladbě. Nebo: tohle je ulice ta a ta, mělo by zde být jednostranné stromořadí nebo oboustranné stromořadí a podobně.

Další úroveň je plán péče, který se od předešlých dvou velmi liší. Týká se už konkrétních vegetačních prvků, jako je trávník, jednotlivý strom, stromořadí atd. Tedy stromořadí X obsahuje Y procent lip a Z procent dubů, je v takovém a takovém zdravotním stavu a měli bychom se o něj starat takovým a takovým způsobem. A bude to stát tolik a tolik korun ročně.

Právě dokončovaný **brněnský územní** plán má nové pojetí zeleně jako takové. Vymezuje ji pouze tam, kde je takzvané v hlavní funkci – typicky třeba park. Naopak zeleň, která je ve funkci doplňkové, například

str. 13, 69 ↵

str. 84, 112 ↵

str. 15, 26 ↵

trávníky, stromy či keře v rámci oploceného areálu školy nebo nemocnice, územní plán už vymezovat nebude, byť je třeba plošně významná. To platí třeba u sídlišť, která mají velké plochy zeleně – ty budou zahrnuty do jedné plochy bydlení, jejíž využití doplňují.

Tam kde je zeleň v hlavní funkci, se vymezují dva druhy: městská zeleň, která je převážně v péči člověka, a krajinná zeleň, kde se předpokládá jakási volnost a převládají tam přírodní procesy.

Jakým způsobem tedy ale ochráníme zeleň, která je tzv. ve funkci doplňkové a nebude už mít v územním plánu zelenou plošku?

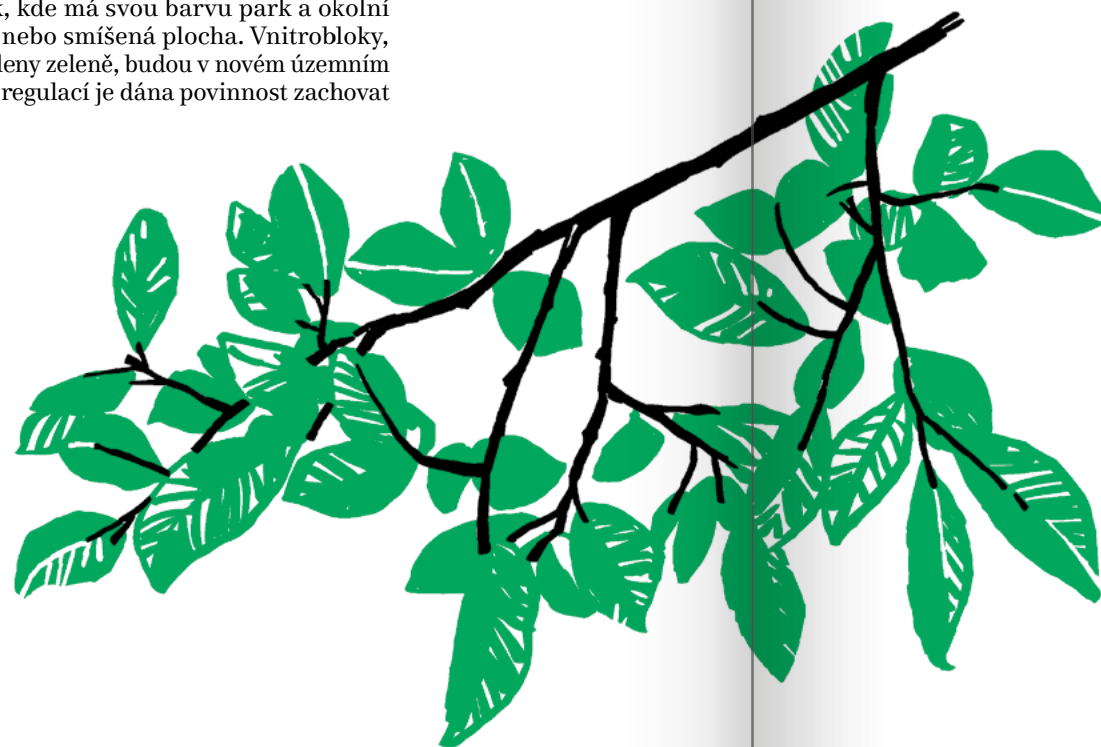
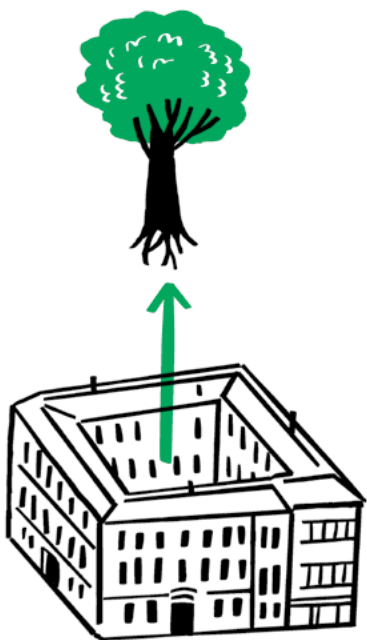
V konkrétních regulativech pro každý funkční útvar (bydlení, komerce, smíšená plocha atd.) jsou předepsané minimální plochy zeleně. Například u bydlení je to v tuto chvíli 30 procent.

Tím se rozumí zeleň na rostlém terénu, nebo se do toho započítává i tzv. zeleň na konstrukci, jako jsou zelené střechy?

V současné době je to nastaveno tak, že zeleň může být i na konstrukci, tedy na úrovni střešní zahrady, ovšem pouze pokud mocnost souvrství umožňuje růst stromu a pouze na úrovni přízemí nebo prvního podlaží. Územní plán zde stanovuje určité koeficienty. Pravidlo minimální plochy zeleně se ale nedodržuje stoprocentně, protože potom by každá stavba byla strašně neekonomická a vedlo by to k dalšímu zabírání volné krajiny namísto zastavování uprostřed města.

Můžete prosím v tomto ohledu porovnat brněnský přístup k územnímu plánu a nový územní plán Prahy, tzv. Metropolitní plán?

Pražský Metropolitní plán je od začátku nastavený jinak, ale byl pro nás jakýmsi výchozím bodem. Funkční plochy jsou v Brně řešeny stejně jako v Praze, rozdíl je v jejich velikostech. My vymezujeme jenom úplný základ, například park, bydlení nebo smíšenou plochu. Konkrétně to mohu popsat na příkladu Lužánek, kde má svou barvu park a okolní zástavba je vymezena jako bydlení nebo smíšená plocha. Vnitrobloky, které jsou ve stávajícím plánu zakresleny zeleně, budou v novém územním plánu součástí plochy pro bydlení a regulaci je dána povinnost zachovat 30 procent zeleně.

Takže je to podobný přístup jako v Praze: ty plochy jsou větší než dříve a je tam větší svoboda.

Ano, je tam větší svoboda a zároveň se předpokládá ještě vznik daleko podrobnějších dokumentů, tedy územních studií. V Brně plánujeme čtyři. Už jsem zmínil územní studii systému sídelní zeleně. Na ni bude úzce napojena územní studie modro-zelené infrastruktury. Třetí bude územní studie výškové zonace, která určí, jak vysoké domy lze stavět, tak aby to neohrozilo krajinný ráz. Čtvrtá bude studie brněnské městské památkové rezervace. Současná regulace je značně přísná a podrobná, de facto znamená stavební uzávěru. Je to velice nežádoucí jev, z demografického hlediska Brno v posledních třiceti letech stagnuje, na rozdíl od okolních obcí, kde se populace zvýšila až o 30 procent. A všichni tito lidé dojíždějí do Brna. Z toho vyplývá zátěž v dopravě a další externality, vesměs negativní. Je to důsledek přeregulování území a špatně nastaveného územního plánu.

Předpokládáte tedy, že se tohlelepší, když se bude více stavět ve stabilizovaném území nebo se pro výstavbu otevrou v rámci širšího centra nové lokality?

Povede to k uvolnění, nebude tak velký tlak na zabírání další krajiny. Víte, je to takový obecný obrovský strach z toho, že se celé město vybetonuje. Tak to ale není, právě díky regulacím. Jak těm už platným, tak i budoucím. V budoucím územním plánu jsou navíc regulace zeleně daleko přísnější než v plánu současném, protože ten u ploch, které nejsou zelení primárně, žádný její specifický podíl nepředepisuje. V novém plánu to naopak bude předepsáno všude. Jedinou výjimkou budou plochy veřejné vybavenosti (státní instituce, školy, nemocnice, soudy apod.). Tam se podíl zeleně nestanovuje a předpokládá se, že o tom by město mělo rozhodovat samo a nemělo by v tom být tak striktně regulované.

Ony čtyři územní studie, které jste vyjmenoval, tedy vznikají současně s územním plánem?

Nejlepší by samozřejmě bylo, kdyby existovaly ještě před ním a sloužily jako podklad. Ale vzhledem k tomu, že územní plán vzniká posledních téměř dvacet let, to není možné. Předpokládáme, že územní plán vstoupí v platnost koncem roku 2022 a v roce 2023 nebo 2024 by vstoupily v platnost tyto územní studie. A jejich regulativy budou samozřejmě platit i pro případné budoucí změny územního plánu.

A mohl byste konkrétněji popsat územní studii, která se týká zeleně?

Bude mít dvě části, analytickou a návrhovou, jde o vymezení uceleného systému. Studie bude vycházet ze závazné metodiky Ministerstva pro místní rozvoj ČR na zpracování územních studií systémů sídelní zeleně. Tato metodika pracuje s funkčními plochami hlavními a doplňkovými, které se navzájem překrývají, tj. pokud budu mít bydlení a v doplňkové funkci zeleň, mohu už předepisovat prostorové zastoupení, plošné vymezení atd.

Nerad bych to k něčemu přirovnával a zjednodušoval, ale v podstatě jde o systém ploch, které jsou mezi sebou prostorově, plošně nebo funkčně provázané. Prostorově to znamená, že budu mít jedno stromořadí, druhé stromořadí, třetí stromořadí. Funkčně už je to mozaika, kdy skáчете z kamene na kámen. Důležitým aspektem je propustnost území, která ale není definovaná jako územní systém ekologické stability, a prostorově to nemusí být zeleň na úplně spojitým území.

Proč jsou studie zeleně a studie modro-zelené infrastruktury oddělené? Vždyť jsou to oblasti, které spolu úzce souvisí.

Protože systém modro-zelené infrastruktury nefunguje na kulturně-historické úrovni, kdežto systém sídelní zeleně ano.

Vraťme se ještě ke stromořadím. V Praze byl schválen Standard pro stromořadí, který vznikl v IPR. Připravujete podobný nástroj v Brně?

To je úroveň, která propojuje plány péče s územním plánem. Tedy tu nejnižší, nejvíce specifickou úroveň, s tou nejvyšší, obecnou. Standard pro zeleň nebo stromořadí Brno v tuto chvíli nemá, ale samozřejmě se k němu chceme dopracovat. Jestli budeme přejímat pražský vzor, nebo vytvoříme standard nový, to je ještě otázka daleké budoucnosti. Momentálně v Brně celkem dobře fungují Městské standardy pro kanalizační zařízení, je ale nutné je novelizovat prvky modro-zelené infrastruktury.

Tyto standardy jsou pro městské subjekty zcela závazné. Ne tak pro soukromé firmy, ale většina z nich se jim nakonec také přizpůsobí. Podle standardů se dělá všechno a pro developery by bylo drahé a neefektivní dělat to jinak.

Stromořadí ve městech dnes ovšem spíš ubývá. Je šance, že se to díky vzniku územní studie a standardů zeleně změní, řekněme, v nejbližších deseti letech?

Určitě ano. Tam, kde se staví na zelené louce, to problém není. To je případ územních studií, které jsme u nás v Kanceláři architekta města zpracovávali v posledních dvou letech: nově vznikající čtvrt' Trnitá, Západní Brána a územní studie Bosonohy. Je v nich vypsán konkrétní způsob, jak budou stromořadí založena, jsou tam vymezeny výsadbové pásy, které nesmí být dotčeny sítěmi technické infrastruktury atd.

Měla jsem na mysli spíše vnitřní město.

Tam to vždycky narazí na stávající legislativu a bohužel se obávám, že dokud nedojde k nějaké její změně, bude to spíš horší než lepší.

Existuje v Brně o této problematice nějaká veřejná debata, např. v souvislosti s klimatickou změnou?

Samozřejmě je to obrovské politikum, téma mnoha politických stran a mnoha aktivistických spolků a hnutí. Ale vzhledem k tomu, že KAM je příspěvková organizace, politická témata raději nechávám stranou. Aby byl rozhovor nestranný.

Právě stávající legislativa týkající se zeleně, kterou kritizuje Ondřej Nečaský, se ukázala nejobtížnějším tématem pro tuto publikaci – nebylo jednoduché najít „prostřední“ odborníka ochotného a schopného tuto oblast z gruntu analyzovat. Martin Ander momentálně s asociací Zelený kruh moderuje diskuze týkající se nového stavebního zákona a jeho dopadů na ekologická témata. Dříve působil ve funkci náměstka brněnského primátora a od roku 2018 je vedoucím programu Adapterra v Nadaci Partnerství.

O LEGISLATIVĚ U NÁS A V ZAHRANIČÍ

Martin
Ander

Existuje v ČR nějaká platforma, na které by se odborníci z různých rezortů, ministerstev i úřadů o stromech bavili a snažili se nějak koordinovat zájmy?

Taková platforma u nás neexistuje. Nejčastěji se něco „upeče“ dohodou mezi vodaři, obcemi, Svazem měst a obcí, Sdružením místních samospráv, Sdružením oborů vodovodů a kanalizací atd., aniž by se do toho zapojila odborná veřejnost typu Společnosti pro zahradní a krajinářskou tvorbu, arboristé a další. Prostřednictvím nějakého poslance se to uvede do legislativního procesu a to pak stěžejí může mít za výsledek kvalitní zákonnou normu.

Ondřej Feit ze Společnosti pro zahradní a krajinářskou tvorbu mluví o novém stavebním zákoně (z. č. 283/2021 Sb.) z hlediska stromů jako o úplném pekle.

str. 42 ←

Nový **stavební zákon** ještě letos projde novelou, takže není jasné, co bude skutečností, až nabude účinnosti. Peklo, o kterém mluvil pan Feit, spočívá v tom, že u nových staveb je tam nyní tzv. princip jednoho razítka. Tedy že o všech věcech bude formálně vzato rozhodovat stavební úřad. Ten ale ví o významu stromů v ulicích jen velmi málo. V rámci novelizace se nyní mluví o zavedení jednotného environmentálního stanoviska. To bude sice závazné, ale bohužel bude opět jen podkladem pro stavební úřad při udělování stavebního povolení. Nebude mít statut samostatného povolení a v takové situaci může stavební úřad v některých případech rozhodnout jinak. K ekologickým záležitostem se tedy budou i nadále vyjadřovat kompetentní lidé z odborů životního prostředí, jejich slovo bude ale mít menší váhu, než má teď, kdy jsou sami nejen oním takzvaným dotčeným orgánem státní správy a vydávají závazné stanovisko, ale v řadě případů přímo rozhodují a vydávají povolení. Uvidíme, co přinese praxe. Pozitivní je, že se v zákoně objevila nějaká, byť ne dokonalá, definice modro-zelené infrastruktury.

A s památkovou ochranou je to podobné, že? Také půjde pod stavební úřad.

Přesně tak, to je stejné. V některých věcech je to katastrofa, hlavně ve vztahu k chráněným územím. Protože tam jsou ochránci přírody jediní, kteří brání nějaký charakter těch území. Na druhou stranu třeba památkáři si zvykli zasahovat i do věcí, které nejsou jejich odbornou doménou. Řeknou: „Tady byl vždy tento druh aleje, tak ji tam dejte znovu, úplně stejně.“ A arboristé jim marně vysvětlují, že tyto stromy v současných podmínkách prostě nepřežijí. To znamená, všechno má stinné a světlé stránky. A musím dodat, že i mezi památkáři je řada lidí, kteří tento aspekt chápou a reflektují.

Chystá se nějaký legislativní nástroj, který by donutil místní samosprávy zpracovat dlouhodobé koncepční dokumenty ohledně zeleně ve městech?

Úkol pořizovat koncepční dokumenty pro zeleň už existuje, je zahrnut v Národním akčním plánu adaptace na klimatickou změnu. Zároveň je také v Místní agendě 21, která vychází z dokumentu Organizace spojených národů. Ovšem není to legislativa v pravém slova smyslu; spíše to jsou materiály, které se uplatňují při rozdělování dotací. Ministerstvo řekne: „My vám dáme peníze na adaptační opatření, ale musíte mít zpracovanou adaptační strategii, nějaký základní plán.“ Podobně jako u dotací z evropských fondů je to podmíněno tím, že je projekt součástí integrovaného plánu rozvoje města. Takže města si tyto plány nyní houfně pořizují. Ovšem všechny tyto dokumenty jsou nezávazné.

Měla jsem na mysli něco na úrovni územního nebo regulačního plánu.

U územních plánů vidíme totiž v tom, že veřejná zeleň není povinně vymezenou plochou. Řada měst tento typ funkční plochy v územním plánu zatím má, například Brno, kde je to tradice. Dokonce mají zeleň rozdělenou na typy – parkovou zeleň, zeleň rekreační nebo obecnou, krajinnou zeleň atd. Ale s novým územním plánem se vše změní.

A vůbec největší problém je jinde: automaticky se totiž předpokládá, že zeleň bude součástí všech ploch veřejných prostranství (ve vyhlášce se to označuje názvem komunikace a veřejná prostranství). Řada ploch se takhle vymezí, a když lidé nadávají, že tam není zeleň, dostanou odpověď, že je tam přece zeleň „umožněna“. V praxi se tam ale častokrát objeví nové parkoviště nebo vydlážděná plocha a na stromy už místo nezůstane.

Celá situace plyne z toho, že v zákoně o obcích (z. č. 128/2000 Sb. – pozn. red.) je součástí definice veřejného prostranství i zeleň. Jde o tzv. veřejně přístupné prostory, kde si obce potřebují ulehčit situaci s vyhláškami o pravidlech veřejného pořádku apod. Tohle se bohužel nesmyslně propisuje i do legislativy ke stavebnímu řízení a do územního plánování.

Můžete to vysvětlit na konkrétním příkladu?

My s tím bojujeme u nás v Brně. Třída Kpt. Jaroše je taková klasická ulice, s nádhernou dvouřadou alejí uprostřed. Ale v připravovaném **brněnském územním** plánu to bude veřejné prostranství, u nějž se sice teoreticky počítá s tím, že zeleň zahrnuje, ale prakticky může někdo přijít a udělat z toho parkoviště. Na základě posudku o nebezpečnosti stromů si vyjedná souhlas s vykácením a hotovo. Stromy už se tam nikdy nevrátí, protože se nemáte o co opřít – v územním plánu se stromořadí coby přílišný detail nevyznačují.

Přesně tohle je naprosto nezbytné ošetřit; zeleň musí být v územním plánu specifikována! Není nutné, aby byla přímo zakreslena v mapě – v tom je věcně nedorozumění s územními plánovači. Je jasné, že nemůžeme vyznačovat každý jednotlivý strom. Ale musí tam být explicitně řečeno, že určité druhy veřejného prostranství musí nabízet určitý druh zeleně.

Spíš jsem měla na mysli nějaký regulační plán. Tady se pořád mluví o tom, že se stromy nemohou dát do ulic kvůli sítím. Nestačilo by sítě nějak smysluplně uspořádat k sobě, a to pod vozovku místo pod chodník? Fungovalo by to koncepčně a vědělo by se, že se tam třeba za dvacet let může vysadit alej.

Některá města takové plány mají, právě v Brně se teď pokoušejí o plán rozvoje zeleně formou územní studie, která bude závazná tím, že je zmíněna v novém územním plánu.

Ta studie se po svém dokončení stane zaregistrovaným územně plánovacím podkladem, a tudíž tzv. neopominutelným podkladem pro rozhodování v území. Pokud jde o regulační plán, musím říci, že ve stavebním zákoně je zaveden tak nesmyslně, že se prakticky nedá moc použít.

Tam je problém, že k jeho schválení je potřeba souhlasu každého vlastníka každého pozemku, že?

A to se nikdy nestane, takže žádný regulační plán se vlastně nikdy neschválí. Jako realističtější cesta se dnes jeví zmíněný brněnský nástroj, ona registrovaná územní studie.

U Prahy všichni argumentují příkladem Vídně, protože obě města jsou si historicky i urbanisticky velmi podobná a vídeňský regulační plán je velmi funkční.

Bohužel to srovnání není úplně namístě, protože Vídeň si určuje podobu územního plánu sama. Rakousko jako spolková republika nemá celostátní stavební zákon; kompetence v oblasti územního plánování mají jednotlivé spolkové země. Což je pro město takové velikosti jako Vídeň ideální pozice. U nás takhle možnost prostě není, ačkoliv pro Prahu, Brno a Ostravu by to bylo ideální.

A v dalších městech?

V menších městech na to nemají zkušenosti ani kapacity. Praha má Institut plánování a rozvoje, Brno má Kancelář architekta města Brna. Možná by to snesla ještě úroveň krajských měst, ale dál už asi ne. Bylo by to na velkou debatu, ale ta je teď, co byl schválen nový stavební zákon, stejně asi passé.

A uměli bychom kromě Vídně najít nějaký jiný příklad ze zahraničí, kde to dobře funguje?

Tohle je pořád stejný problém – státy mají odlišná právní prostředí. Občanské zákoníky, správní řády a podobně. Muselo by se měnit obrovské množství zákonů, aby se systém jiného státu dal aplikovat u nás.

Jaká procedura standardně předchází rozhodnutí o povolení či nepovolení kácení?

Musí se rozlišovat, zda jde o subjekt, který má právo kácet na ohlášení, či nikoliv. Pokud ne, je tam standardní řízení a kladou se argumenty na jednu i na druhou stranu. Ale žádné tabulky neexistují. Pokud je pozemek určen k zástavbě, stavebník má prostě v uvozovkách právo tam strom pokácet. Na druhou stranu úřad má zase právo chtít po něm náhradní výsadbu.

V onom druhém případě je to závod s časem. Ten, kdo má právo kácet na ohlášení, musí každou akci ohlásit minimálně patnáct dní předem. Úřad má při pochybnostech možnost kácení zastavit a zahájit správní řízení, tak jako v prvním případě. Problémem je, že když správce sítí tu lhůtu patnáctidenního předstihu před zahájením kácení nedodrží, úřad už nemá dost času reagovat. A za nedodržení lhůty ohlášení nejsou žádné citelné sankce. Takže v praxi se kácení často oznamuje dva dny předem, aby úřad správní řízení zahájit nestihl. Kapacita úředníků je navíc omezená, valí se na ně jedno oznámení za druhým. Stává se, že než se dostanou k osobní návštěvě místa, patnáct dní je pryč. A pokud není, je potřeba ještě také osobní odvaha – ne každému se chce jít do konfliktu se sítářem. Navíc pokud nedojde ke správnímu řízení, nelze požadovat ani náhradní výsadbu, ani finanční kompenzaci.

Kdo má tedy právo kácet na ohlášení?

Jsou to právě správci různých technických sítí. V několika zákonech (*energetický zákon č. 458/2000 Sb., zákon o kanalizacích č. 274/2001 Sb., zákon o elektronických komunikacích č. 127/2005 Sb. – pozn. red.*) jsou vymezena ochranná pásma, na jejichž základě má správce sítí určitá práva. Například na základě zákona o ochraně přírody a krajiny (*zákon České národní rady o ochraně přírody a krajiny č. 114/1992 Sb. – pozn. red.*) může správce sítí kácet stromy na základě pouhého oznámení. Kvůli veškerému podzemnímu i nadzemnímu vedení – elektřiny, plynu, kabelových rozvodů, optických kabelů a podobně – mohou jít stromy k zemi bez jakéhokoliv prověřování. Navíc jsme svědky opakovaných pokusů zařadit do tohoto výčtu další a další subjekty. Zatím se alespoň tomu daří zabránit.

Jakou má občan šanci dozvědět se, že kácení bylo ohlášeno a zda úřad zahájil správní řízení?

V podstatě žádnou, bohužel. Pokud vím, tak třeba v Německu nebo Nizozemsku bývá cedulka přímo na kmeni stromu a je tam pak vždycky ještě nějaké lokální setkání občanů, kde úředník vysvětlí, proč se ten strom bude kácet. Buduje se důvěra. To u nás naprosto chybí.

Který zákon upravuje definice režimů pro kácení dřevin?

Je to popsáno v paragrafu 8 zákona o ochraně přírody a krajiny.

Co má udělat občan, když chce na veřejném prostranství strom vysadit?

To je poměrně obtížné. Musí se předně domluvit s majitelem pozemku, protože každý strom je součástí pozemku a je potřeba souhlas majitele. Zároveň je třeba místo vybírat tak, aby strom měl i v dospělosti dostatečný prostor jak pro korunu, tak pro kořeny pod zemí. A to vůbec není snadné ve městě odhadnout, pokud člověk nemá přístup k mapám sítí apod. Já bych tu otázku raději otočil: jak má občan tlačít na město, aby vysazovalo stromy? Město na to má dostatek informací a kompetencí a výsadba stromů v ulicích je ve veřejném zájmu.

Na jiném místě této publikace je rozhovor s umělcem Dominikem Langem, který v roce 2008 zasadil několik lísek na veřejné ulici. Ubylo několik parkovacích míst a bylo to posvěcené od úřadu Prahy 7. Dnes jsou to krásné stromy a ulice je velmi příjemná. Vy říkáte, že je lepší se do toho nemontovat, ale v takovém případě by tam dodnes parkovala auta.

Já tomu rozumím. Na druhou stranu si lidé ne vždy uvědomují, že o stromy, které zasadí, se pak také musí někdo starat. Obnáší to nejen zalévání, péči o bezprostřední okolí stromu, ale i odborné arboristické péstební zásahy. Na to nemá běžný občan zkušenosti. Sázet se musí ve správném období, ne například před velkými suchy apod. Nechci říkat striktní ne, ale je s tím spojena opravdu velká zodpovědnost. Navíc z našich zákonů vyplývá, že vlastník pozemku, v našem případě obec nebo město, rozhoduje, jaký strom na pozemku bude a jak se o něj bude pečovat. Když na cizím pozemku někdo zasadí strom bez jeho souhlasu, má vlastník právo ten strom vytrhnout, vykácet. Je tedy nutné domluvit se s městským úřadem nejen na sázení, ale i na plánu následné péče, guerilla se v případě stromů většinou neosvědčí. Vážím si všech případů, kdy to dobře dopadlo, ale na druhou stranu bych mohl jmenovat spoustu příkladů, kde se to nepovedlo.

Je podle vás reálné, aby stromořadí ve městech byla zákonem chápána na stejné úrovni jako inženýrské sítě?

Jsou na to různé názory. Já si myslím, že by uliční stromořadí stejnou úroveň ochrany jako technické sítě mít měla. Myslí si to nejspíš většina lidí, ale někteří to pokládají za nereálné. Úředníci pražského magistrátu mi tvrdili, že mají od politiků signál, že je zbytečné se o to pokoušet. Ale překvapilo mě, že si to asi myslí i někteří arboristé. Nebo se domnívají, že to není až tak potřeba. Myslím, že podceňují symbolickou rovinu. Právě proto, že stromy nemají svá ochranná pásma, nejednají síťáři s arboristy a krajinnými architekty jako s rovnocennými partnery. Dokud zeleň nebude mít ochranné pásmo, jako mají sítě, nic se nezmění a zůstane u toho: „Vy nemáte ochranné pásmo, tak nechte nás, co ho máme, rozhodnout a pak se podíváme na to, jestli by tam zbylo nějaké místo pro stromy...“

Jaký půdorys spolupráce a tolerance mezi provozovateli sítí a těmi, kteří prosazují více stromů v ulicích, byste viděl jako funkční?

Nejprve chci říct, že u náhradní výsadby za pokácené stromy vidím jeden velký problém: že stromy mizí z míst, kde je potřebujeme, a vysazují se náhradou tam, kde až tak potřeba nejsou.

Žádoucí je dohoda alespoň v takovémto duchu: „Dobře, my vám budeme vycházet vstříc, pokud jde o opravdu nezbytné kácení v ochranných pásmech (například při poruchách, revizích apod.), a případně i v tom, že provedení náhradní výsadby nebudete platit vy, ale město. Ale vy zase musíte ustoupit v tom, že strpíte stromy v ochranných pásmech, a zvláště pak ty, které tam už rostou, i když jsou tam sítě. A začnete brát vážně možnost přeložení sítí kvůli stromům.“ Tohle je zhruba přístup, který bych považoval za realisticky prosaditelný. A dohodu je potřeba dotáhnout i legislativně.

Anderův „deal“ mezi síťáři a zastánci výsadby je jedním zcela konkrétním návrhem do diskuze, kterou se tato kniha pokouší usnadnit či podpořit. Přesuňme se tedy rovnou na druhou stranu pomyslné barikády, kde se mi podařilo oslovit jednoho z nejprogresivnějších a vůči stromům nejvstřícnějších projektantů inženýrských sítí Karla Kříže. Zabývá se hospodařením se srážkovými vodami, modro-zelenou infrastrukturou a obecně vedením technické vybavenosti. V projekční činnosti se snaží, jak sám říká, ulice „oživovat a nedělat pouze slepou obnovu stávajících stavů“.

O SÍTÍCH A JEJICH KOLIZÍCH SE STROMY

Karel Kříž

Mohl byste ozřejmit situaci kolem inženýrských sítí a jejich ochranných pásem? Jak sítě omezují prostor pro stromy v ulicích?

No, ony spíš stromy jsou omezením pro sítě. Pro mě jako stavaře-vodaře je zásadní například dodávka pitné vody; aby byl ve vodovodu dostatečný tlak, aby byla voda skutečně pitná, aby nedocházelo k poruchám. Co se může stát při opravě poruchy, pokud tam stojí stromy? Může se například strhnout hysterie **proti kácení**. Toho se správce vedené sítě pochopitelně bojí a stejně pochopitelně se tomu brání. A kvůli tomu jsou v příslušných zákonech stanovena ochranná pásma.

↳ str. 67

Dá se podle vás najít nějaké kompromisní řešení?

Situace se mění k lepšímu a řada provozovatelů přistupuje na to, že stromy je v ochranných pásmech možno vysazovat. Samozřejmě pokud se zajistí přístup k dané síti tak, aby bylo možné ji například sanovat a nezpůsobit tím destrukci toho stromu. Běžně se již navrhuje kořenové bariéry jako pasivní ochrana podzemních vedení.

I v tom ale může být do budoucna problém. Pokud se v rámci výsadby stromu realizuje nějaký druh pasivního opatření, třeba právě kořenová bariéra, a správce sítě ho pak v budoucnu při zemních pracích na své síti zasáhne a poškodí, kdo to bude platit? Asi by to padalo na něj. I z toho mají příslušní správci oprávněné obavy. Podle mého názoru je i pro tyto případy potřeba mít předem jasně dané, že veškerá budoucí opatření související se stromy budou z něčeho hrazena. A toto není obecně dořešené.

Ještě doplním na obhajobu správců sítí: povinnost dodávat plyn, pitnou vodu atd. mají danou například smlouvami a legislativou. A vzhledem k tomu, že nejsou dořešeny technické detaily, není dlouhodobě odzkoušena součinnost mezi stromy a sítěmi atd., správci sítí se logicky bojí toho, že se kvůli problémům s dodávkami dostanou do problémů.

Je tedy potřeba je často průkopnický přesvědčovat, a hlavně prezentovat dobré příklady, kde to funguje. Pak budou ke kompromisním řešením vstřícnější.

Tím se dostáváme k pracovním skupinám. Kdy fungují?

Měly by fungovat ve všech případech, kde se prolínají jednotlivé obory stavařů, krajinářů, dopravních inženýrů, vodohospodářů, hydrogeologů, urbanistů. Prakticky každý záměr je něčím specifický, může skrývat svá rizika a pohled příslušného odborníka může pomoci tato rizika eliminovat.

Účastníci pracovních skupin by měli mít v tomto oboru nějaké zkušenosti, protože jakýkoliv špatný návrh dokáže tuto často ještě průkopnickou a křehkou spolupráci poškodit, okamžitě odstřelit. Jakmile se zjistí, že někde strom skutečně způsobil nějakou škodu, provozovatelé od této spolupráce a kompromisů zase dají ruce pryč. Je třeba našlapovat opatrně, třikrát všechno prověřit a nefungovat ve stylu „asi by to mohlo být dobrý“.

V rámci naší projekční činnosti v podstatě již automaticky přibíráme do příslušných zakázek ověřené krajinné architektky či arboristy, kteří nám například pomohou s návrhem vhodných taxonů a stanovišť pro stromy nebo jsou schopni kvalifikovaně určit, že některý ze stávajících stromů není perspektivní a je vhodnější jeho pokácení. Oni zase své projekty pravidelně konzultují s námi.

Provázanost napříč obory je asi klíčová. Je to ale běžná praxe?

Snad začíná být. Aspoň pro mě osobně jsou poslední dva nebo tři roky v tomto ohledu přelomovým obdobím. Hodně to souvisí s metodikou pro Ministerstvo životního prostředí ČR, kterou jsme zpracovávali na Stavební fakultě Českého vysokého učení technického (ČVUT) v Praze. To byla pro mě v podstatě první zkušenost s takovou širší mezioborovou spoluprací.

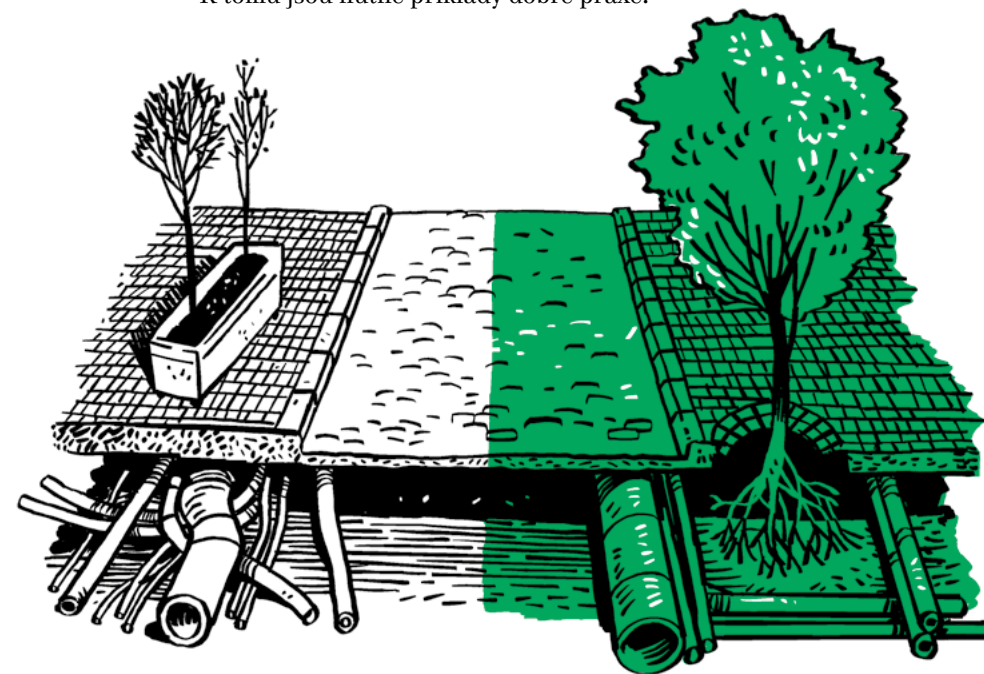
Metodika modro-zelené infrastruktury, nebo metodika stromořadí?

Studie hospodaření se srážkovými vodami v urbanizovaných územích, tedy obecná metodika adaptace na změny klimatu spojená se srážkovou vodou a modro-zelenou infrastrukturou. Tam jsme se prvně setkali například s Davidem Horou, který nás následně přizval ke zpracování Standardu pro stromořadí v Praze. V té první velké pracovní skupině byli jak krajinní architekti, tak dopravní inženýři, urbanisté; byla to velká skupina, kde na to ze začátku měl každý jiný názor, ale nakonec se povedlo sepsat dokument, se kterým souhlasili všichni. Od té doby, jak už bylo řečeno, jsme do projektů začali automaticky přibírat urbanisty, krajinné inženýry, arboristy atd. Je důležité, aby se projekty zabýval někdo z daného oboru, kdo může mít jiný názor a provede něco jako „vnitřní oponenturu“.

A mohl byste konkretizovat ochranná pásma jednotlivých typů sítí a vysvětlit, jak se to vlastně všechno pod tu zem nacpe?

Ochranná pásma jsou legislativně vymezené prostory. Jedná se o vzdálenost od vnějšího líce (například venkovní stěny) potrubí, krajního vodiče atd., ve které musí prakticky veškerou činnost odsouhlasit příslušný správce. Například u vodovodu a kanalizace se ochranné pásmo liší i podle průměru potrubí a hloubky jeho uložení. V příslušných zákonech jsou zároveň definovány podmínky výsadby trvalých porostů.

Obecně je výsadba trvalých porostů zakázána jenom u elektrizační soustavy – silnoproudá vedení elektrického napětí atd. U vodovodu, plynovodu, kanalizace, telekomunikačních sítí apod. je to jenom doporučení. Zde to musí písemně odsouhlasit provozovatel, musí udělit výjimku. Ale udělit ji může, kromě zmíněného silnoproudého vedení to zakázané není. S tím je možné argumentovat – nám se to například podařilo u nejmenovaného provozovatele vodovodu a kanalizace, který tvrdil, že mu zákon výsadbu stromů v ochranném pásmu jeho potrubí zakazuje. Byl dost striktní, ale když jsme argumentovali přesnou formulací paragrafu 23 zákona o vodovodech a kanalizacích, nakonec původní zákaz výsadby přehodnotil a získali jsme jeho souhlasné stanovisko. Primárně se prostě všichni bojí dostat se do rozporu se zákonem a toho je potřeba je zbavit. K tomu jsou nutná příklady dobré praxe.

Takže pro všechna ochranná pásma existuje možnost udělit výjimku a výsadbu realizovat?

Ano, kromě silnoproudu. Jde to udělat v rámci klasické vyjadřovačky (vyjádření správců sítí, která jsou podkladem pro stavební povolení – pozn. red.).

A kdyby ochranné pásmo bylo třeba metr a půl, je výjimka nějak omezená, nebo lze strom dát kamkoliv?

Teoreticky kamkoliv, bude-li správce vedení souhlasit. Vždy je ale potřeba pamatovat na ochranu vedení a budoucí nutný přístup k němu například v rámci sanace. Druhý pohled je pak ochrana stromu, který bychom neměli navrhovat na stanoviště, jež bude příliš zasaženo zemními pracemi.

Minimální šířka rýhy (otevřeného výkopu – pozn. red.), do které vstupuje pracovník, je 80 cm. To znamená, že pokud by strom znemožňoval vytvoření rýhy této šíře, je to pro provozovatele pádný argument tam ten strom nedat. Záleží samozřejmě na tom, v jaké hloubce vedení je – čím jste hlouběji, tím širší rýhu potřebujete. Také záleží na hustotě přípojek, na to se dost často zapomíná a stromy se v některých studiích navrhují pouze na podélná uliční vedení. Z každého řádu ale jdou přípojky do domů, takže prostoru moc nezbyvá.

A přípojky mají opět každá své ochranné pásmo?

Legislativně nemají. Lokálními předpisy a standardy ale mohou být ochranná pásma přípojek stanovena či doporučena.

Jak se to tedy dá řešit? Jak sítě ochránit, když se s provozovatelem dohodnu na vysazení stromu?

Základní podmínkou pro to, aby stromy a jejich kořeny nesměřovaly třeba ke kanalizaci, je buď dostatečný odstup, nebo technické opatření. Právě kanalizace je nejběžnější a nejpochoptitelnější důvod, proč kořeny často naruší určitou síť. Je tam totiž vlhko, živiny a kyslík.

Pokud ale stromu dáte lepší podmínky někde jinde, než kde je síť, bude směřovat tam. Pokud uděláme prokořenitelný prostor podélně se sítěmi, strom nebude mít chuť se někam drápat jílem, aby se probíjaval k síti. Základem je tedy prokořenitelný prostor, ono aktivní vedení kořenů někde jinde. No a pak je možné použít **pasivní ochranu**, například že k síti dáte nějakou clonu, třeba fólii, na kterou kořen narazí, podél ní se ohne a roste někde jinde.

↳ str. 54

Pokud odstup není dostatečný, je třeba navrhnout taková opatření, aby se provozovatel k síti dostal. Takže je nutné zajistit, zaprvé aby výsadba síť nepoškodila a zadruhé aby k ní neblokovala fyzický přístup. Obojí je ale potřeba mít vyřešeno předtím, než vůbec za provozovatelem sítě jdete.

A pak je ještě ten nešvar, že všechny sítě jsou pod chodníky, a nikoliv pod vozovkami. Vede se o tom diskuze? Protože umístění pod vozovkou by vyřešilo hodně problémů.

To je velká píseň budoucnosti. Samozřejmě je to opět o investičních nákladech.

V říjnu 2020 vyšla nová **norma ČSN 73 6005** na prostorové uspořádání vedení technického vybavení. Znovu se v ní opakuje obrázek uličního prostoru a pásma vymezená pro jednotlivá vedení. Toto uspořádání je řešeno tak, aby se přípojky jednotlivých vedení výškově vzájemně vykřížily (a nedošlo k výškové kolizi). Především z tohoto důvodu a z důvodu příjezdu ke kanalizačním šachtám se stoky umísťují ke středu uličního prostoru, aby bylo možné gravitačními přípojkami napojit objekty z obou stran ulice. Tyto přípojky musí mít minimální spád.

↳ str. 60

Druhá věc je, že rozebrání chodníku je vždycky menší problém než uzavírka vozovky. I obnova povrchu z hlediska únosnosti konstrukce je u vozovky dražší. Správci sítí s vymezeným prostorem v chodníku se budou tlačit přednostně pod chodník.

Ve většině případů chceme strom umístit na okraj chodníku k vozovce, kde jsou většinou největším problémem kabely. Ty na rozdíl od větších potrubí podle mě ani není rozumné dávat pod vozovku. Jenže právě podél obruby chodníku bývá vedený kabel veřejného osvětlení a třeba sdělovací kabely, jsou tam umístěny také lampy veřejného osvětlení. To je nejčastější kolize; pak se musí dělat přeložení.

Samotné schvalování normy ČSN 73 6005 se táhlo pět let, možná i víc. Hodně v tom figuroval také Institut plánování a rozvoje hl. m. Prahy (IPR), který tam navrhoval jiný vzorový uliční prostor s prostory vymezenými pro vedení a doplněný výsadbovým pásem.

Právě vzájemná ochrana podzemních vedení a stromů nebyla ale podle mého názoru dostatečně dořešena a toto zavedení do „síťářské“ normy by ji velmi zatížilo. Je to norma platná celostátně, tedy například i pro obce, kde třeba problém s nedostatkem stromů být nemusí. Zároveň si myslím, že aktuální znění této normy neznemožňuje výsadbu stromů. Vždy je nutné v konkrétních podmínkách navrhnout takový způsob opatření, se kterým budou všichni zúčastnění souhlasit. Tomu ČSN 73 6005 podle mě nebrání.

Proč si tedy myslíte, že by pravidla výsadby stromů v ulicích neměla být součástí té normy? Často se mluví o tom, že stromy či stromořadí by měly být legislativně na stejné úrovni jako inženýrské sítě. Že coby klimatická jednotka města fungují také jako sítě, zejména s ohledem na globální oteplování.

Neříkám, že to tam v budoucnu nemá být. Ale jsme, nebo možná já jsem, v začátcích. Jsou to první tři roky, kdy se to aktivně řeší a dělají se často průkopnické projekty. Takže spousta lidí to zkouší, provozovatelé jsou zdrženliví a všichni se to teprve učí. Při schvalování normy v roce 2019/2020 nebyla technická úroveň zajištění ochrany vedení dostatečně popsána. Technicky to nebylo dořešené, proto myslím, že by to bylo pro tuto normu přítěží. Pokud například za pět let bude jasné, že takovýto způsob zajištění sítí fóliemi je v pořádku a funguje, může se to do normy převzít, ale tehdy to ještě hotové nebylo a schválit se musela.

A na jak dlouho se norma schvaluje? Kdy se bude schvalovat příště, opět za třicet let?

Poslední norma byla z roku 1994 a pak se k ní dělaly asi čtyři změny. Není to tak, že by se na ni od té doby nesáhlo.

A jak tedy vy osobně pohlížíte na to, že by stromy byly na stejné úrovni a měly také nárok na ochranná pásma jako ostatní sítě?

Asi tak, že se vždycky zamýšlím, jestli bych chtěl dům v ulici, kde jsou stromy, nebo v ulici, kde je vodovod. Takto to zní hloupě, ale chci tím říci, že ty dvě věci alespoň pro mě úplně rovnocenné nejsou. Ne do každé ulice je možné stromy umístit.

Samozřejmě se stromy snažíme navrhovat, kde to jde a kde to dává smysl, ačkoliv to je pro nás hodně práce navíc – jak z hlediska technických problémů, tak i z hlediska projednávání, argumentace, překonávání skepse atd. Ale rovnoprávnost podzemních vedení a stromů je věc jiná. Pro mě osobně je důležitější například bezpečné a hygienické odvádění splaškových vod.

Dnes jsou pochopitelně jiné technické možnosti. Tlaková nebo podtlaková kanalizace například nezabere tolik uličního prostoru, protože je možné použít menší průměry potrubí. Není ale zase tak spolehlivá jako kanalizace gravitační. U čerpadel a vakuových stanic hrozí například výpadek či porucha. Nesmí se samozřejmě zapomínat ani na elektrickou energii nutnou k jejich pohonu. Ta se musí nějak získat, zaplatit, přivést atd. Gravitační kanalizace tedy bude mít vždy přednost, třeba i za cenu většího záboru uličního prostoru.

Pro mě je zkratka vodovod a kanalizace základ. Otázkou je, co s plynem, vzhledem ke zvyšování cen; a také se přemýšlí nad tím, že ani plyn není zcela ekologický. Také je možné, že přibudou nové sítě. Třeba teď se pokládají kabely sítí 5G, což se objevilo teprve před pár lety, a infrastruktura se musí vybudovat docela rychle. Nevíme, jestli se v budoucnu nebude dělat třeba rozvod kyslíku po městech...

Kyslíku?

Je to trochu přitažené za vlasy, ale zkratka nevíte, co se objeví za novou síť. Před padesáti lety taky zřejmě nikoho nenapadlo, že bychom měli optické kabely. A naopak jsme měli potrubní poštu, třeba.

Jaké by tedy bylo ideální řešení dlouhodobě? Teď nemyslím ty první vlašťovky, ale koncepčně.

Podle mě je nezbytné, aby města/obce měly urbanistu nebo spíš městského inženýra, který bude tyto záměry koordinovat. Základní problém totiž je, že záměry nejsou koordinované. Třeba jeden správce sítě si naplánuje, že za pět let obnoví plynovod, a není ochoten to opravit už za dva roky, protože za těch pět let musí přednostně udělat spoustu jiných investic. A každý má trochu jiný plán.

Takže je nutné mít plán, aby každá následná oprava byla koncepční?

My pracujeme s pojmem „cílový stav“. Ten vyplyne ze studie uličního prostoru a je to takový hodně idealizovaný stav, jak by to mělo časem vypadat a jaká veškerá opatření se tam během patnácti až dvaceti let budou dělat. Abychom třeba teď neudělali nový vodovod, který bude mít životnost padesát let, a na padesát let tím znemožníme další rozvoj. U významnějších ulic, kde je velká priorita vytvořit stromořadí, je potřeba udělat si studii s tímto cílovým stavem. Vymezit pásma a udělat i časový odhad toho, kdy se tam která síť uloží a kam. S tím otázkou, že některé sítě třeba už nebudou potřeba, jiné se třeba objeví.

Myslím, že pak to alespoň ve významných ulicích, které mají dostatečnou šířku, poskládat půjde. Navrženou koncepci je ale pak nutné držet například napříč volebními obdobími. Často se můžeme setkat i s určitým obcházením pravidel: u obnovy se neřeší například stavební povolení nebo územní rozhodnutí, ale obejde se to formou havarijní obnovy a vedení se dá třeba i jinam, kde to projektantovi nebo stavební firmě více vyhovuje. Síť tak nekoncepčně zabírají uliční prostor a zhoršují podmínky.

Podobný problém mohou způsobit paradoxně i obnovy ve stávající trase, kdy správce nechá bezvýkopově sanovat vedení v původní trase, která například brání koncepčnějšímu uspořádání ostatních vedení. Jeho motivace je jasná a správná: snížení investičních nákladů, omezení zemních prací, a tedy i přesunu hmot a potažmo vlivu na životní prostředí, menší zábery a omezení, menší administrativní zátěž a možnost třeba i rychleji zahájit stavební práce. Toto nové vedení ale opět může koncepci v uličním prostoru zcela rozbít.

Existuje nějaký ucelený dokument, v němž by si člověk mohl prohlédnout, kde jsou pod vozovkou jaké sítě?

Ano. Obecně to říká právě norma ČSN 73 6005. Pokud jde o Prahu, na stránkách IPR najdete veřejně volně přístupné digitální technické mapy, kde vidíte, jak jsou jaké sítě uloženy. K tomu se člověk může dokliktat. Je to jedna mapa, kde je voda, elektřina atd. Ale je to spíš orientační, vše nemusí být úplně aktuální. Pro účely návrhů je nutné nechat si trasy oficiálně potvrdit vyjádřením konkrétních správců.

A mimo Prahu?

Rada měst samozřejmě své digitální technické mapy má, jak je to ale s veřejnou přístupností, to vám nedokážu říct. Tam, kde se pohybujeme my, takové podklady k dispozici nebyly. Ale to není zas takový problém, informace o uložení sítí si oficiálně vyžádáte od správců a oni jsou ze zákona povinni vám je poskytnout, byť třeba za správní poplatek. Jen si to pak člověk musí sám sesadit do jedné mapy. Ochranná pásma tam často nejsou zakreslena, takže je také potřeba, aby si tyto informace zpracoval projektant.

A co kolektory?

Kolektory a sdružené trasy jsou stavební konstrukce, většinou tedy přístupné podzemní prostory v ulici, může to být i technická chodba vedená v budově nebo areálu. Pro kolektory je samostatná norma ČSN P 73 7505. V kolektorech jsou vedení umístěna na konzolách, třeba i nad sebou. Je to lépe přístupné, odstupové vzdálenosti mezi vedeními jsou menší než při uložení v zemi. Výstavba nových kolektorů je ale investičně velmi náročná. Kolektor musí mít vlastníka, správce, který pak prostor pro jednotlivá vedení „pronajímá“. Pokud jsme hovořili o problému koordinace výstavby a sanace vedení v běžném uličním prostoru, u výstavby kolektoru je situace koordinačně ještě složitější.

A na výšku je kolektor průchozí pro člověka?

Ano. Nejčastěji je to velká železobetonová konstrukce, která je průchozí, musí umožňovat transport a montáže jednotlivých vedení. Některé kolektory jsou vybaveny i úzkorozchodným kolejištěm pro provoz vlaků obsluhy.

A pak jsou tedy ještě širší podzemní plastové konstrukce, do kterých se dávají asi jenom kabely, je to tak?

str. 107 ↵

Ano, to jsou jiné sdružené trasy konstrukcí **kabelovodů** umožňující uložení kabelů v jedné ochranné konstrukci.

Jsou někde v Praze kolektory?

Síť kolektorů je v Praze poměrně hustá a rozsáhlá, kolem 90 km. Její nejstarší část je v historickém centru. Kolektory se taky hodně budovaly v rámci výstavby panelákových sídlišť.

A třeba při rekonstrukci nějaké ulice se vyplatí udělat kolektor? Říkal jste, že je to hodně finančně náročné...

Cesta to je určitě, jenže opět: například vodárny nebudou investovat do kolektoru, když mají obnovu hotovou a funkční na dvacet let. Mezitím si plynárny opraví plynovod a za těch deset let zase nemají potřebu něco měnit. Je nutné, aby na to byl centrální balík peněz, ze kterého se to udělá. Tím spíš, že je potřeba mít k tomu nejen společný stavební projekt (což není nereálné a často se to dělá), ale i společné vysoutěžit zhotovitele. To je právně hodně problematické. A všechno by to měl koordinovat městský inženýr, jak jsem o tom mluvil.

Je dnes v Česku nějaké místo, kde by takový inženýr/manažer fungoval a ty procesy koordinoval?

Jsou třeba městští architekti, kteří tak nějak tuší... Ale jestli to někde vyloženě funguje, to vám po pravdě nejsem schopen říct. Věřím však, že se takoví lidé najdou. Například na některých pražských městských částech se o to pokoušejí.

Každopádně je to asi správná cesta: mít městského inženýra, cílový stav alespoň pro prioritní ulice a dělat třeba pravidelné koordinační schůzky se všemi dotčenými vlastníky a správci.

Jasně. Vraťte se teď ke stromům. Lidé si moc neuvědomují, že strom žije i v podzemí. Někde jste o tom moc pěkně mluvil...

Podle mého neodborného názoru z hlediska růstu stromů má prospívající strom v ideálních podmínkách vyvinutý kořenový systém zhruba ve velikosti koruny. To představuje velké prostory. V ulicích musíme jejich kořenové systémy velmi omezovat. Pokud však chceme, aby strom jako živý organismus pouze nepřežíval, ale žil, vyvíjel se a na oplátku nám poskytoval ekosystémové služby, musíme vybrat vhodný druh a vytvořit mu co nejlepší podmínky, například formou aktivních opatření – aby měl dostatek vody, kyslíku, živin a dostatečný prostor pro zakořenění, s nímž mimo jiné souvisí i jeho stabilita.

Spíše než o řešení kolizních míst mezi stromy, sítěmi, chodníky a parkováním mluvím raději o podmínkách soužití stromů a dopravní a technické infrastruktury. Asi se shodneme, že by nemělo být cílem nikoho vysadit do ulic co nejvíce stromů, které na nevhodných stanovištích budou trpět a nebudou mít žádný přínos, naopak mohou být nebezpečné kvůli vyvrácení, zlomení, pádu větví atd.

Nezbytná je i ohleduplnost a kázeň v rámci stavebních prací. Například již dlouhá léta platnou normu ČSN 83 9061 Ochrana stromů při stavebních pracích projektanti a stavební firmy podle mě stále příliš nerespektují. Je nutné věnovat větší pozornost **vzdělávání** a osvětě.

↳ str. 60

A vy osobně se v osvětě nějak angažujete?

Ano, toto řešíme v právě probíhajícím semestru v rámci výuky na Fakultě stavební ČVUT v Praze se skupinou, která je zaměřená na realizaci staveb, to znamená s budoucími stavbyvedoucími. Třeba to, že existuje norma na ochranu dřevin, se dříve dávalo tak maximálně do doporučené literatury, ale vůbec se to nerozebíralo. Když jsem studoval já, vůbec jsem se s tím nasetkal. V osnovách to asi není dodnes... Ale věřím, že se to zlepší.

Další možností osvěty jsou například semináře pořádané Českou komorou autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě. Povinnost celoživotně se vzdělávat je pro autorizované osoby daná zákonem a musí se dokládat. Nejzásadnější je ale podle mého názoru poptávka ze strany měst a obcí, tedy investorů. Úředníci a místní politici musí být schopni jasně zformulovat zadání. Neměli by se spokojit se stručným konstatováním projektanta, že například umístění stromů do uličního prostoru a hospodaření se srážkovou vodou není možné. Měli by vyžadovat jasné a odborné zdůvodnění a ideálně být schopni i věcně argumentovat. Pro osvětlu pracovníků státní správy jsou pořádány pravidelné konference a semináře v rámci projektu Počítáme s vodou.

Je podle vás teoreticky možné uložit projektantům zákonem, aby obhájovali vysazování stromů?

Myslím si, že ano. Například vyhláška o dokumentaci staveb může předepsat povinnost v rámci dokumentace doložit, jakým způsobem

se projektant zabýval možností umístění stromů. V případě, že by to nešlo, musel by to v dokumentaci zdůvodnit a doložit, jak jsme se o tom již bavili.

Upřímně vám řeknu, že pokud bychom umístění stromů do ulice a hospodaření se srážkovou vodou neřešili a dělali striktně obnovy vodovodů, chodníků, komunikací atd., je s tím polovina práce a samozřejmě mnohem méně nervů téměř za stejné peníze. Nasekáme všude parkoviště a většina nás bude plácet po ramenou, že to je super, že mají kde parkovat a asfalt vypadá hezky černě, je rovnej a nepadá jim nic na auta a ptáci jim na ně nekadí.

Zmíněná koncepčnost bude pochopitelně vždy politikum par excellence a bez iniciativy politiků není myslitelná. Zařazují sem tedy rozhovor s někdejší zastupitelkou pražské městské části i hlavního města Prahy Petrou Kolínskou za Stranu zelených. Politička a aktivistka v jedné osobě a koordinátorka projektu Měníme klima v legislativě pro naše obce a města se mnou probrala některé z hlavních brzd koncepčnosti a koordinace v naší metropoli.

O POLITICE A NOVELÁCH ZÁKONŮ

Petra Kolínská

Byla jste zastupitelkou pražské městské části i hlavního města Prahy. Ráda bych se zeptala, proč máme v ulicích tak málo stromů, proč jsou mnohé ve špatném stavu a jakou mají radní moc, pokud jde o povolování nebo zakazování kácení.

Podmínky vytváření zelených ploch a péče o ně jsou svázané komplexem vztahů a předpisů. Pokusím se popsat je odděleně, byť v praxi působí dohromady – ať už se vzájemně posilují, nebo jdou proti sobě. Patří sem otázka vlastnictví pozemků, vztahů mezi hlavním městem a městskými částmi, pravidla pro správu a také regulace daná zákony.

Začněme vlastnickými vztahy. Představa, že všechny chodníky a komunikace patří hlavnímu městu, je mylná?

V Praze je situace nepřehledná. Většina veřejných prostranství hlavnímu městu patří, ale část pozemků je svěřena městským částem a ty pak mají všechna práva a povinnosti vlastníků. Další část je svěřena městským organizacím, nejčastěji Technické správě komunikací (TSK). Jiná část patří Dopravnímu podniku. Každý vlastník má na péči o zeleň nasmlouvanou servisní firmu, přičemž kvalita práce těchto firem se liší. Různý je také manévrovací prostor, který tyto smlouvy dávají.

Výsledek je často ten, že v ulici chodíte kolem prázdného rabátka, jehož prostor má ve správě TSK, která se ovšem ze svých aktivit zodpovídá nikoliv městské části, ale hlavnímu městu. Radní městské části jsou tak v roli žadatele a nejenže nemohou vysazení stromu nařídít, ale nemohou si jej ani nějak jednoduše objednat a zaplatit.

Je reálné, že se tato rozdrobenost do budoucna nějak sjednotí, aby koordinace péče o zeleň byla praktičtější? Nebo lze pokroku dosáhnout i bez toho?

Poslední čtyři roky vidím snahu Prahy situaci ohledně péče o stromy zlepšit. Hodně to souvisí s úsilím adaptovat se na změnu klimatu. V TSK byla sekce, která má na starosti péči o zeleň, posílena personálně i rozpočtově. Připravuje se společná databáze informací o stromech, které mají ve správě různé subjekty. Město zveřejnilo Městský standard pro plánování, výsadbu a péči o uliční stromořadí, jenž je pro městské organizace závazný.

Stále však pokulhává národní legislativa – v parlamentu byla dokonce schválena novela, která nařizuje preventivně kácet stromy podél železničních tratí. Dosud se také nepodařilo vybojovat ochranná pásma pro stromy, takže v konkurenci s technickými sítěmi stojí stále na vedlejší koleji. Dobré úmysly města tedy nelze vždy jednoduše realizovat.

Proč v Praze nefunguje agentura, která by se například starala o všechna stromořadí?

Pokusy o sjednocení péče o zeleň byly, a i nyní je myslím snaha situaci zlepšit. Zatím bohužel nikdo nepřišel s modelem, který by garantoval rozumné podmínky pro ty, kdo by své stromy převedli do správy celopražské organizace. Přitom například u veřejného osvětlení nám připadá zcela přirozené, že máme jednoho správce pro všechny městské části a téměř všechny lampy.

Je těžké přesvědčit TSK, aby strom vysadila, i když je městská část ochotna to zaplatit?

Jednoduché to není. Zejména proto, že vysazením stromu akce nekončí – někdo se o něj musí starat. V prvních pěti letech intenzivně. Navíc když máte jinak v ulici stromy již dospělé, nebo dokonce žádné, je péče o tento jeden strom ještě o dost nákladnější. Další překážkou v dosadbě je umístění inženýrských sítí.

To je v rozhovorech v této publikaci evergreen. Opravdu platí, že kde jsou sítě, nemůžou být stromy?

Technická řešení koexistence sítí a kořenů stromů existují. Problém je, že umísťování sítí se řídí normami, které považují sítě za důležitější součást ulice než stromy, takže sítě mají při umísťování jasná privilegia. Alternativní řešení jsou otázkou dobré vůle a ad hoc dohod. Koexistence sítí a stromů také znamená vyšší výdaje při pokládce i opravách. Veřejné rozpočty jsou vždy napjaté a vesměs se preferuje levnější řešení. Příklady dobré praxe najdeme, ale za každým je něčí nadstandardní úsilí.

Změní něco z hlediska stromů v ulicích nový stavební zákon?

V novém **stavebním zákoně** je pár věcí, které by mohly výsadbě stromů v ulicích pomoci. Především to, že až se uvede v platnost kompletně, což bude nejspíš v létě 2024, bude se k záměrům vydávat jednotné environmentální povolení. Momentálně se často vyjadřuje několik dotčených orgánů životního prostředí a jednotlivé výjimky se kumulují. To v novém systému nebude možné.

Spíš než na stavební zákon je potřeba dohlédnout na novelu zákona o ochraně přírody a krajiny. Je důležité, aby kácení předcházel proces povolení, kterého se může účastnit veřejnost, a aby úřady při povolování ukládaly náhradní výsadbu. A pokud to není možné, aby mohly vybírat odvody jako náhradu za pokácené stromy.

Působila jste jako zastupitelka v Praze 6, kde dlouho probíhal spor o lipovou alej v Thákurově ulici. Jakou zkušenost jste si z této kauzy odnesla?

Tam šlo jednak o snahu vykácet na každé straně jednu řadu stromů, aby se uvolnila místa pro parkování. A jednak mělo u zbylých dvou řad dojít ke kácení ze zdravotních důvodů a následně k výsadbě nových stromů. Ani jedno z těchto opatření se nezdálo místním ochráncům zeleně. Patří jim velký dík, neboť alej je stále čtyřřadá a i díky tomuto sporu má konečně plán péče a postupné obnovy.

Byly tam dva zajímavé momenty – jednak se ukázalo, že zákon zvláštním způsobem omezuje možnost samosprávy účastnit se řízení o kácení, jednak se naplno vyjevil střet zájmů v TSK. Tato organizace má ve své DNA vepsanou péči o dopravu, takže záměr rozšířit počet parkovacích míst v atraktivní zóně byl v souladu s jejím posláním. Zároveň je to právě TSK, kdo se má starat o uliční stromořadí, ovšem měla na to dlouhodobě málo peněz z **rozpočtu**. Takže to, že tam nastalo dilema, co s neudržovanými stromy, kterým se lámou větve a ohrožují zaparkovaná auta, bylo logické.

Také na základě této kauzy se povedlo zavést pravidlo, že o žádostech o povolení kácení většího počtu stromů nebo i jednotlivých stromů na významných místech má být včas informována komise rady městské části pro životní prostředí a že úřad, který o povolení rozhoduje, má zohlednit její stanovisko. A o stromořadí v Thákurově se už nestará TSK, ale městská část.

V záchraně aleje v Thákurově ale hrála rozhodující roli veřejnost, že?

Je to tak, veřejnost s podporou profesionálů z Arniky. Hrozbu kácení včas odhalili a byli vytrvalí v protestech. V této souvislosti je třeba říci, že poslanci průběžně omezují možnost veřejnosti účastnit se řízení o kácení stromů ve městech. Je to přístup, který je v absolutním rozporu s akcemi typu Sázejme budoucnost. Přitom to je akce, kterou podporuje a financuje vláda. Na jednu stranu lidem říká: „Věnujte svůj volný čas sázení stromů“, ale na straně druhé: „Do jejich kácení nám nemluvte“.

str. 112, 122 ↩

A ještě ke kauze stromů na **Malostranském náměstí**: jaký bude osud vzrostlého platanu po generální rekonstrukci?

Zůstane zachován. To si lidé, kteří tu denně procházejí, opravdu nemohli nechat líbit. Protest byl hlasitý a snad i poučný – jak pro architekty, tak pro úředníky. Tím ale kauza stromů v této lokalitě nekončí. Při úpravách a zpřesňování návrhu revitalizace došlo k napínavému sporu mezi odborníky na adaptaci na klimatické změny a památkáři. Lidé z odboru ochrany prostředí celkem razantně prosazovali co nejvíce stromů v různých částech náměstí, zejména jako prevenci proti vzniku tepelného ostrova. Památkáři byli proti a poukazovali na historické vrstvy náměstí a na to, že tam nikdy žádné stromy nebyly. Aby toho nebylo málo, museli jsme při jednáních bránit stromy, které v návrhu zabírají místo pro parkování. Najít kompromis nebylo lehké a jsem zvědavá, jakých změn projekt dozná v tomto volebním období. Zejména prizmatem toho, že rozpolcený je i hlas veřejnosti – část obyvatel chce zeleň, část preferuje parkovací místa.

Co by se na základě vašich zkušeností mělo změnit v přístupu ke stromům ve městech obecně?

Firmy, které se o zeleň starají, vybírat nikoli výhradně podle ceny. Nešetřit na údržbě, protože vzrostlý strom plní funkce, jež mladý stromek nemůže zvládnout. I tady platí, že čas jsou peníze. Rozhodně upravit pravidla pro umísťování inženýrských sítí a stromů a vrátit veřejnosti právo účastnit se řízení, v nichž se řeší kácení na veřejném prostranství.

↳ str. 25

↳ str. 77

Sociální geografka Michaela Pixová je dlouholetou propagátorkou adaptačních a mitigačních opatření v souvislosti s klimatickou krizí. Kromě akademické sféry působila jako koordinátorka Klimatické koalice, platformy českých nestátních neziskových organizací, které se zabývají zejména ochranou klimatu a životního prostředí. Z posbíraných zkušeností vycházela v našem rozhovoru o závažnější neschopnosti spolupráce jednotlivých aktérů a hlavně pak o potřebné roli centrálního koordinátora celého procesu.

O REZORTISMU A DĚDICTVÍ MINULOSTI

Michaela Pixová

Poslední dobou se u sázení stromů ve městech mluví o komplikacích způsobovaných inženýrskými sítěmi – stromy nelze sázet buď vůbec, nebo jen za vynaložení velkých finančních prostředků. Jak to překonat?

To se jeví jako komplikace technického rázu, kterou by šlo snadno vyřešit zavedením nových technologií, jež při umisťování sítí už předem počítají s výsadbou stromů. Takže dokážou jak zajistit dostatek místa pro kořeny, tak i respektovat ochranná pásma a přístup k nim. Jenže se ukazuje, že problém není ani tak technický, jako spíše psychologický: v tom, jakou váhu přisuzujeme kabelům a trubkám a jakou stromům. Jako by to živé mělo nižší hodnotu než to, co je z betonu, plastu a oceli. Dochází k nadřazování sítí nad stromy a obecně nad modro-zelenou infrastrukturu. Zásadní bariéru pak představuje nedostatečná komunikace institucí a jejich agend. Ať už se jejich agendy prolínají, nebo na sebe narážejí.

Proč komunikace a spolupráce vážnou?

Je to setrvačností starých a zavedených postupů. A to mnohdy i v případech, kdy jde o postupy, které se neosvědčily nebo v novém kontextu přestávají dávat smysl. Jako společnost jsme se posunuli do kontextu klimatické krize; jsou tu zcela nové požadavky. Města bude potřeba nějakým klimaticky neutrálním způsobem chladit a bez stromů to nepůjde. Potřebovali bychom se rychle a flexibilně přizpůsobit, ale brání nám v tom mnohostranný lock-in, tedy rigidní chápání situace, zdánlivě těžko změnitelné.

U snahy o koncepční plánování infrastruktury je to technologický lock-in, představovaný infrastrukturou existující. Její úprava bývá nákladná. Nové postupy by se však měly začít používat alespoň tam, kde se něco opravuje nebo buduje nově. Jenže tam je zase lock-in institucionální. V Česku je to tzv. rezortismus, v angličtině známý jako *departmentalism*. Jde o oddělené a vzájemně se málo překrývající fungování příslušných institucí s malou snahou o mezirezortní fungování a sdílení agend. Konflikt inženýrských sítí a sázení stromů je typický příklad.

Co s tím?

V Česku je silná tendence k sektorové správě veřejného majetku a příslušných agend. To jsme podědili ještě z minulého režimu a dodnes nepřekonali. V podzemí města se skrývá celá řada různých sítí a o každou z nich se stará jiný podnik. A teď do toho nastupují ještě krajinářské architektky a architekti, snažící se do této změti umístit také stromy a ideálně i nové způsoby zadržování dešťové vody, díky nimž by stromy měly dostatek vláhy. Jenomže to nikdo nekoordinuje. Je potřeba zřídit pozice koordinátorů, kteří by naplňovali koncepcí a vzájemnou komunikaci zajišťovali.

Nenaráželi by však i koordinátoři na přetrvávající neochotu dělat věci jinak?

Samozřejmě. Kromě překonání technologického a institucionálního lock-inu by naráželi i na lock-in mentální a řekněme ideologický či politicko-ekonomický. Zatímco dřív si sítáři mohli víceméně dělat, co chtěli, bez ohledu na mezidruhové společenství mezi lidmi a stromy, potažmo dalšími organismy na stromy navázanými, dnes už jsme jako společnost narazili na limity vlastního růstu a musíme se naučit žít s přírodou dohromady, respektive jako její součást, nikoliv odděleně od ní či jí navzdory.

Nejnovější vědecké poznatky z oblasti environmentálních věd bohužel zůstávají značnou částí lidí z různých technických služeb nepochopené. Těžko se jim ve zkratce vysvětlují takové věci, jako jsou základní mechanismy změny klimatu nebo význam ekosystémových služeb. Asi by nebylo dobré všechny paušálně odsuzovat, ale domnívám se, že lidé zajišťující správu sítí jen málokdy vnímají úlohu stromů pro naši společnost jako na globální, regionální a lokální úrovni hluboce propojenou s fungováním civilizace a vůbec přežitím nás jako lidí. A tedy například i s fungováním těchto sítí. Jak je třeba kořenový systém důležitý pro zadržování vody, čímž souvisí s kanalizací nebo s vodním oběhem. A strom tím nabývá význam z hlediska zásob a dodávek vody. Nebo třeba právě s plněním role přirozené klimatizace, které je u stromů mnohem lepší než u klimatizace elektrické. Ta sice zajistí, že se lidé ve svých kancelářích v létě neupečou, ale přitom vytváří skleníkové plyny a zbytkové teplo, které městské prostředí zase ještě více ohřívá.

Chápou změnu klimatu alespoň čeští politici? Například Praha si v roce 2019 stanovila svůj klimatický závazek a má klimatický plán...

Bohužel to samé, co platí o lidech v technických profesích, se dá říct o většině politické reprezentace. Tyto znalosti jsou spíše výjimkou, a navíc je tam obava o městský rozpočet a o to, jak různé projekty obhájí před

vůli. Přes rady a zastupitelstva pak mnohdy neprojdou důležitá rozhodnutí prostě proto, že se špatně vyhodnotí přínos stromů pro městské obyvatelstvo a širší udržitelnost a obyvatelnost městských ekosystémů.

Zatímco na ekosystémových službách, jako je přirozená klimatizace, zadržování vody, transpirace či pohlcování uhlíku, stále ještě není cenovka, na zavádění kolektorů, které by koexistenci sítí s kořeny stromů umožňovaly, cenovka je. Vedení města pak dělá takové přehmaty, kdy kupříkladu schválí výsadbu stromů v konkrétní ulici, neschválí však už kolektory, které by tuto výsadbu umožňovaly.

S tím se ten, kdo to bude koordinovat, bude muset potýkat. Kromě toho by byl potřeba někdo, kdo by dohlížel na zavádění tzv. klimatického mainstreamingu, tedy zjednodušeně řečeno adaptace na změny klimatu a jejich zmírňování. Do všech agend a rezortů, které město zajišťuje. Politici a politiky, zaměstnanci a zaměstnankyně měst a městských podniků se budou chtít nechtět muset dovzdělat v oblasti environmentálních věd. Ale také se naučit společně komunikovat – bez toho se neposuneme dál.

Michaelou Pixovou propagované dovzdělávání v oblasti environmentálních věd bych teď ráda přiblížila v přístupné formě rozhovoru s architektem Martinem Vysokým, který pracuje pro jednu z nejprogresivnějších firem, co se výsadby a péče o stromořadí týče. Švédská konzultační společnost Edge se věnuje tvorbě veřejných prostranství a projektování systémů modro-zeleno-šedé infrastruktury a je spoluautorem manuálu, jenž byl zpracován pro devět švédských samospráv a navazuje na dlouholetý výzkum a aplikaci těchto systémů v urbanizovaném prostředí. Z manuálu Livable Street je překládán i do češtiny.

O ŠVÉDSKÝCH VÝSADBOVÝCH SYSTÉMECH

Martin Vysoký

Jak to, že švédské systémy výsadby stromů jsou tak progresivní?

Velkou zásluhu na tom má arborista Björn Embrén, který pracoval v městské samosprávě na oddělení zelené infrastruktury ve Stockholmu. To je specifické tím, že je propojené s oddělením dopravy. Embrén dostal za úkol zotavit stávající stromy ve městě, z nichž velká část umírala. Díval se po řešeních mimo Švédsko a všiml si, že na univerzitě v Hannoveru mají výzkum o podmínkách, ve kterých se stromům daří dobře kořenit a zároveň snesou dopravní zatížení. Výzkum poukázal na to, že strom nejlépe roste v **substrátech**, které mají co nejvíce pórů. Pracovali s tzv. strukturálními substráty, kde většinu obsahu, zhruba 70 procent, tvoří makadam (hrubě drcené kamenivo) a zbytek je kompost a zemina.

Embrén tyto substráty aplikoval na několik stockholmských stromů, které vykazovaly známky velmi snížené vitality; zkrátka vyměnil stávající podkladní vrstvu pod zpevněnými plochami v jejich okolí za strukturální substrát, který má zároveň nosnou funkci. Tím několikanásobně zvětšil jejich stávající prokořenitelný prostor a přitom zachoval pojezdnu funkci zpevněných povrchů v jejich okolí. V průběhu let začaly stromy regenerovat a tím opět poskytovat ekosystémové služby.

A v jakém objemu substrát měnil?

Zhruba 15–30 m³ na strom, což je zde ve Švédsku obecně bráno jako minimum pro prokořenitelný prostor, jež je stromům třeba zajistit. Součástí systému jsou ještě provzdušňovací šachty, které do prokořenitelného prostoru vedou kyslík a zajišťují výměnu plynů, což je další faktor a předpoklad pro úspěšný rozvoj stromů. Bez přístupu kyslíku by se výrazně zpomalil nebo i stagnoval. Zhruba tohle byl první model tzv. stockholmského systému, který vytvořil řešení pro spojení funkce výsadby a zpevněných povrchů v rámci společného prostoru v extrémně urbanizovaných podmínkách.

Pokud jde o vodu, s ní se v začátcích až tak cíleně nepracovalo a byla k tomuto systému přidána dodatečně, spíš jako možnost. Ve Stockholmu je totiž trochu speciální situace – okapy jsou často uříznuté a voda teče po žlabu do nejbližší kanalizační vpusti. Vznikla tak příhodná situace: při tvorbě nové výsadby bylo možné umístit provzdušňovací šachtu do současných žlabů, aby zároveň spolu se vzduchem mohla vést i dešťovou vodu ze střech přímo do prokořenitelného prostoru ke kořenům stromů.

Tak to je přívětivější situace než u nás, že? Tady jde dešťovka rovnou do kanalizace.

Ano, ale i zde je možné zdánlivou výzvu obrátit v příležitost – pokud je okap viditelný, může se uříznout a lze to integrovat podobným způsobem jako ve Stockholmu.

Pro města, která by se chtěla nechat stockholmským systémem inspirovat, je potřeba zdůraznit, že s odstupem času považujeme jeho fungování za omezené. Může zvládnout jen menší deště s nízkými nároky na čištění vody. Na druhou stranu jako systém pro výsadbu stromu se osvědčil a v průběhu let výrazně zdokonalil a připravil podhoubí pro další rozvoj.

A vy jste tuhle metodu převzali a vyvíjeli dál?

Ano, při vývoji Blue Green Grey systémů. Tady ve Švédsku funguje Research Institute of Sweden (RISE) neboli Národní ústav pro výzkum a inovace, který poskytuje finanční a znalostní platformu pro to, aby nová řešení vznikala při široké spolupráci. Jsou tam zvaní odborníci z řad soukromých organizací, akademií a veřejných institucí.

str. 15, 17, 72, 77 ←

O tom se nám tady v ČR může jenom zdát.

Je to celkem pochopitelné, v Česku totiž nějaké koncepční inovace nejsou financované z daní, což v případě RISE jsou.

RISE funguje ve všech oborech, nebo se zaměřuje jen na urbanistický rozvoj z hlediska klimatické krize?

Funguje v různých oborech. Třeba i v architektuře pro zlepšení akustiky koncertních hal nebo v rámci digitalizace anebo při pandemii covidu, když se vyvíjely systémy registrace. Takže to jsou inovace v různých oblastech, nejen v oblasti modro-zelené infrastruktury.

V čem se tedy stockholmský systém změnil ve druhé fázi?

Strukturální substrát již neobsahuje zeminu, byla nahrazena biouhlem. Biouhel vlastně simuluje vlastnosti půdy. Zadržuje vodu, umožňuje výměnu kationtů a vzhledem k obřímu množství pórů dokáže zadržet živiny i škodlivé látky. Funguje jako filtr a poskytuje podmínky pro přítomnost mikroorganismů, které posilují dlouhodobý efekt čištění dešťové vody.

K jakým zlepšením oproti prvnímu stockholmskému systému došlo?

Odpadla spousta starostí, např. riziko sesednutí povrchů. To je takový konstrukční detail: když pracujeme se strukturálními substráty, které obsahují zeminu, tak se zemina musí do hrubého drceného kameniva zapracovat během realizace. Proto se zemina pokládá vždy jako vrstva zhruba po dvou centimetrech a poté je do jednotlivých vrstev hrubého drceného kameniva vsřikovávána vodou. Pokud by ta vrstva byla tlustší, hrozí, že dojde k sesednutí zpevněných povrchů. Ne vždy se to dělalo správně.

Takže byla potřeba profesionalita nejen při navrhování, ale i při realizaci.

Lidé, kteří tyto výsadby realizovali, s tím museli být obeznámeni. U druhého modelu, kde půdu nahradil biouhel, se to podstatně zjednodušilo, a tudíž tato starost automaticky odpadla; s kombinací biouhel, makadam a kompost se dá pracovat v podstatě za každého počasí, jelikož vlastnosti substrátu při manipulaci zůstanou stejné. Naopak s půdou je třeba pracovat s péčí, aby nedocházelo ke zhutnění a k rozpadu její lukrativní struktury.

Použití biouhlu je výhodné i v tom, že při jeho výrobě se přímo redukuje emise. Pro města, která mají ambice pracovat s redukcí uhlíkové stopy, je to další důvod pro použití tohoto materiálu. Zdrojem při produkci biouhlu totiž může být organický odpad, například z lesnictví nebo zahradnictví. A biouhel je možné využít nejen ve strukturálních substrátech, ale například i v zemědělství.

Vzhledem k tomu, že v ČR kvůli kůrovcové kalamitě lesy oxid uhličitý spíše produkují, než zachycují, je to příležitost k mitigaci a možnost využití jako zdroje při tvorbě udržitelných řešení.

Přes tato vylepšení nebyl ani druhý stockholmský systém dále rozvinut, aby zajistil plnohodnotnou funkci pro hospodaření s dešťovou vodou. Nepracuje totiž efektivně se zadržením dešťové vody a zpomalením odtoku. Na druhou stranu došlo ke snížení rizika při realizaci, byla posílena funkce pěstební a environmentální. Až o pár let později, v roce 2011, se můj kolega Kent Fridell zasloužil o inovaci tohoto systému rozšířením o funkci hospodaření s dešťovou vodou.

A to je systém Blue Green Grey (BGG) neboli modro-zeleno-šedá infrastruktura?

Ano. Velmi zjednodušeně lze říci, že se stále jedná o ten samý systém pro výsadbu stromů, ale s jinou šachtou, která má regulační funkci jak pro výměnu plynů, tak i pro regulaci vody. Může vést dešťovou vodu

z různých zpevněných povrchů přímo do prokořenitelného prostoru, který má obvykle formu dlouhé podzemní rýhy. Nese výsadbu stromu a je vyplněn hrubým drceným kamenivem. Podzemí rýha má velké množství pórů, obvykle mezi 30 a 40 procenty, čímž vzniká prostor pro zadržení dešťové vody. Často tak můžeme zadržet až 1 m³ vody na délku jednoho metru.

Při maximálním naplnění může dešťová voda bezpečně protéct do kanalizace. Část vody zadržené v systému se pomalu vypustí, aby se stromy neutopily. Pokud chceme, můžeme část vody v systému ponechat v akumulačních zónách pro suchá období. Anebo můžeme vodu nechat vsakovat do podloží, což však bývá závislé na místních podmínkách. Tato závislost se dá odstranit zmíněnou chytrou šachtou. Systém může pokračovat dál formou rýhy pod celou řadou konstrukcí, ať už pod zmiňovanou výsadbu stromů ve zpevněném povrchu, nebo pod průlehy, vegetačními plochami, či plochami pro dopravu.

Pás podzemní rýhy tedy funguje tak, že se stromy v té jedné ose mohou dotýkat?

Ano, my k tomu vytvoříme prostor formou této podzemní rýhy, jež obsahuje hrubé drcené kamenivo. Ale nemusíme to limitovat jen na rámec systému; když máme dobré místní podmínky, mohou kořeny stromů růst i mimo systém. Když projektujeme, musíme zabezpečit, aby každý strom dostal alespoň to minimum prokořenitelného prostoru, jaké potřebuje, aby zkrátka měl svůj životní prostor. Zde je vždy důležité zadání, tedy výchozí parametry, které určují, jaké funkce jsou požadované a do jaké míry je nastavit. My můžeme vytvořit dostatečný prokořenitelný prostor nebo dostatečný závlahový prostor například pro dlouhodobá sucha nebo dostatečný zádržný prostor pro různé druhy dešťů či určitou míru čištění dešťové vody anebo můžeme tohle všechno zkombinovat. Ten systém je verzatilní, ale na začátku je třeba vědět, jaká jsou očekávání, a dle toho jej můžeme naprojektovat.

Projevy klimatické změny jsou ve Švédsku podobné jako v Česku?

Výzvy jsou stejné. Zažili jsme dlouhá sucha a přivalové deště. Adaptační opatření, která se uplatňují zde, lze využít pro inspiraci jinde. Systémy, se kterými pracujeme ve Švédsku, můžeme aplikovat i v českém kontextu. Když přijde na konkrétní projekt, je to hlavně o místních podmínkách a požadavcích. Potom tyto principy dále konkretizujeme v tvorbě systému pro dané místo. To děláme vždy, nezávisle na tom, v jakém geografickém kontextu pracujeme. Ten je jen v rámci Švédska velmi různorodý.

Tenhle způsob sázení stromů do ulic je už ve Švédsku mainstream?

Ano, mluvíme-li o stockholmském systému, tak ten už se dostal do běžných veřejných projektů v celém Švédsku, dokonce i v komerční sféře. BGG systémy jsou novým postupně sílícím trendem, už teď se ve Švédsku stavějí nebo byly postaveny na mnoha místech.

A je to ve Švédsku propsané do nějakých vyhlášek či legislativy? Nebo je to jen na vůli jednotlivých zadavatelů?

Je to hodně na vůli zadavatelů. Ale oni sami se ptají, co funguje, co je ověřené. Co je potřeba, aby strom dobře rostl. Obecně je zde velká angažovanost, a tudíž prostor k nalezení správného řešení pro dané místo. Některé větší samosprávy mají vypracované vlastní požadavky, například že strom bude mít 15 m³ prokořenitelného prostoru, nebo definují nároky na zadržení a čištění dešťové vody atd. To vše pak do velké míry determinuje výběr a nastavení dané technologie.

Tady se nabízí možnost pracovat s prokořenitelnými buňkami.

↳ str. 17, 72

Ve Švédsku se s nimi pracuje jen ve výjimečných případech. Obvykle při zajišťování vodohospodářských funkcí při přívalových deštích. Obecně tu převládá přístup pracovat spíše s lokálními materiály, u kterých je již ověřená jejich životnost. Na rozdíl od plastu známe vlastnosti kamene již od pravěku, ve stavitelství se hojně využívá, a tudíž není potřeba nových znalostí. Ve Švédsku máme přístup k velkému množství žuly. Také můžeme použít frakce kamene z předešlých staveb. Například z materiálu stávajících vozovek, které projdou rekonstrukcí, lze získat zmíněný makadam a znovu ho použít. Naše města jsou velkou zásobárnou materiálů a ne vždy je nutné shánět nové odjinud. Existuje obecný konsenzus, že bychom měli pracovat cirkulárně, a snižovat tak klimatickou zátěž.

Takže s uplatněním substrátů založených na zemině (jílovitých půdách) při nových výsadbách stromů se ve Švédsku již nepracuje?

Lze říci, že od používání jílovitých substrátů se upouští a používají se substráty, jejichž základem je makadam nebo třeba i pemza (*porézní vulkanit – pozn. red.*).

V Praze teď také vznikl manuál na výsadbu stromů. Znáte jeho obsah?

Ano, s jedním z jeho autorů – Davidem Horou – jsem byl v kontaktu. Je to pozitivní a nezbytný vývoj a jeden z dílčích kroků k tomu, aby modro-zelená infrastruktura měla svoje rovnoprávné postavení v rámci městské infrastruktury.

Mohu se zeptat, na kterých projektech se podílíte v Česku?

Je jich několik, u některých přímo projektujeme, jinde pomáháme formou konzultací, jako například u Seifertovy ulice v Praze. Tam pracují místní krajinářští architekti s modro-zelenou infrastrukturou, a to v poměrně velkém měřítku. Je to komplexní projekt: náměstí s frekventovanou ulicí, kde jezdí i tramvaj, navíc území, kde bývají záplavy způsobené přívalovými dešti.

Pak máme rozpracovaný projekt trochu jiného typu na Slovensku, poblíž Bratislavy. Pracuje se starým industriálem, kde dřív byla textilní výroba; jsou tam různé staré struktury budov, které se už nepoužívají, ale část z nich má zůstat zachována pro nové účely. V areálu je i vzrostlá vegetace, jež se má také zachovat. Novostavba bude vyžadovat další odtok vody, tu už ale stávající kanalizační síť nepojme. Z toho důvodu tu vyvstal požadavek na zadržování dešťové vody. Jedná se o projekt, kde nemůžeme pracovat s konvenční kanalizací, jsme tedy zapojeni rovnou do rýsování modro-zelené infrastruktury a koordinování návrhu s architekty a dopravními inženýry, kteří už mají rozpracované své konstrukce.

A přiblížil byste i nějaké projekty přímo od vás ze Švédska?

Jedna z našich realizací spočívala v projektování BGG systémů při vzniku nové „chytré čtvrtě“ Rosendal v Uppsale, což je město velikosti zhruba odpovídající Olomouci. Zde se v rámci jednoho projektu uplatnily všechny konstrukce, o nichž jsem mluvil. Pracovalo se s **dešťovými záhony**, s propustnými povrchy nebo se stromy ve zpevněných površích. Všechny konstrukce byly umístěny na podzemní rýze s regulovaným odtokem, která je propojuje a výrazně tím posiluje jejich funkce.

↳ str. 13

Trochu méně konvenční, ale velmi úspěšný byl projekt ve Vellinge poblíž Malmö. Tam se pracovalo pouze s dešťovými záhony, jež jsou také na podzemní rýze, avšak oproti projektu v Rosendal má každý svoji samostatnou rýhu. Projekt ukazuje, že kromě posílení klimatické odolnosti

str. 108 ←

můžeme zvýšit i bezpečnost samotné ulice: záhony jsou umístěny tak, aby **zpomalily** dopravu. Projekt je docela slavný, dokonce bodoval v soutěži udržitelného rozvoje New European Bauhaus. Je to i tím, že není moc časté, aby záhony vzaly tolik prostoru autům.

A co se týče volby taxonů, je Švédsko srovnatelné s Českem?

Na jihu Švédska je klima zhruba podobné jako například v Praze, kdybychom šli ke Stockholmu a dál, tak už je trochu jiné, ale v principu se používají podobné taxony. Obecně platí, že používáme spíše suchomilné rostliny, jež mají širokou ekologickou amplitudu, protože ne vždy je k dispozici voda. Je velká pravděpodobnost, že v budoucnu se tento přístup změní. Dokážu si představit, že kvůli stále častějším vlnám veder bude zapotřebí pracovat s vegetací, která víc odpařuje vodu a ochlazuje tím efektivněji prostor. Výzvou je však najít jinou vodu než dešťovou, jež během veder obvykle není k dispozici. Města jsou však plná vody. Neustále. Snažíme se proto pracovat s napojením například tzv. šedé vody – z praček a sprch. Tu je potřeba pročistit, je to ale zdroj, který je soustavně k dispozici.

Takže pak bychom nebyli omezeni na suchomilné rostliny.

Přesně tak. Je to ovšem snazší u novostaveb; u stávajících budov je to proveditelné obtížněji.

Jak řešíte problémy se sítěmi? Je nejlepší metodou pasivní ochrana? ↪ str. 34

Tou nejlepší ochrannou sítí je vytvořit dostatečný životní prostor pro strom. Nestavět ho do situace, kdy musí bojem o své přežití ohrožovat ostatní městskou infrastrukturu.

Co se týče samotných sítí, které mohou být součástí prokořenitelného prostoru, je dobré je preventivně chránit. Obvykle pracujeme tak, že danou síť obsypeme drceným kamenivem a celou ji ještě obalíme propustnou geotextilií. To je technologicky standardní postup pro ochranu kabelů. Tím zabezpečíme, aby kořeny stromů nešly do kabelů. Protože když se kořínek dostane skrz geotextilii, zaškrtní se a nemůže se rozvíjet dál.

Takže komunikace se sítáři nějak funguje?

Jak na kterém projektu. Máme vlastníky, kteří řeknou: „Klidně tady vysadte strom, ale nedělejte žádný zásah kolem mé sítě.“ My jim tedy vysvětlíme, že ten strom bude moci kořenit všude možně, ale do sítě nepůjde, protože mu vytvoříme adekvátní prostor. Musí se tomu prostě věnovat čas – hlavně zodpovídání dotazů. Obecně je u projektů, jež pracují s městskou infrastrukturou novým způsobem, třeba vyčlenit dostatek času na komunikaci.

A ve Švédsku je stromořadí v hierarchii sítí brané jako klimatizační jednotka města? Je chápáné jako důležitá věc?

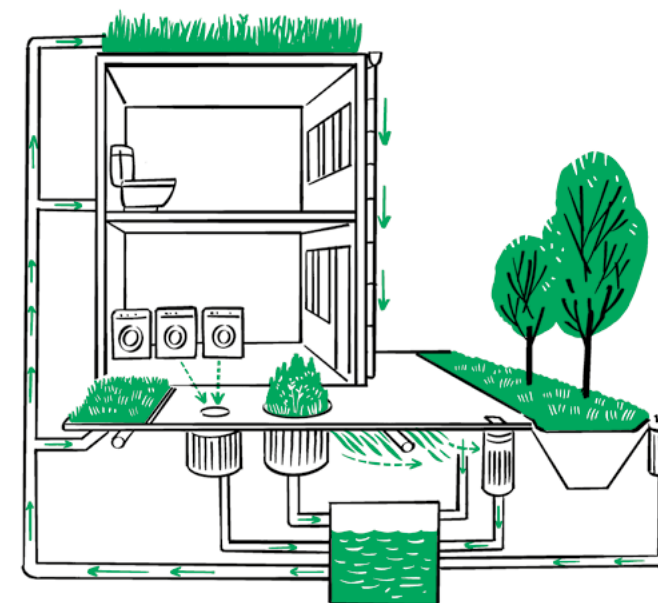
Ano. Třeba v Malmö musí město vytvořit takové množství stromů, aby se jím pokrylo dané procento povrchu korunami stromů. To je jeden parametr, který pomáhá vnést do měst ekosystémové služby, jako například nutnost omezovat tepelný ostrov, což se dělá rovněž s pomocí stromů a často to také souvisí s otázkami kolem dešťové vody. Jde to ruku v ruce. V nejlidnatější městské části Malmö Möllevången takhle vzniklo v roce 2021 několik projektů, kde je spousta kabelů a objemná potrubí. Sice tam byly delší dialogy se správci sítí a vlastníky domů, ale podařilo se to. Často jsou to podmínky podobné jako v pražské nebo brněnské zástavbě.

Co tedy předchází projektování? Jaký je správný postup, aby výsledek byl koncepční?

Zrovna teď jedeme na jeden dlouhý workshop, kde se město Halmstad rozhodlo svůj přístup k práci s modro-zeleno-šedou infrastrukturou promyslet úplně z gruntu. Je to několikaměsíční záležitost, my tomu říkáme *kunskapresa* – tzv. znalostní cesta. Lidé ze samosprávy se učí, jak spolupracovat, protože často se stane, že v projektu jsou zainteresovaná jen určitá oddělení, třeba vodaři, a ostatní chybějí, čímž se propásne příležitost uplatnit multifunkční přístup při vytváření veřejného prostoru.

Váš manuál k BGG systémům se teď překládá do češtiny?

Ano, už bude brzy hotový. A bude zdarma ke stažení na našich stránkách bluegreengrey.se. Zpracovávají ho teď čeští krajinářští architekti z ateliéru K2N Landscape, kteří konzultují a řeší technické termíny s místními experty, jako je arborista David Hora, dopravák Květoslav Syrový nebo odborník přes vodu Vít Rous. To české názvosloví vlastně teprve teď vzniká. Snažíme se ho sladit se Standardem pro stromořadí v Praze a Standardy hospodaření se srážkovými vodami.

Manuál je určen především pro samosprávy, pro ty, kdo ty systémy projektují, a ty, kteří je pak stavějí a udržují. Je vytvořen tak, aby tam byly k dispozici všechny jednotlivé dokumenty, jež město nebo projektant potřebuje. Je to průvodce a obsahuje jednotlivé tematické přílohy. Pro některá švédská města jsme vytvořili i typizované technické výkresy pro BGG systémy.

Bude to tedy pochopitelné jak pro úředníky a politiky, tak v detailní rovině i pro projektanty?

Přesně tak. Na začátku manuálu je rozcestník, kde například projektanty odkazujeme na danou kapitolu. A někoho, kdo je třeba v samosprávě a teprve se začíná v BGG systémech orientovat a pracuje pak například s tvorbou zadání, odkážeme na příslušnou kapitolu.

V Česku je velkým limitem neustálá kolize mezi stromy a inženýrskými sítěmi. Jak se to řeší ve Švédsku?

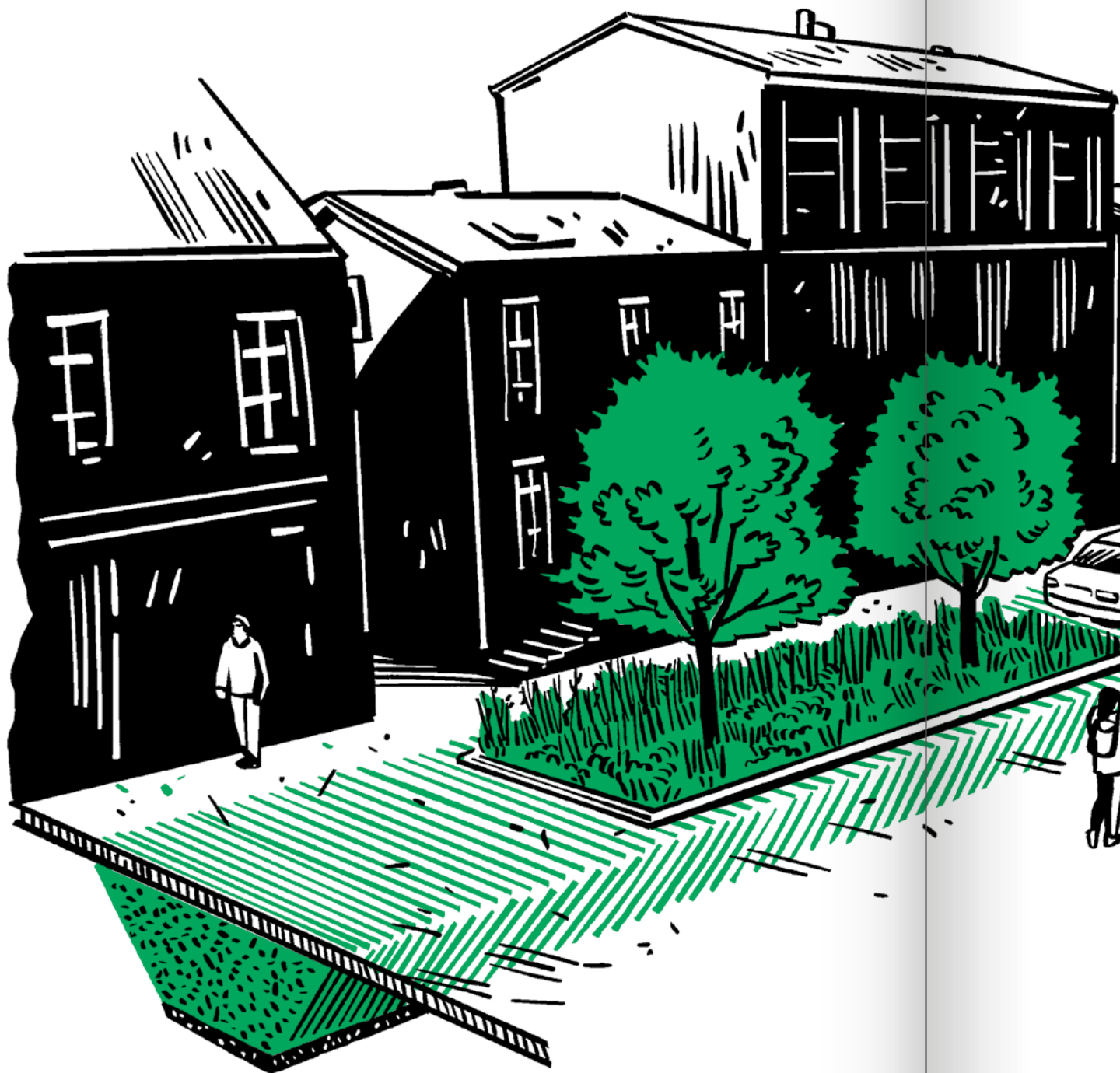
Určitě se s tím dá pracovat. Vždy záleží na tom, co je to za kabel, kde je umístěný. Danou síť můžeme protáhnout napříč nebo podél podzemní rýhy. Když síť necháme vést podzemní rýhou, zabere část zádržného nebo prokořenitelného prostoru, což potom musíme nějakým způsobem kompenzovat, obvykle tím, že podzemní rýhu o ten „ztracený prostor“ rozšíříme do délky, šířky nebo hloubky.

str. 79, 86, 115 ↵

Jednodušší situace je, když máme dlouhý výsadbový pás, tam jsou tyto zásahy většinou marginalitou a lze to řešit snadněji. Horší je, když pracujeme s výsadbou třeba jen jednoho stromu, tam to jde vyřešit hůř a je pak k diskuzi, jestli není vhodnější výsadbu provést na jiném místě.

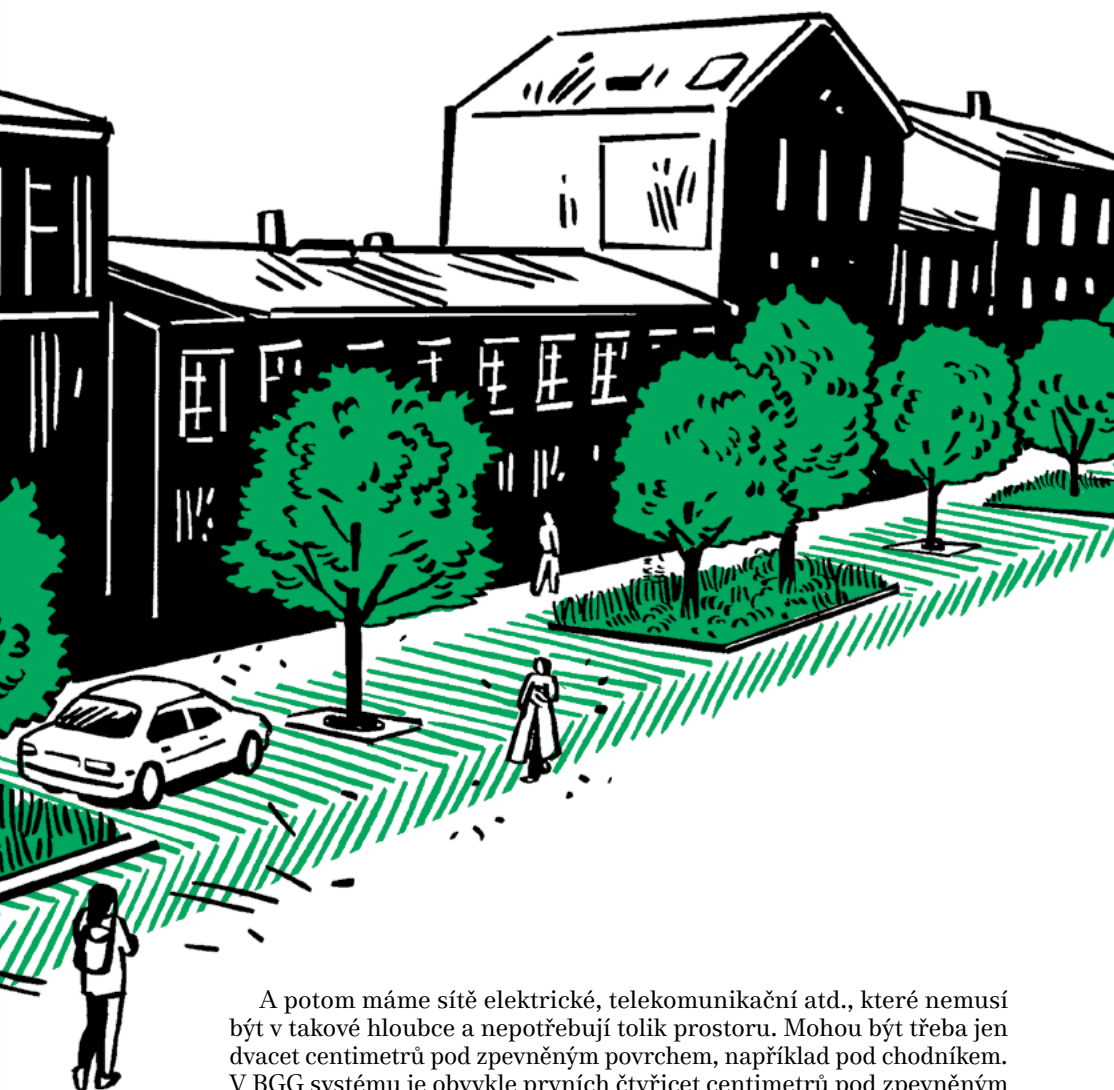
Kromě sítí vedoucích lineárně v ulici jsou ale v úrovni každého domu ještě příčná potrubí, tzv. přípojky. Jakým způsobem je integrujete do výsadbových pásů?

Ano, je potřeba s nimi počítat už při navrhování a právě v místech těchto příčných potrubí zakončujeme jednotlivé sekce BGG systému, abychom mohli efektivně hospodařit s dešťovou vodou. Tím se nám to smysluplně poskládá.

A podélné sítě? Těch jsou tam mraky...

U těch podélných zase záleží, o jakou síť se jedná. V principu je lepší, když potrubí s velkým průměrem, jako kanalizace nebo plyn, jsou umístěna dále od BGG systému. Mohla by být pod ním, ve větší hloubce, bylo by to ale rizikové kvůli případným výměnám nebo opravám. Řešitelné to ale je, jen komplikovanější. Snažíme se, aby tato velká potrubí byla pod vozovkou, to je nejlepší situace.

A potom máme sítě elektrické, telekomunikační atd., které nemusí být v takové hloubce a nepotřebují tolik prostoru. Mohou být třeba jen dvacet centimetrů pod zpevněným povrchem, například pod chodníkem. V BGG systému je obvykle prvních čtyřicet centimetrů pod zpevněným povrchem klasická skladba vozovky nebo chodníku a právě do této vrstvy se umísťují prostorově méně náročné sítě. V tomto případě lze tedy pracovat naprosto standardně. To je to nejsnazší.

U větších sítí je to samozřejmě náročnější. Je třeba počítat s tím, že budou zabírat část prostoru, potom musíme prokořenitelný prostor navrhnut více do strany, nebo se přemístí jinam. Takže záleží na situaci. Výhodou zmiňovaného makadamu je, že se s ním dá velmi flexibilně pracovat.

Tak tomu je u zakládání nových ulic, ale co když už jsou sítě na místě? To se řeší jak? Když to jsou stávající ulice a jenom do nich chcete přidat stromořadí.

Potom opravdu záleží na konkrétní situaci. Na to nemám univerzální odpověď. Místo potom musíme najít jinde, třeba pod chodníkem. Pokud je potrubí pod naším prostorem pro kořeny, neděláme náš systém do takové hloubky. Pokud jde potrubí napříč, tam kde bychom chtěli pracovat s dešťovou vodou, uděláme například malou příčnou hrázku, která ochrání danou síť, a navíc tím vznikne podzemní akumulace zóny pro vodu, jež může být k dispozici stromům.

Krajinářská architektka Jana Pyšková se pohybuje v praxi navrhování. Do svých projektů se snaží implementovat prvky modro-zelené infrastruktury, popsané Martinem Vysokým, a reagovat tak na klimatickou změnu. Je velmi aktivní také v osvětové činnosti, ať už v rámci rady organizací, nebo pracovních skupin zmiňovaných v této publikaci Karlem Křížem.

Chtějí lidé stromy v ulicích?

Stromy a „zeleň“ se staly heslem v předvolebních kampaních, v programech radnic, často se o nich mluví v médiích. Jenže jak jde do tuhého, převládnu jiné věci – v komunálních volbách především místa pro parkování a lepší „život“ pro auta. Lidé chtějí stromy, ale nechtějí ani slyšet o jakýchkoliv omezeních, která by s jejich výsadbou souvisela. V myšlení mnoha lidí je strom nepřítel, který zabíjí na silnicích, bourá domy, padá na lidi, shazuje listí, které někdo musí hrabat, a stíní. Naštěstí se to, zejména během horkých dnů, pomaličku mění.

Často přemýšlím o tom, proč mají lidé v naší zemi takový vztah ke stromům – možná by na to odpověděli spíše sociologové. V porovnání třeba s Německem nebo Velkou Británií je o dost tvrdší. Možná na to mělo vliv i zpřetrhání vazeb k půdě, statkům a nakonec i **rodinným** stromům. Každopádně problém ve vztahu ke stromům je dvojitý – jednak vztah veřejnosti, jednak vztah státních institucí, techniků, mnohých politiků a zákonodárců. Neznalost, neochota měnit paradigmatu a vzdělávat se. Přiznejme si i nedostatečnou erudici a konzervativismus mezi našimi profesemi – krajinářskými architekty a zahradníky; ať v roli projektanta, správce zeleně, realizátora, či údržbáře.

str. 121 ←

Jakým způsobem současná společnost stromy vnímá? Přes jejich „vyčíslitelnou“ hodnotu, tak jako většinu všeho, co nás obklopuje? Nebo je schopna vnímat i to, co penězi vyjádřit nelze?

str. 14, 85 ←

Hodnota stromů je nejen naprosto mylně vnímána, ale často i mylně prezentována. Při rekonstrukci Národního muzea v Praze byl jeden strom ohrožován stavbou. Informace, že nemá hodnotu několik desítek, ale několik stovek tisíc korun, generálního dodavatele stavby naprosto šokovala a diametrálně změnila jeho přístup. Cena stromů by se měla počítat přímo – největší přesaditelný strom může s dopravou a výsadbou přijít na vysoké stovky tisíc. Představu může dát kalkulačka Agentury ochrany přírody a krajiny ČR, ovšem i zadávání parametrů by měl provádět zkušený krajinářský architekt nebo dendrolog.

Zohledňovat by se měly především ekosystémové služby, které strom poskytuje. A není to jen odpařování vody, ochlazování, pohlcování škodlivin, ale i fakt, že strom je kondomiem milionů dalších organismů. A třetí aspekt je také nesmírně podstatný, ačkoliv v Česku se nediskutuje a myslím, že zákon jej neřeší. Je to morální hodnota – tedy cena pro lidi, kteří strom mají rádi a znají jej třeba celý život.

Ráda bych pro ilustraci citovala jistého dopravního policistu: „... silnice 3. třídy... Místní radnice tu odmítla porazit dva stromy, přestože v roce 2013 u jednoho z nich zemřel při nárazu člověk a pro zvýšení bezpečnosti bylo nutné instalovat 240 metrů svodidel za minimálně čtvrt milionu korun.“ Ten člověk si vůbec neuvědomuje, že monetizovaná hodnota stromů za svodidly je pravděpodobně mnohem vyšší, o morální a ekosystémové hodnotě nemluvě. Chápu to jako velký dluh státu na poli výchovy společnosti, svou vinu na tom má i akademické prostředí a také my odborníci. Na změně se snažíme pracovat i v rámci našich neziskových organizací.

Může hrát nějakou roli také profesní etika?

To je velké téma: profesní etika by měla úředníci nebo úředníkovi bránit povolit kácení perspektivního vzrostlého stromu s odůvodněním typu „výstavba rodinného domu“. Takovou mám i zkušenost ze sousedství. Investoři nejsou nuceni přizpůsobit své stavební záměry stromům, architekti se také moc nesnaží a stromy se pak kácejí s farizejskou podmínkou **náhradní** výsadby. V kauze javor na pražském Smetanově nábřeží mě opakovaně napadlo, zda by investory či architekty napadlo zbourat

str. 112 ←

O KRAJINÁŘSKÉ ARCHITEKTUŘE A PROFESNÍ ETICE

Jana Pyšková

barokní kapli a jako „adekvátní náhradu“ navrhnout třeba tramvajovou zastávku... Neumím pochopit, že jak radnice, tak architekti považovali za kompenzaci výsadbu několika stromů velikosti, která je proti stávajícímu stromu zanedbatelná, i když výpěstky měly být větší, než je pro výsadby ve městech běžné. Doufám, že tohle se časem změní a kácení stromu kvůli domu nebo průchodu bude nemyslitelné.

Jak tedy změnit legislativu? A jak dostat do rozhodovacích procesů skutečnou zodpovědnost?

Rizikovým faktorem mohou být nerealistické sliby a ambice politiků a institucí. Vysadit milion stromů v Praze zní skvěle, ale zodpovědné je udělat to až poté, co se město dokáže postarat o stovky tisíc stávajících stromů a zajistí jim prokořenitelný prostor, vodu, vzduch a profesionální péči.

Legislativa by měla vytvářet dobré podmínky pro sázení a růst stromů. Skutečnost je jiná. Diskuze odborníků (nás krajinářských architektů, arboristů a osvědčených vodo hospodářů) s tvůrci norem je nesnadná, respekt techniků k lidem z akademického prostředí i profesní praxe je překvapivě nízký. Funguje pozice síly, obava z neznámého. A nechota najít řešení, protože tyto instituce prostě nemusejí. Z toho důvodu byl téměř nadlidský úkol dostat do stavebního zákona jakékoliv formulace o zelené a modro-zelené infrastruktuře. Společná snaha Ministerstva životního prostředí ČR, Ministerstva pro místní rozvoj ČR, Institutu plánování a rozvoje hl. m. Prahy (IPR), Nadace Partnerství, Svazu měst a obcí České republiky a Společnosti pro zahradní a krajinářskou tvorbu vybojovat stromům právoplatné místo v uličním prostoru revizí **normy CSN 73 6005** moc úspěšná nebyla. *(Jednání probíhala několik let od roku 2015 – pozn. red.)*

↳ str. 34

Jak je to s alejemi podél silnic v krajině?

Aleje z krajiny mizí. Stromy jsou považovány doslova za nepřítel a zabíjaky. Místo aby byla v alejích kolem silnic III. třídy nařízena omezená rychlost nebo byla instalována svodidla, mizí stromy. U silnic I. a II. třídy prohrávají na plné čáře. Ano, bylo by možné sázet nové **aleje**, ale složitě se pro ně hledá místo. V předepsané vzdálenosti od vozovky už pozemky nepatří správci komunikací a stromy se dostanou do kolize se zemědělci, kteří je leckdy považují za obtíž.

↳ str. 129

Jak byste popsala hlavní systémové zádrhele?

Nepomáhá způsob zadávání veřejných zakázek a fenomén nejnižší ceny. Kvůli tomu stromy často sázejí a ošetřují firmy na velmi nízké profesionální úrovni. Z mého pohledu je to nejen škoda stromů, protože mizerné stromy mizerně vysázené a mizerně opečovávané nemají šanci na dobrý růst, ale i škoda peněz. Ani nejlevnější dodávka není zadarmo.

Dále je problém u zadavatelů – referentů odborů životního prostředí nebo radnic malých obcí. Leckdy nemají dost znalostí, ale ani chuť si je doplňovat. Bývají pod tlakem investorů, pracují zaběhnutým způsobem. Bohužel také vím, že některým aktivním referentům dokonce ve **vzdělávání** brání nadřazení, pro které je odborné školení flákání.

↳ str. 38

Situace u dotačních programů také není růžová. Začíná to u projekce: nejsou vyžadovány projekty od autorizovaných krajinářských architektů, někdy dokonce není projekt požadován vůbec. „Projekty“ často nespĺňují profesní standardy, jejich autoři někdy vůbec netuší, jak by to mělo správně vypadat či fungovat. Investory pak ani nechrání profesní zodpovědnost jako v případě autorizovaného architekta. Nechci tvrdit, že autorizace je zárukou kvality, a připouštím, že existuje řada špičkově erudovaných neautorizovaných kolegů, a bohužel jsou mezi námi i černé

ovce. Vhodná je spolupráce neautorizovaného krajináře s autorizovaným, který projekt vede a kontroluje – pak je investor chráněn.

Problém je také v rezortismu u dotačních programů: chce-li obec z dotace třeba kompletně rekonstruovat ulici včetně stromořadí a lépe organizovat podzemní prostor, nemůže čerpat z jednoho programu. Programy, z nichž chce čerpat prostředky na obnovu aleje, nekryjí přeložky sítí, díky čemuž by se uvolnilo místo pro prokořenitelný prostor, nelze z nich hradit změny v odvodu vody z území, změny povrchů komunikací za propustnější a lépe spádované.

Pak přichází dotační realizace – i tam je problém s cenami. Nejde jen o to, že se soutěží (jako ve veřejném sektoru obvykle) na nejnižší cenu. Problematický je i přístup Ministerstva životního prostředí ČR, respektive Státního fondu životního prostředí ČR a Agentury ochrany přírody a krajiny ČR. Na rozdíl od standardizovaných, jasně definovaných cenových soustav v dotačních programech ministerstva se postupuje podle vágně definovaných a finančně často podhodnocených cen dle tzv. nákladů obvyklých opatření.

Důležitou roli tedy asi musí hrát kontrola již odevzdaných projektů, že?

Realizaci by měl kontrolovat autorský a technický dozor, ale leckdy k tomu nedochází, autor nebývá přizván, protože zadavatel šetří. U některých projektů je tak kontrola pravidelná a odborně na výši, jinde není žádná, někde dochází k řadě kompromisů. Nedůsledně se také kontroluje, zda stromy po výsadbě prosperují, alespoň předepsanou dobu.

Jak je to v krajině mimo sídla?

Rezortismus komplikuje situaci i tam. Na zemědělskou činnost se dotace nepřidělují podle výměry pozemků, ale podle aktuálního satelitního snímku. Je-li na něm okraj pole zacloněn větvemi, dotace je krácena o tuto výměru. Zemědělce to vede k brutálnímu vertikálnímu ořezu větví směrem na pole nebo louku, kvůli výnosům pak doorávají až těsně ke stromům a opakovaně jim amputují kořeny. Přitom strom se nenaučí kořenit níž; aktivní kořenová zóna je ve vrstvě do cca 20 centimetrů pod povrchem.

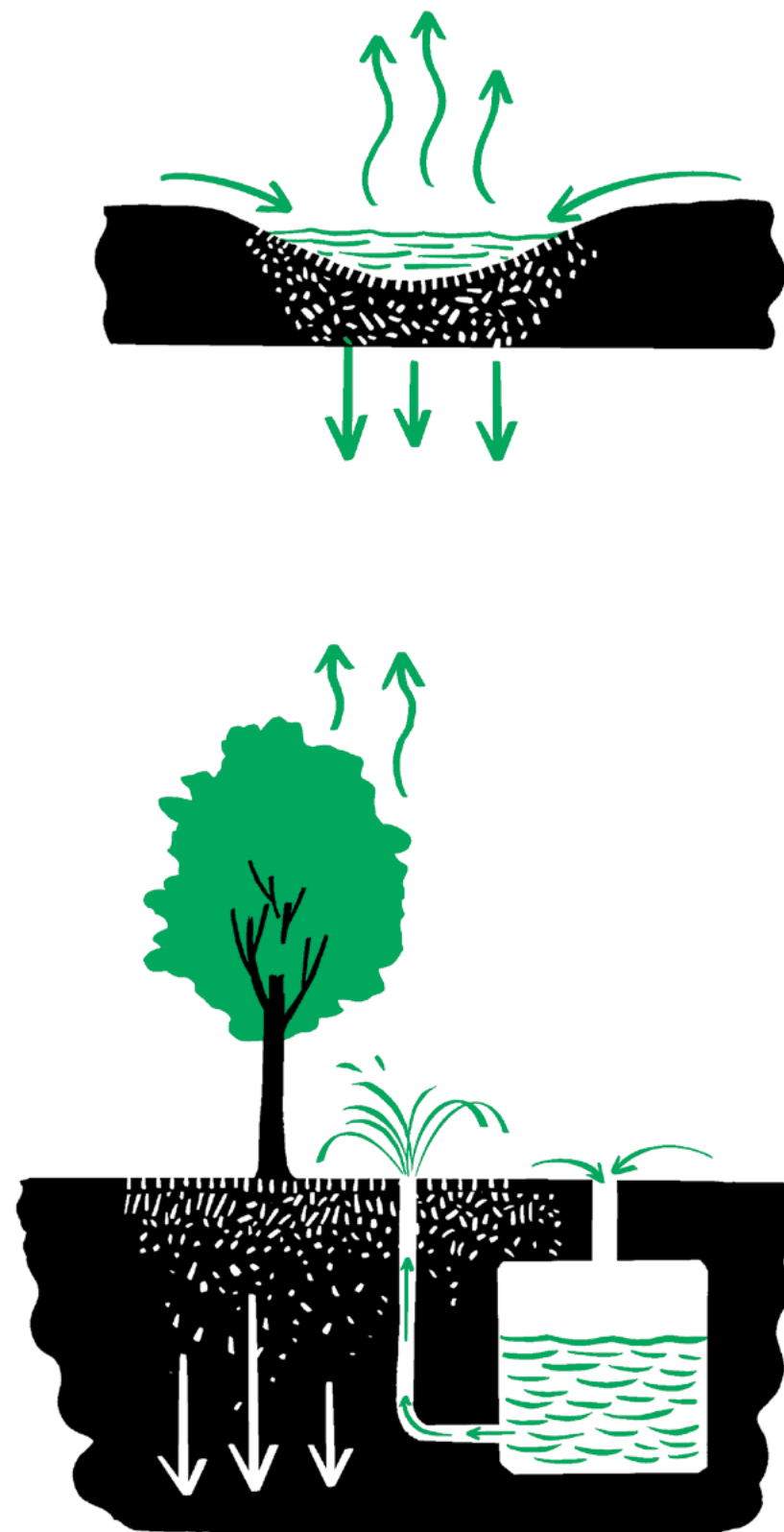
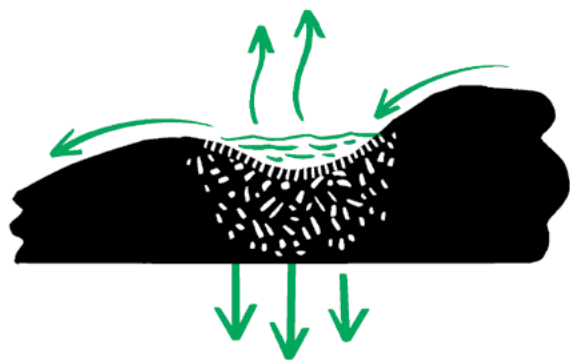
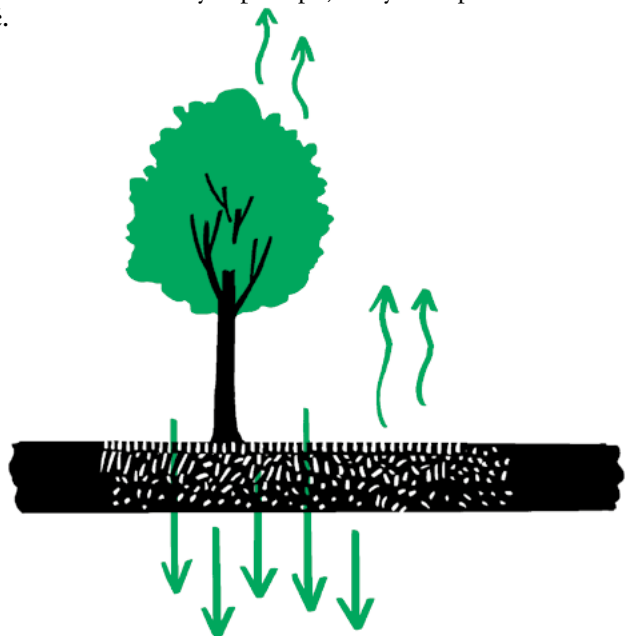
Přestože stát dotuje vytvoření květnatých biopásů nebo keřových pásů pod stromy (tzv. agroenvironmentálně-klimatická opatření), nejsou dle mého názoru dostatečně využívány. Je možné, že to zemědělci vnímají jako nepohodlné papírování navíc. Každopádně mnozí jsou konzervativní, biodiverzita a záchrana planety je paradoxně vůbec netrápí a s biopásy se nechtějí zdržovat. Určitě chybí mediální podpora a osvěta, ale tady vidím jistou naději v novém ministru zemědělství Marianu Jurečkovi, který již krátce po nástupu do funkce začal prosazovat posun k udržitelnému zemědělství.

Mohla byste vysvětlit, jak souvisí celkový stav krajiny s fungováním jednotlivých stromů?

Prosperita stromů souvisí s celkovým stavem krajiny; je to kruh. Ve zničené krajině umírají celé lesy, stromořadí i jednotlivé stromy – ty pak nemohou krajinu ochlazovat, je přehřátá, suchá – v ní se zase nedaří stromům atd. Z lesů i polí je voda stále ještě odváděna melioracemi a příkopy. Zemědělská půda je víceméně mrtvá, kvůli zhutnění a nedostatku organických látek je v ní málo vzduchu, nefunguje vertikální pohyb částic a další důležité procesy, což dramaticky snižuje její schopnost retence vody. Obdělávání po spádnici, nepřerušované půdní celky, žádná ochrana proti vodní a větrné erozi s sebou nesou ohromné ztráty úrodné vrstvy. Pole se v létě přehřívají a stoupavé proudy horkého vzduchu odsávají i vlhkost z okolí – lesů, remízů, doprovodných porostů či sídel.

I přes postupující klimatickou krizi se zdá, že systémová řešení jsou stále v nedohlednu...

Jsme lesnatá země, a tak by se zdálo, že v lese je stromům nejlíp. Plošné usychání lesů a kůrovcová kalamita ale „překvapily“ i lesní hospodáře, ačkoliv za špatné hospodaření byli od vědců dlouhodobě kritizováni. Nejčastější kritika se týkala druhové skladby, ale extrémně suchá léta v nedávné době ukázala další chyby. Po kácení je „dno“ lesa vyčištěno, na místě nezůstává biomasa, která by vracela organickou hmotu do půdy a chránila její povrch před vysušováním a erozí. V lesích chybějí zádržné prvky pro vodu (průlehy, tůně, nádrže), místo meandrujících potůčků jsou protkány hustou sítí hlubokých příkopů, kterými se po deštích voda řítí z lesa pryč.

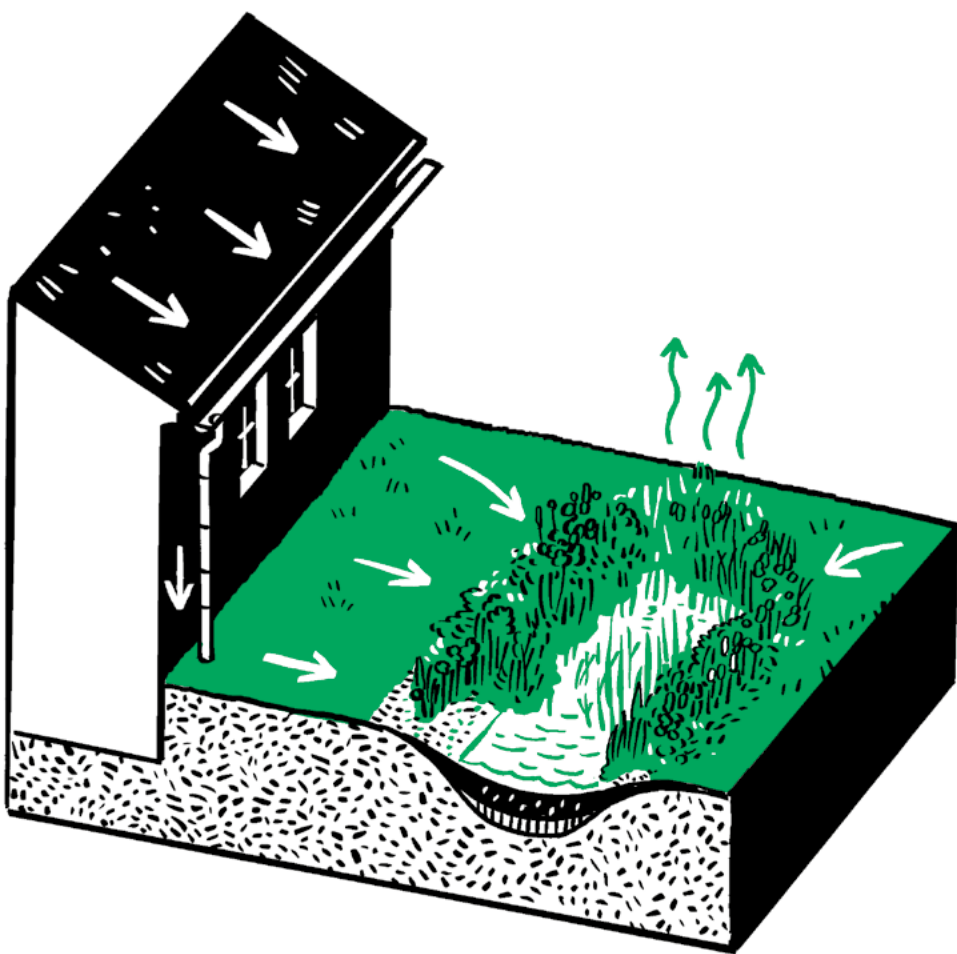
O tom, že spolu se špatným obděláváním půdy má neudržitelné lesní hospodářství lví podíl na vzniku záplav, je zbytečné mluvit. Málokde se pracuje s vodou, jen málo polesí napravuje staré hříchy. I tady jsou ale nadějné signály. Odpovědní lesníci si rizika uvědomují, plánují se změny v zastoupení druhů ve výsadbách, posiluje se pestrost. Věřím, že tento trend bude sílit.

Krajina však nejsou jen lesy, pole a louky. Důležitým prvkem je i síť vodních toků. S říční krajinou je také nutné začít pracovat jinak – chránit prameniště a říční nivy, zpomalovat toky, vracet jim přirozený charakter, včetně návratu pobřežních porostů. Jsme zase v kruhu – v říčních nivách se nejlépe daří stromům – stromy nejlépe chrání říční nivu.

A funguje tedy tento koloběh a provázanost i ve městech?

Voda teče celou krajinou včetně sídel. Tam je naprosto zásadním elementem pro přežití stromů, spolu s dostatkem prokořenitelného prostoru a vzduchu v něm. Je nutné postupně přebudovat sídla a o vodu se starat tak, jak si zaslouží – jako o nejcennější životadárnou tekutinu.

Systém modro-zelené infrastruktury zahrnuje řadu prvků: od zelené střechy a fasády obrostlé popínavými rostlinami přes zasakovací průlehy s retenčními substráty, travnaté poldery neboli plochy připravené zasakovat velké množství vody z povodní či fungující parky a zahrady až po promyšlené výsadbové pásy a prostory pro stromy. Velkorysé pásy nebo jiné tvary, v nichž bude vzdušný prokořenitelný substrát, nejsou jen místem pro zdravý růst stromů. Představují i kapacitní retenční prostory,

kteří pojmu velké množství srážkové vody. Tu vesměs stromy a případně jejich podsadba využijí, takže neodteče bez užitku. Část vody prohnaná modro-zelenou infrastrukturou sice do dešťové kanalizace nakonec odteče, ale výrazně pomaleji než z dlážděných povrchů. V sídlech tak je mnohem lepší klima a přínosů je mnohem více.

Co je z pohledu krajinářské architektky důležité pro zdravý růst stromů?

Brát problém stromů v měnícím se klimatu vážně. Přístupovat k plánování a managementu krajiny včetně sídel komplexně a multidisciplinárně. V rámci státu zaměnit rezortismus za mezioborový přístup. Brát vážně odborníky a respektovat se navzájem. Zaměnit silové a arogantní vystupování státních agentur a institucí za ochotu hledat řešení. Upřednostňovat řešení založená na přírodě neboli přírodě blízká řešení (*nature based solutions*) před řešeními inženýrskými, technickými. K plánování přístupovat velmi pokorně a komplexně – nejdříve vnímat souvislosti, naplánovat hospodaření s vodou a návaznosti na okolí včetně terénu a komunikací a teprve nakonec umisťovat domy. Přitvrdit legislativní ochranu stromů a posílit erudici úředníků. Vzdělávat veřejnost. My odborníci máme tlačit i na politiky, případně dávat informace veřejnosti a neziskovému sektoru, aby na politiky tlačily také. Více využívat média. Udělat ze stromů téma, které všechny zajímá. Posílit image stromů – ochránců, bez kterých nepřežijeme.

Jakou roli ve hře o stromy má nezisková Česká asociace pro krajinářskou architekturu?

Jsme malá aktivní nezisková asociace, která sdružuje krajinářské architektky. Ze všech sil se snažíme využívat svoje znalosti a dovednosti k tomu, aby naše krajina byla zdravější, odolnější a přívětivá k lidem i zvířatům. Spolupracujeme s dalšími odbornými asociacemi a institucemi včetně akademického sektoru a státních struktur. Komentujeme novely zákonů či norem, vstupujeme do veřejného a mediálního prostoru. Již v roce 2019 jsme zorganizovali dvě mezinárodní konference – Plánování zelené a modré infrastruktury s pražským IPR a Urbanscapes 2019.

Naše členky a členové jsou v odborných a konzultačních týmech IPR, ministerstev atd. Naše mateřská Společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu sdružuje mnohem širší spektrum odborníků (jsou v ní úředníci, zahradníci, školkaři, akademici, studenti). Každoročně pořádá arboristickou konferenci, která je výslovně orientována na stromy. Organizujeme odborné exkurze nejen v ČR – letos v červnu jedeme například do Vídně za modro-zelenou infrastrukturou a stromy. Plánujeme vzdělávání nejen krajinářských architektů a správců zeleně, ale i architektů a techniků – spolu s profesními komorami a akademickým sektorem. Velkou nadějí nám ale dávají novinky z posledního roku. Pražská Technická správa komunikací otočila kurz a z rigidní, neústupné organizace se stala průkopnicí moderních technologií a biotechnologií. Místo zakazování prvků modro-zelené infrastruktury, jak to bylo donedávna, ji naopak v projektech vyžaduje a podporuje.

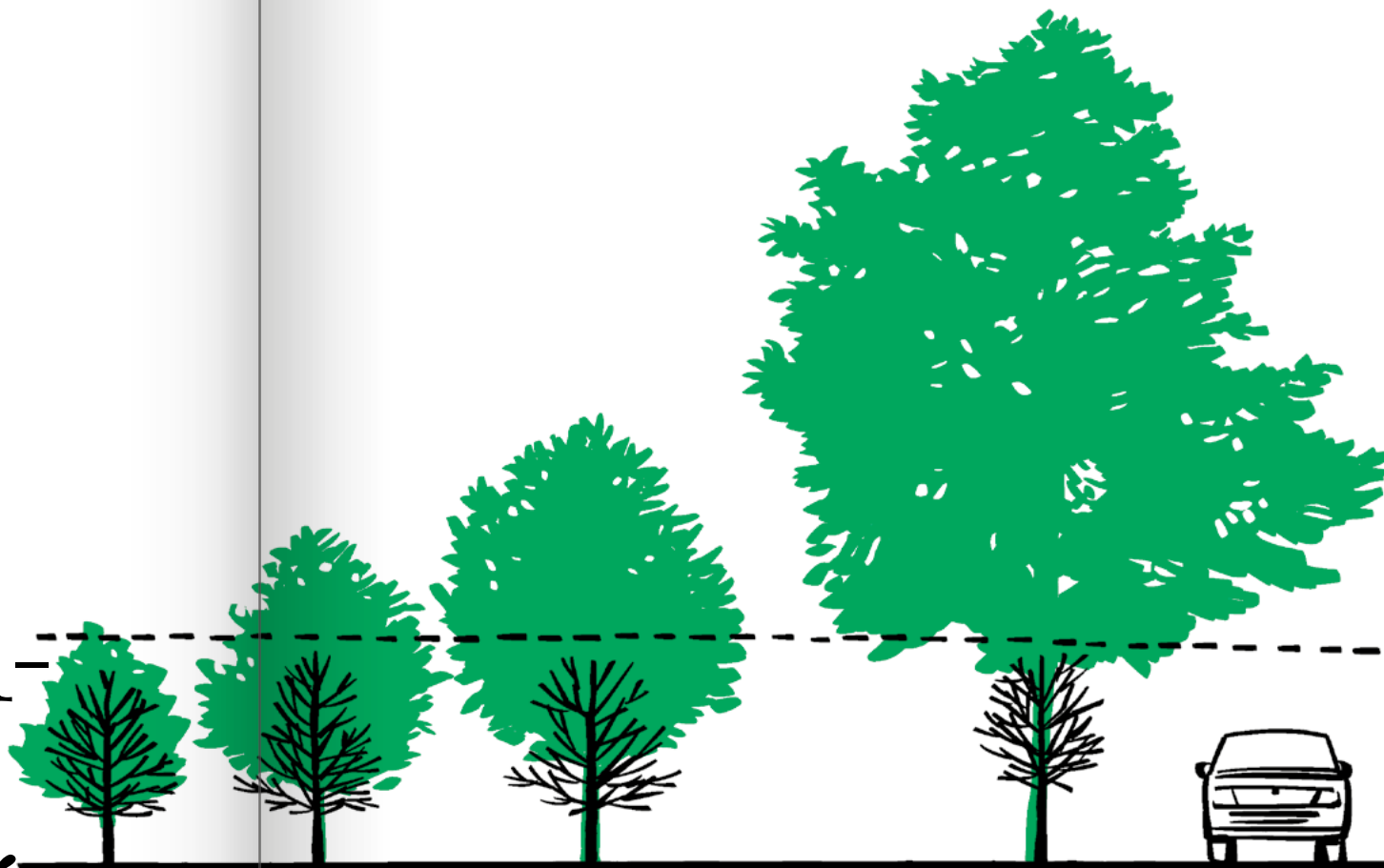
Dalším pozitivním počinem je vydání Standardu pro stromořadí, který „definuje, jak se starat o stromy v pražských ulicích, popisuje správné způsoby jejich výsadby i jejich konkrétní umístění“. Dokument vydaný IPR vznikl v roce 2021 v návaznosti na Adaptační strategii hl. m. Prahy na klimatickou změnu a je závazný pro organizace zřizované městem i odbory magistrátu.

Po celé republice přibývá radnic, které vytvářejí strategie adaptace na klimatickou změnu, sestavují manuály modro-zelené infrastruktury a vyžadují udržitelný přístup k plánování, projektování a údržbě. Dobrých signálů přibývá.

Arborista David Hora je spoluautorem Standardu pro stromořadí, což je manuál o tom, jak sázet stromy v ulicích. Ten na konci roku 2021 schválilo hlavní město Praha a jeho naplnění bylo zadáno městským organizacím. Celým názvem se jmenuje Městský standard pro plánování, výsadbu a péči o uliční stromořadí jako významného prvku modro-zelené infrastruktury pro adaptaci na změnu klimatu. Společně se Standardem pro stromořadí vznikly i Standardy hospodaření se srážkovými vodami na území hl. m. Prahy. Oba dokumenty na sebe navazují a mají mimo jiné přispět k tomu, že stromy budou ve městě lépe prosperovat.

O ZÁCHRANĚ I KÁCENÍ STROMŮ A O STANDAR- DU PRO STROMOŘADÍ

David Hora

str. 32 ←

Jste spoluautorem pražského Standardu pro stromořadí, který vnímám jako velkou věc.

Ano. Standard se mimo jiné zaměřuje na to, proč vůbec mít v ulicích stromy. Vysvětluje, jak jsou přínosy stromů nadřazené zájmům jednotlivců. To může znít až trochu ultimativně, ale pokud má být město schopné v době klimatické změny fungovat, nemůžeme vyhovět všem požadavkům všech obyvatel: aby mohli parkovat přímo před svým domem, aby jim strom nestínil do okna, aby jim nekapala medovice na auto atd.

Tak jako všichni chceme například vodovod a plynovod, stejně bychom měli všichni chtít stromy, které formují kvalitní a zdravé prostředí. Úloha veřejnosti je v tomto případě vlastně klíčová, protože vytváří společenskou objednávku, kterou pak reflektují politici.

Dnes se často soustředíme pouze na boj **proti kácení**, ale záchrana jednotlivých stromů není něco, co zajišťuje kvalitní životní prostředí. Můžete mít ulici plnou stromů, které jsou ještě zelené, ještě žijí, ale ve skutečnosti neplní funkce, které po nich chceme, protože sotva přežívají. Přitom všichni platíme daně a máme právo na to, aby v ulici byly stromy, o které je dobře pečováno, které vyrostou tak velké, jak se plánovalo, že vyrostou. Dneska se celá problematika často bohužel překlápí do stavu, kdy ochrana konkrétních jedinců stojí výše než ochrana nadřazených zájmů města a občanů. Často tím, že chráníme jeden strom, popíráme funkci stromořadí jako celku.

Ve městě nelze spravovat zeleň bez kácení a není pravda, že ke kácení jsou určeny pouze stromy suché nebo na spadnutí. Pro fungování stromořadí jsme někdy nuceni pokácet i stromy, které pouze přežívají a u kterých by ani v budoucnu nedošlo ke zlepšení stavu. Jeden z velkých hendikepů měst a samospráv je právě to, že neumějí prezentovat a objasňovat veřejnosti své záměry, včetně kácení. Nekomunikací dochází k nedorozumění a logicky i k nedůvěře.

Měli bychom politikům šlapat na paty a říkat: „Vy nám ručíte za kvalitní prostředí pro život, za které platíme!“, a ne pouze to obvyklé: „Zachraňme jeden strom“ nebo „Vysázejme deset stromů“. Úlohou občana je rozhodně aktivní přístup ke svému okolí. Když vidí stromy, které nikdo nezalil a uschly, je nutné se zajímat: jak to, že se takto vyhodily peníze? Jak to, že selhala údržba? Když vidí, že se v blízkosti stromů staví a jsou tam překopané kořeny: jak je možné, že se tohle stalo? Buď se měl strom pokácet, nebo se stavba měla realizovat jinak. Když vidí, že u stromu visí staré kotvení po výsadbě a strom poškozuje, měl by se ozvat.

V některých zemích je prý běžnou praxí, že když se má nějaký strom kácet, je na něm umístěna cedulka s datem a místem občanského setkání, kam všichni, kdo se o to zajímají, mohou přijít a kde jim to municipální vysvětlí.

Kdyby se u nás toto podařilo zavést do praxe, předešli bychom řadě problémů. Většina lidí je rozumná a pochopí důvody, jsou-li vysvětleny.

Když se zasadí nový strom, trvá několik desítek let, než začne plnit ekologické funkce. Kde je hranice mezi stromem, o kterém říkáte, že se jeho stav už nezlepší, ale nějak ekosystémové funkce zatím plní, a kácením? Mohla by být řešením etapizace?

Určitě je pryč ten čas, kdy se vykácela celá ulice a vysázely se tam nové stromy. Jednoznačně preferujeme etapovitost nebo segmentové obnovení stromořadí; záleží samozřejmě na druhu stromu a stavu stromořadí. V běžných ulicích si můžeme dovolit realizaci po etapách a nemusíme řešit, zda stromořadí bude přísně jednodruhové, nebo jednověké. V ulicích mohou být stromořadí více namíchaná, v tom nevidím problém. Naopak jsou ale místa, kde není možné docílit dobrého výsledku bez razantnějšího kroku vedoucího k celkové obnově stromořadí. Co se týče ekosystémových služeb: máme i metodiky, jak plnění těchto funkcí sledovat, a máme k dispozici rovněž několik případových studií, na nichž lze doložit, že nové stromy vysázené do dobrých podmínek jsou schopny plnohodnotně nahradit nefunkční jedince asi za sedm až deset let.

Stromy vysázené ve špatných podmínkách jen přežívají a stávají se z nich něco jako bonsaje; de facto nefungují a nepřirůstají. Zatímco nový strom, kterému poskytnete dobré podmínky, je schopný vytvořit korunu potřebné velikosti během několika let. Vždy záleží na tom, co srovnáváte, je třeba porovnávat nefunkční stromy s novými výsadbami. Pokud budete kácet zdravé stromy, náhrada funkcí bude samozřejmě trvat déle.

A jak jsou na tom uliční stromořadí v Praze? Spíše dožívají, nebo naopak prosperují? Přibývá, nebo ubývá stromů v pražských ulicích?

str. 13, 19 ←

V současnosti spíše přibývá. Co se týče množství. Ale z důvodu zaměření se na **kvantitu**, a nikoliv kvalitu je bohužel snaha vysazovat stromořadí někdy zbytečně příliš hustě.

Například?

Celá oblast Vinohrad, kde byl spon, tedy vzdálenost mezi stromy, nastaven podle určitého historického vzoru používajícího dříve oblíbené stromy s malou korunou. Dnes chceme kvůli zmírnění dopadů klimatických změn dostat do měst stromy se střední a velkou korunou a okolnost, že jejich spon zůstává malý, komplikuje jejich pěstování.

A v jaké vzdálenosti od sebe by se tedy měly sázet stromy se střední a velkou korunou?

Alespoň 8–10 metrů, v ulicích je možné jít až na 12 metrů, podle druhu. Místo toho dnes zachováváme třeba šestimetrový spon. Tím chci říct, že není klíčové ptát se na množství kácených a vysazovaných stromů. Důležité je, zda město má nějaký plán a kam jím směřuje. A tady vidím prostor pro aktivitu občanů – ptát se na tyto záměry a prověřovat jejich smysl.

V Praze je to jak? Správu zajišťují jednotlivé městské části, nebo je centrálně řízená, například Institutem plánování a rozvoje hl. m. Prahy (IPR)?

V Praze je větší množství správců, kteří mají stromy na starosti. Největší je jednoznačně Technická správa komunikací hl. m. Prahy (TSK) spravující uliční stromořadí. Dále jsou tu jednotlivé městské části, které většinou s TSK nějakým způsobem spolupracují. U konkrétních větších celků nebo u významných projektů se na plánování významně podílí i IPR. Schválením Standardu pro stromořadí se otevřela cesta pro ucelenou strategii, protože je to závazný dokument, který schválila Rada hlavního města Prahy.

Řeší tento manuál i rekonstrukce ulic jako celků?

Standard neřeší tvorbu celého uličního prostoru, protože ta je složitější a samozřejmě do ní vstupují obecné trendy vývoje měst, zájmy památkové ochrany, strategie dopravy v klidu – parkování, nadřazenosti silničního provozu ve veřejném zájmu, užívání veřejného prostoru občany a podobně.

Standard pro stromořadí je zaměřen spíše na řešení technických aspektů výsadby; jak stromy vysadit, aby prosperovaly a plnily funkce z hlediska adaptace.

Dobře, a existuje nějaký dokument, který by předepisoval, že když se renovuje ulice, nějaká městská třída, musí v ní přibýt stromy?

Pokud to jsou úplně nové ulice, pak Pražské stavební předpisy stanovují, že tam stromy být musí. V případě rekonstrukce stávajících ulic to jednoznačně dané není a bude to vždycky záležet na aktérech. To znamená na zadavateli. Pokud je to třeba TSK, tak ta se dnes už snaží stromy do ulic dostat. Vždycky bude záležet na společenské objednávce, na tlaku veřejnosti na politiky; pokud bude, všechno půjde lépe.

Máme tu klimatickou krizi. Mají zadavatelé, ať už politici, nebo třeba TSK, nějakou všezahrnující metodiku, jak zmírňovat její dopady? Aby věděli, jak zadržovat vodu a že mají být v ulicích stromy? Nebo se o to musí sami aktivně zajímat, případně jen čekat na silnou společenskou objednávku?

Dosud to bylo spíš na jednotlivcích a jejich aktivním přístupu. Nyní má Praha kromě Standardu pro stromořadí také Standardy hospodaření se srážkovými vodami; jsou rovněž schválené. Tam jsou třeba požadavky na snižování odtoku srážkové vody, její čištění a využívání primárně právě prostřednictvím prvků modro-zelené infrastruktury. V praxi zjistíte, že abyste těmto požadavkům dostáli, je nejlepší vysázet stromy.

V naší republice zatím nevyužíváme nástroj, který mají některá zahraniční města a který říká, že daný prostor musí splnit určitý index, třeba index klimatické odolnosti. V zahraničí se používá například Biotope Area Factor nebo Green Area Factor. Tyto indexy neříkají, kolik má být kde stromů nebo travnatých ploch, ani jaké má být procento zastavěného či nezastavěného území. Soustředí se na funkce, které v daném prostoru požadujeme, tak aby se vytvořilo kvalitní a odolné prostředí. Jejich splnění pak dosáhnou kombinací zelených a modrých prvků, jako jsou stromy, objekty hospodaření s dešťovou vodou nebo jejich sestavy.

Momentálně pracujeme na pilotním projektu tzv. indexů modro-zelené infrastruktury, nicméně v současné době si zatím žádné město neobjednalo jejich dopracování a zavedení. Víme tedy, jak na to, ale ještě to asi bude nějakou chvíli trvat, než se tyto indexy dostanou do praxe.

Často diskutované Pražské stavební předpisy ale asi také nejsou z hlediska zeleně v ulicích zcela závazné. Třeba když jsem viděla územní studii na Bubny, tak zdaleka ne všechny ulice jsou osázené stromy.

Současné Pražské stavební předpisy říkají, že pokud je nová ulice od nějaké šířky, tak tam musí být prostor pro výsadbový pás pro stromy. Ve finále je vždycky tím nejdůležitějším článkem dobrý architekt. Protože můžete mít pravidla, jaká chcete, ale když máte architekta, který chápe význam veřejného prostoru a zeleně, tak dobré řešení navrhne i za cenu toho, že musí řešit problémy s památkáři, správci sítí a dalšími. Argumentace „ono to nejde“ nejčastěji znamená „hledám jednoduchou cestu“. Ve skutečnosti jde všechno, je to otázka snahy a peněz. Někdy to může znamenat: „šlo by to, kdyby to investor zaplatil“, ale častěji se řekne, že to nejde, a už se neřeší, co by se muselo stát, aby to šlo.

Co by tedy mělo být motivací zadavatele nebo architektů?

Zájmem zadavatele, čili města, by měla být kvalita a klimatická odolnost města jako celku, ta by měla stát nad partikulárními zájmy jednotlivců. To se lépe říká, než realizuje, protože zpravidla politicky reflektujeme hlasy výrazných jedinců, spíše než abychom zjišťovali potřeby celku. Adaptační

↳ str. 94

strategie není o demokracii, ale o bezpečnosti města jako celku. Není to o tom, že bychom měli dělat referenda, jestli stromy v ulicích ano, nebo ne. My víme, že je tam potřebujeme.

A jakým způsobem jsou stromy chráněny v našich zákonech?

Ochrana stromů je v ČR zakotvena velmi dobře. Zákon prakticky porušujete vždy, když při stavbě poškozujete kořeny stromů nebo stromy samotné. Ochranu stromů rostoucích mimo les stanovuje zákon číslo 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Sankce nebo zákonné požadavky na ochranu stromů máme dokonce přísnější než třeba v Anglii, ale přesto je v Anglii respekt vůči stromům mnohem větší než u nás.

U nás stojí stromy většinou na žebříčku hodnot výrazně níž než věci neživé. O zaparkované auto si žádný dělník krumpáč neopře, o strom si naopak opře ledašco, třeba i to auto. V tom je kámen úrazu, je to svým způsobem dědictví minulosti, zeleň prostě byla vždycky vnímána spíš okrajově, doplňovala se pouze tam, kam se vešla, atd.

Vývoj posledních roků je ale třeba v Praze pozitivní. Standard pro stromořadí jsme začínali vytvářet před třemi lety a v té době jsme se obávali, že děláme zase jen práci, která skončí v šuplíku. Protože metodik a manuálů, jak to dělat dobře, existuje celá řada. Praha nás překvapila tím, že k tolik potřebné akci skutečně došlo. Nicméně je třeba si uvědomit, že jde o začátek dlouhé cesty, jež má za cíl měnit fungování města jako celku, a to nejde ze dne na den.

Jaká je koordinace s dopravní sférou, s požadavky na parkování, se správci sítí a dalšími?

To je přesně jeden z důvodů, proč změny nejdou tak rychle. Cesty k realizaci se musí trpělivě vyšlapat. V Moskvě jsem viděl výsledek opačného přístupu, přístupu typu „mám moc, změním, co chci“. V rámci akce Deset tisíc stromů pro ulice Moskvy nakoupilo město ve školkách v Německu ohromné hotové stromy, takové, jaké se u nás běžně nevysazují, nejsou ale vysazeny kvalitně. Úspěch není jen otázkou investic, ale zejména nastavení systémových nástrojů. Strom není spotřební materiál, předmět, který si koupíte, někde postavíte a začne fungovat. Bez dobré přípravy mohou investice do výsadeb rychle ztratit hodnotu, než aby jim rostla, stejně jako se tomu stalo právě v Moskvě. Kromě obrovské počáteční investice je třeba počítat i s definováním požadavků pro výsadbu, péči, minimální parametry a tak dále.

Máte na mysli podmínky pro kořeny, nebo zajištění následné péče?

Primárně jde o prostor pro kořeny a dostupnost vody, to jsou dva základní požadavky. Současný stav zeleně v Praze není špatný. Praha je velmi zelené město ve srovnání třeba s Paříží. Ale jde o to, že současná generace stromů není připravená na tak výraznou klimatickou změnu, protože je vysazená takřkajíc na existenční hranu. Rezerva na to, že bude hůř, u nich zkrátka chybí. Vybudovat ji a zvýšit odolnost výsadeb je vlastně cílem zmíněného Standardu. Když to uděláme teď, je to ohromný vklad pro budoucnost. Už v letech 2018–2019 jsme mohli vidět, jak rychle může kolaps stromů v ulicích nastat.

A letošní zima, tedy 2021–2022, byla extrémně suchá...

Jestli přijde ještě teplé a suché léto, viděli bychom ještě výraznější zhoršení kvality stávajících stromořadí. Některá se ještě nestačila vzpamatovat ze stresu v roce 2019.

Mohl byste jenom ve zkratce říci, jak se vlastně mají stromy v ulicích správně sázet?

Na to je jednoduchá odpověď: tak, abychom respektovali jejich prostor pro kořeny a jejich požadavek na dostupnost vody. To jsou dvě zcela prosté a přitom základní věci. Stromy ve městě ovlivňuje spousta stresových faktorů, kvalita ovzduší a různé látky v půdě, soli a tak dále. Ale s tím vším jsou schopné se víceméně vyrovnat, pokud mají dostatečný kořenový prostor a dostává se do něj srážková voda. To je klíč a o tom je vlastně ten Standard. Abychom respektovali tyto požadavky, které nutně znamenají, že výsadba je dražší než jenom vykopat jámu metr na metr a píchnout tam strom. Nejčastější formou jsou výsadbové pásy, ideálně propojené, do kterých přivádíme srážkovou vodu a zároveň zajišťujeme, aby z nich v nějakém rozumném čase otekla. Používají se různé **substráty**, ale technologií je víc. Jde prostě o to mít neustále na paměti tyto věci: vodu, vzduch a prostor pro kořeny. Tím de facto zajistíme, že daná výsadba dokáže vyrůst a fungovat i v době, kdy ostatní stromy třeba z důvodu nedostatku vody začínají shazovat listí. My potřebujeme, aby stromy fungovaly a ochlazovaly okolí i v srpnu, kdy bývá extrémní teplo. Pokud je strom špatně vysazený, v srpnu mu zežloutne listí a opadá, protože sám bojuje o život. Rozhodně nebude zachraňovat město před dopady klimatické změny.

↳ str. 15, 17, 49, 77

A co prokořenitelné buňky?

Prokořenitelné **buňky** jsou jednou z možných technologií. Záleží na projektantovi, jakou zvolí, důležité ale je, aby vždycky věděl, proč ji používá a jaký má být výsledek. Projektant musí volbou technologie neustále vyvažovat přínosy versus náklady. Žádné město nebude nikdy tak bohaté, aby si mohlo říct „tak vše přestavíme najednou“. Hledáme cesty a určité jsou místa, kde budeme řešit nepřízeň klimatu spíše volbou správného druhu stromů, a jinde zase budeme investovat víc do technologie, protože tam chceme konkrétní druh stromu. Například na Václavském náměstí chceme lípy, tak musíme zlepšit stanovištní podmínky, abychom je tam udrželi. Kdybychom to neudělali, museli bychom tam namísto lip vysadit dejme tomu jilmy nebo platany. Platany tam ostatně byly původně architektem navrženy, protože jsou odolnější.

↳ str. 17, 52

A jak se vy jako dendrolog díváte na tohle dohadování platany versus lípy?

Pro mě jako dendrologa by platany byly na druhém místě, neboť s nimi jsou spojené dva poměrně zásadní problémy. První je, že jejich chloupky představují velmi silný alergen. Kdokoliv třeba zkusí jít ve správnou dobu v Londýně po břehu Temže, tak i když není alergik, celou cestu prokašle. Kromě toho existuje choroba, rakovina platanu, která se v současné době vyskytuje i nedaleko od našich hranic a pro celé náměstí z jednoho druhu může znamenat pohromu.

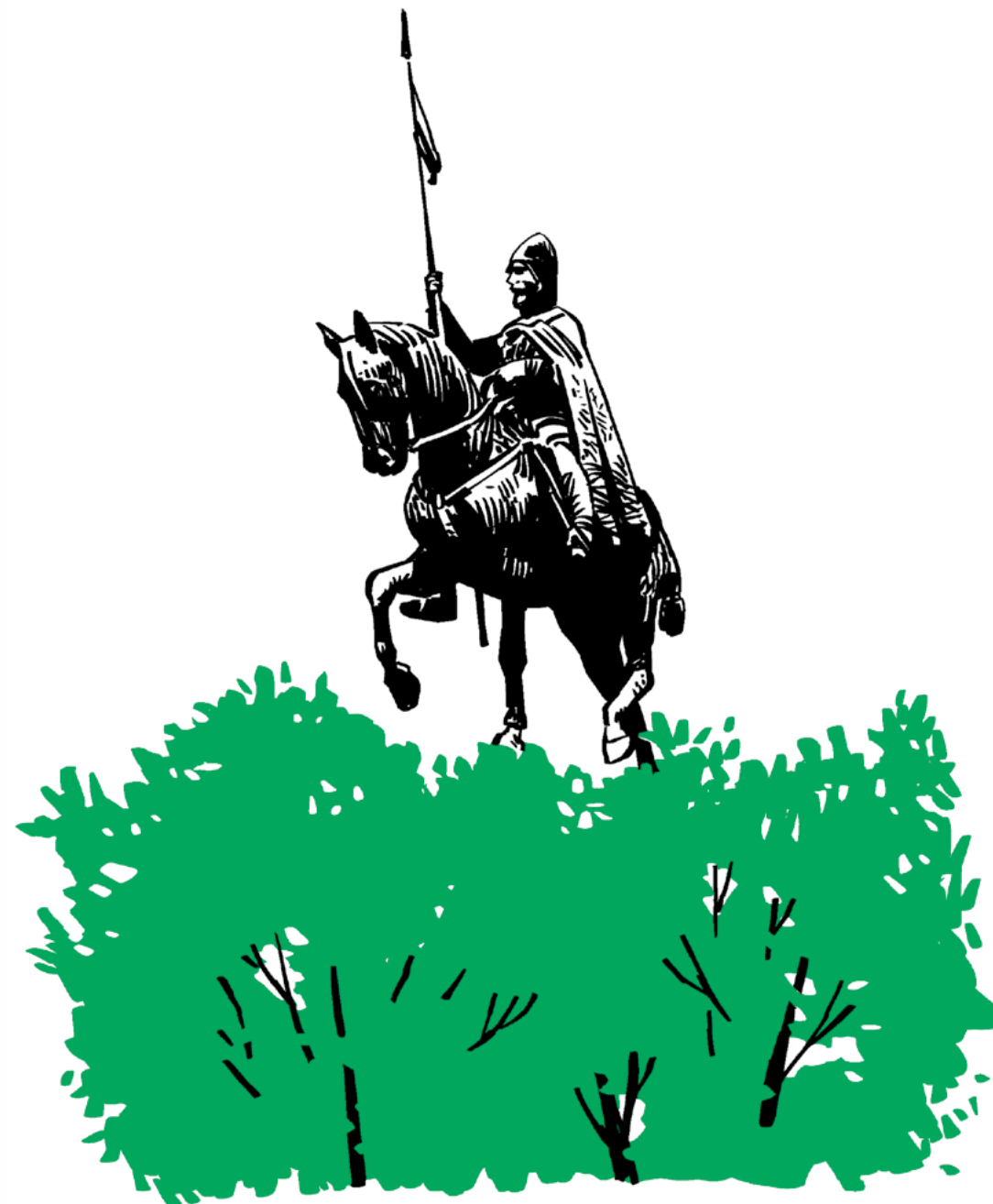
Václavské náměstí je prostor, který je v kontextu České republiky naprosto výjimečný. A rekonstrukce, která se tam uskutečňuje, ho formuje na dalších třeba 150 let. Je tam navržený silný architektonický záměr, čtyřřadé stromořadí, a to stromořadí ke svému optimálnímu vývoji vyžaduje zejména kvůli světelné konkurenci výsadbu téměř najednou nebo v malých časových rozestupech, protože jinak, když tam teď zasázíte jenom část stromů, stávající stromy ponecháte a další stromy budete dosazovat třeba za dvacet let, budou nové stromy za těch dvacet let v takovém stínu, že buď nevyrostou, nebo budou vykloněné či jednostranně narostlé, prostě už nikdy plnohodnotného čtyřřadého stromořadí nedocílíte, to prostě nejde.

↳ str. 105

Stromy v takovém stromořadí se vždycky sázejí s malými časovými rozestupy, i lípa má tendenci růst za světlem. Tudíž je nutné respektovat nějaké zákonitosti. Takováto rekonstrukce může být v etapách, ale i ty mají své zákonitosti. Teď jsme pro Prahu zpracovávali návrh možného

postupu s odhadem času, který zbývá, aby se ty lípy mohly dosázet. Je tam zhruba patnáctileté rozpětí, během kterého se jednotlivé celky musí dokončovat a s tím souvisí i vykácení stromů původních. Jinak to prostě nedopadne tak, jak si představujeme.

Součástí posudku byl výpočet toho, kdy dojde ke kompenzaci ekosystémových služeb novou výsadbou vůči průměrným jedincům na náměstí. Vyšlo nám období mezi pěti a deseti lety, což je z hlediska délky života stromu zanedbatelný časový úsek. Bohužel v důsledku toho, že je snaha uchránit každý jeden strom, se vlastně znehodnocuje celek, a to dlouhodobě. Zčásti je to i vinou selhání Prahy, protože ta o těchto tématech s veřejností dostatečně nekomunikuje. Ale Václavské náměstí je spíše výjimka. Skoro u všech ostatních pražských projektů etapovitost nepředstavuje žádný problém.

Mohl byste uvést nějaký aktuální pražský projekt, kde se podařilo udělat všechno správně?

Na velmi dobré cestě k naplnění obou standardů je projekt náměstí Jiřího z Poděbrad. Přípravuje se Smetanovo nábřeží, ne tedy nábřežní hrana, ale sekce od kavárny Slavia ke Karlovu mostu. Na zavřeném jízdním pruhu by měl být realizován funkční systém modro-zelené infrastruktury.

Jaké tam budou stromy?

Budou zde použity v Praze relativně tradiční jertliny (*Sophora – pozn. red.*), u kterých očekáváme, že v daném prostoru budou fungovat dobře.

A slavný javor na Smetanově nábřeží před hotelem Bellevue zůstává?

Javor tam zůstává. V minulém roce byl velkým tématem veřejné diskuze, nicméně je to opět příklad toho, kdy se veřejnost zasazuje proti kácení jednotlivého stromu, a ne za změnu systému. Celé nefunkční a odumírající stromořadí na pražských nábřežích bereme jako samozřejmost, spíše než abychom se zasadili o jeho výměnu.

Zatím jsme mluvili pouze o výsadbách a kácení, pojďme se bavit o následné péči.

Péči lze rozdělit do dvou typů, podle věku stromu. V Praze máme docela dobré věkové rozložení stromů. Přibližně třetina z nich je mladých do třiceti let, řekneme „porevolučních“, a ty potřebují jinou péči, tam jsou jiné výzvy než u těch starých. U mladých jde zejména o výchovný řez, aby se špatně nevětvily, popřípadě o sérii řezů, které zabezpečují podjezdný nebo průchodný profil stromů, případně eliminují možné negativní působení toho stromu, to jsou takzvané řezy směrem k pře-kážce – fasádám domů, lampám, trolejím atd.

U mladých stromů se doba pro provedení řezu už postupně naplňuje, a je to obrovská porce dřevin a samozřejmě tisíce stromů v provozu těch ulic, parkování a podobně. Nedaří se to všude optimálně, ale na druhou stranu dnes už existuje vůle, která doufáme postupně povede k tomu, že tyto požadavky budou plněny. Pokud se potřebné zásahy udělají na mladých stromech, tak to, co zvládnete včas malou pilkou nebo nůžkami, nemusíte potom řešit složitým způsobem na už velkých stromech.

Pak máme starší stromy od těch třiceti řekneme do sta let. U nich má řez za úkol strom na stanovišti nějakým způsobem zabezpečit, aby na něm nebyly nebezpečné větve, třeba suché či nalomené, které by z něj mohly padat, aby byl stabilní. A samozřejmě řezům musí předcházet monitoring a musí se včas stanovit etapy zásahu. Plán péče nebo záměr uličního stromořadí je rovněž součástí toho stále zmiňovaného Standardu. V delším časovém horizontu definuje opatření z hlediska stanovištních poměrů dřevin i druhů za účelem umožnění cyklické náhrady stromů, aby v ulicích bylo dosaženo nějakého konkrétního záměru – zpravidla jde o zlepšení mikroklimatu.

Často se mluví o zlepšování stanoviště pro stromy, co to znamená?

Stromy v ulicích rostou v prostředí, které pro ně není přirozené a má na ně negativní vliv. Především sucho a nedostatek zdrojů, ať už je to voda, nebo prostor, nadzemní i podzemní. Hlavní část opatření na vylepšení stanoviště se odehrává na úrovni chodníku nebo pod ním. Z důvodu pohybu vody se řeší sklon, vynechání obrubníku a podobně.

Samozřejmě můžeme vyměnit i substrát. Ale ne podle tradiční představy, že se vyklopí kolečko hnoje a strom se bude mít dobře, protože bude mít hodně živin. Zlepšování stanovištních podmínek stromu a jeho cíle jsou opět jedním z témat Standardu pro stromořadí.

Co vlastně může pro stromy udělat občan? Má vůbec smysl obstarávat závlivku pro stromy před vlastním domem, nebo to má vyžadovat na správci?

Když máte před okny mladou výsadbu a budete ji zalévat, určitě to není chyba. Pokud to tedy člověk nebude zalévat saponáty nebo jinak kontaminovanou vodou. Ale snaha zalévat staré stromy se neseťká úplně s úspěchem, tento úkol nebudete schopni zajistit a tam se musíme soustředit na celkovou úpravu stanoviště.

Odpovědnost nicméně zůstává vždy na příslušném správci. Že je mladý strom uschlý, že se někde nedá kvůli nízkým větvím projít, to pozná každý. A domáhat se nápravy je zcela namístě, je to každého právo a skoro mám chuť říci povinnost. Naopak posoudit, zda je strom bezpečný a zda potřebuje ořezat, to je už práce pro odborníka.

Setkáváte se ve své praxi s tím, že by se lidé domáhali lepší péče o stromy? Nebo máte pocit, že se občané projevují jenom aktivistickými výkřiky proti kácení?

Bohužel většinou to jsou aktivistické výkřiky proti kácení, nebo naopak aktivistické výkřiky pro kácení. Nebo proti sázení anebo pro sázení. Naštěstí zastánců těchto „extrémů“ je překvapivě zhruba stejně, klika káčečů je stejně početná jako klika ochránců. A ten střed, který by měl podle mě zvednout hlas, když třeba půlka ulice nově vysazených stromů uschne, protože je nikdo nezalil, bohužel mlčí.

Vrátím se ještě k tomu pražskému Standardu. Řídí se jím opravdu všichni? Projektanti, zadavatelé, městské části, TSK?

Je jednoznačně závazný pro městem zřizované organizace, tedy i pro TSK. A rovněž někteří velcí správci sítí, u kterých má město majoritní podíl, se jej snaží naplňovat.

Snaží se, nebo musí?

Podle usnesení Rady hlavního města Prahy je Standard závazný pro příspěvkové organizace, ale některé městské organizace jsou akciovými společnostmi a pro ně se může stát pouze doporučením. Obecně teď ve všech stran vidíme snahu hledat cesty, jak toho dosáhnout.

Říkal jste, že existuje snaha o sladění zájmů různých sfér. Kdo v současné situaci figuruje v pozici koordinátora?

V Praze je to momentálně TSK. Vždy to musí řešit správce, protože on je tím, kdo má v konkrétních případech za stromy odpovědnost.

Jaké procento stromů TSK spravuje?

U uličních stromořadí dřtivou většinu, nějakých 98–99 procent. Jen výjimečně o některé vysazené stromy pečují přímo městské části. U parků je to převážně Magistrát hl. m. Prahy, odbor ochrany prostředí a pak jednotlivé městské části.

Právě teď spolu koukáme z okna na platan u Školy architektury Akademie výtvarných umění (AVU) na pražské Letné. Jak se vám líbí jeho příběh?

To je zrovna hezká ukáзка občanské aktivity, protože o záchranu stromu se zasadila nejen škola, ale i řada občanů. Strom je sám o sobě naprosto výjimečný, takové nejsou v ulicích vůbec běžné. Nesmíme to tedy brát tak, že je cílem mít v ulicích nemocné dožívající stromy, v ojedinělých případech je ale kulturní, historická nebo estetická hodnota tak vysoká, že stojí za to strom zachraňovat. Platan u AVU měl výrazně narušenou stabilitu, ve spolupráci s odborníky a TSK se povedlo realizovat několik nestandardních opatření – podepření stromu ocelovými sloupy, svedení okapů AVU k jeho kořenům, provádění výkopů v jeho okolí s velkou opatrností a bez mechanizace atd.

Pražská příspěvková organizace Technická správa komunikací (TSK) byla dlouhá desetiletí vnímána jako nepřítel stromů číslo jedna. Většinu stromů v hlavním městě má ve své správě, donedávna však jenom jako přívažek k péči o silnice, parkovací místa, chodníky a veřejný prostor vůbec. V posledních měsících ale slyším čím dál častěji, že se něco mění. Těžko v tuto chvíli říci, zda je to jen osobním nasazením jednotlivců, jakým je například nový místopředseda představenstva TSK Josef Richtr, anebo půjde o skutečnou institucionální změnu. Kéž by projekt v Branické ulici nebyl jen reklamní výjimkou a celá TSK se opravdu vydala tímto směrem.

O SPRÁV- COVSTVÍ A NOVÉ STRATEGII

Josef Richtr

Můžete popsat, o co se Technická správa komunikací stará a jak jsou v tom zahrnuty stromy?

Technická správa komunikací obhospodařuje skoro všechnu zeleň v hlavním městě Praze, to znamená i stromy.

Kolik stromů v ulicích a na veřejných prostranstvích mimo parky má TSK ve správě?

Ve stromořadích asi 85 tisíc, pasportizace bude dokončena cca v září 2022. Dále máme ve správě další statisíce metrů čtverečních stromů ve skupinách.

Jaký je rozpočet TSK na stromy?

TSK nemá oddělený **rozpočet** přímo na údržbu stromů, rozpočet máme na zeleň obecně. Letos se poprvé po mnoha letech navýšil a částka by měla růst i v dalších letech, aby proporčně odpovídala alespoň tomu, co mají na zeleň k dispozici jednotlivé městské části. V minulých letech to bývalo kolem 100 milionů, na příští rok žádáme o 200 milionů korun.

Má TSK nějakou ucelenou koncepci údržby stromů?

Máme téměř hotový pasport zeleně, do kterého zaznamenáváme, co je třeba, plán péče, provedená opatření... Od tohoto roku v něm také zadáváme práce. Navíc teď vstoupily v platnost dva Standardy – jednak pro stromořadí a jednak pro modro-zelenou infrastrukturu. U všech projektů, které jsou buď ve fázi realizace, nebo se připravují, kontrolujeme, zda jsou s těmito Standardy v souladu. A případně je předěláváme.

Kontrolujete všechny projekty, nebo jen ty, které se týkají stromořadí?

Všechny. Případně i v kooperaci s externími experty, úzce spolupracujeme například s dendrologem Josefem Součkem.

Připomínkovali jste nové Standardy, když vznikaly? Předpokládám, že některá v nich navrhovaná řešení jsou pro správce dražší...

Nové Standardy jsme dostali k připomínkám, ale jsou tak profesionálně připravené a skvěle koncepčně propracované, že za naše oddělení jsme je vzali tak, jak jsou. A ano, dražší to bude: už jen přivést zadrženou vodu ke stromům, vybudovat přepady a jímky pro případ, že vody bude zase moc, atd. Ale to jsou dobře vynaložené peníze a tento řekneme nový kurz TSK má podporu jak generálního ředitele Jozefa Sinčáka, tak všech lidí v představenstvu.

Realizují se nějaké projekty už podle nových Standardů?

Ano, o nové Standardy se opírá rekonstrukce ulice Branická v Braníku a rekonstrukce ulice Hradešinská na Vinohradech, budeme podle nich sázet stromy na Smetanově nábřeží... Další projekty se budou teprve vypisovat, například Koněvova ulice na Žižkově.

Mohl byste projekt v Branické ulici popsat podrobněji? Jaký byl jeho vývoj?

Vše začalo tím, že jsem se u projektu na zklidnění ulice V Holešovičkách potkal s Ondřejem Fousem, zahradníkem a bojovníkem za práva stromů ve městě. Projektční společnost Satra ve spolupráci s architektonickou kanceláří Jana Kasla, které mají přípravu rekonstrukce ulice V Holešovičkách na starosti, přizvaly Ondřeje Fouse ke spolupráci. Ten velmi sofistikovaně mluvil o tom, že strom potřebuje k životu 6 až 9 m³ zeminy, potřebuje přivést vodu a mít zajištěný průplach na odsolení po zimě nebo že ideální je pro něj tzv. strukturální **substrát**, tedy kamení s biouhlem, apod.

str. 42 ←

str. 15, 17, 49, 72 ←

Na to konto jsem s ním i s dalšími lidmi začal mluvit o tom, že TSK mění strategii. Koukali na mě jako na ufona, na to nebyli zvyklí. Mám dojem, že ještě týž den jsem byl zavolán do Branické, kde jsme byli oprávněně kritizováni, že vytváříme jakési jámy pro stromy. Představte si betonový prostor metr krát metr krát metr, kam se měly stromy vsadit a kde pak měly žít. Tak se stromová výsadba realizovala doposud. Musel jsem uznat, že kritika je naprosto oprávněná a že je nutné s tím něco dělat. Přizval jsem proto ke spolupráci právě Ondřeje Fouse.

Nebylo to jednoduché: projektant, zhotovitel, lidé z TSK i správci, kteří pak za realizaci nesou zodpovědnost, říkali, že to je nesmysl, že projekt je v pořádku, případně že s tím stejně nejde nic dělat, že to je schválené a muselo by se měnit stavební povolení. Nechtěl jsem se s tím smířit, domluvil jsem s projektantem, že je potřeba věc znovu projednat na stavebním úřadě. Na městské části jsme potom vysvětlovali, že prostor pro stromy potřebujeme zvětšit.

Samozřejmě tam byla ještě spousta sítí a opět všichni říkali, že to nejde. Zjišťovali jsme, zda jsou ve stavebním povolení jednoznačně definované velikosti jámek, protože pak by úprava projektu byla administrativně složitější. Dozvěděli jsme se, že se stavebním povolením to nemá nic společného. Poté bylo ještě potřeba věc projednat s odborem životního prostředí a informovat památkáře. Nakonec Ondřej Fous spolu s architektkou Michaelou Sinkulovou mohli začít připravovat nový projekt.

Nejnáročnější tedy bylo to vysvětlování, museli jsme vysvětlovat hodně a na všech stranách – především zhotoviteli a doзору, ale i mnoha dalším. Zase přitom vyvstal milion důvodů, proč to nejde. Museli jsme zkrátka změnit úhel pohledu lidí, kteří na to koukali postaru. Stáli jsme si ale za svým, že jako objednatel chceme realizaci provést v souladu se Standardy a zhotoviteli změnu zaplatíme, protože to je investice do budoucna. Opora ve Standardech byla skvělá.

Celé to byla věc diplomacie, objasňování a vysvětlování nového úhlu pohledu. Nakonec úspěšná. Samozřejmě se projekt zdržel a kvůli tomu ho v jednu chvíli negativně vnímala i veřejnost. Takže jsme zase museli všechno vysvětlovat, tentokrát místním obyvatelům a radním.

Vadilo to i místním politikům? U nich bych čekala, že tento směr jim přinese plusové body...

Původně byla v projektu naplánovaná vsakovací dlažba, která odváděla dešťovou vodu do kanálu, ale my jsme naopak potřebovali vodu přivést ke stromům. Takže se to muselo celé znovu rozkopat, což proti nám i proti radnici obrátilo veřejnost. Důchodci z domova pro seniory, který je přímo naproti, říkali: „Měli jsme tady trávu a oni nám sem dávají dlažbu! Jednou to udělají tak, pak to zase zvětšují...“ A nakonec jsme ještě museli jednat se síťáři.

Řešení sítí, které mají svá ochranná pásma, asi musel být oříšek...

Nakonec se našel kompromis. Použili jsme přepážky, které zabrání prorůstání kořenů do sítí, a vybudovali jsme takzvané sdílené prostory pro stromy, kde je místo tří samostatných jámek jedna obrovská jáma, v níž kořenový systém může prorůst i pod vedlejší stromy. To znamená, že aspoň ve směru stromořadí nejsou kořeny omezené v růstu. Příčným směrem to nejde, tam jsou právě sítě. Říká se tomu výsadbové **pásy**.

str. 55, 86, 115 ←

A co dešťová voda?

Nakládání s dešťovou vodou je takový ucelený cyklus. Kromě zadavatele a projektantů je do něj potřeba zapojit i správce kanalizace, protože dešťovou vodu, kterou ke stromům z povrchu přivedete, musíte také někde odvést. Je tedy nutné se na kanalizaci napojit, třeba přepadem.

Pomohla by vaší práci nějaká změna legislativy, třeba že by stromy byly hierarchicky na stejné úrovni jako sítě?

To by určitě pomohlo. Na změnu legislativy je rozhodně potřeba vyvíjet tlak. Nutno ale počítat s tím, že legislativní proces je velmi zdoluhavý, proto je třeba jednat i bez toho.

Chybí vám tedy nějaký konkrétní nástroj pro snadnější realizaci projektů tohoto typu?

Nástroje už našťastí máme, je tu už zmíněný Standard pro stromořadí a Standardy hospodaření se srážkovými vodami. A pak máme už jen to vysvětlování...

Kdo je tedy koordinátorem celého procesu, kdo komunikuje se všemi stranami?

To je projektant. Ve fázi projektu musí věci komunikovat hlavně on. My si ho najímáme proto, aby myšlenku zrealizoval. Se sítěmi je to opravdu složitý proces. Někde to jde a někde to nejde, nemůžeme zase dávat stromy všude a za každou cenu. Navíc jsou na stole i další řešení, zejména kolektory. Jsou drahé, ale do budoucna asi nevyhnutelné. Jinak se budou silnice rozkopávat pořád dokola a donekonečna.

Branickou tedy můžeme považovat za projekt úspěšný v každém ohledu?

Ano. Dali jsme stromy tam, kde mají být, a zbavili se těch opravdu pekelných jímek.

Takže ono už bylo skutečně vybetonované a vy jste to sbíječkou...

No jasně!

A kdo sehrál největší roli při vyjednávání se sítěři?

Projektant Pavel Jeřábek z firmy Sinpps. A nesmím zapomenout na realizační firmu Inpros, Josefa Přitasila a celý jeho tým, kteří šli té věci také velmi naproti.

A vy jste to celé zastřešoval.

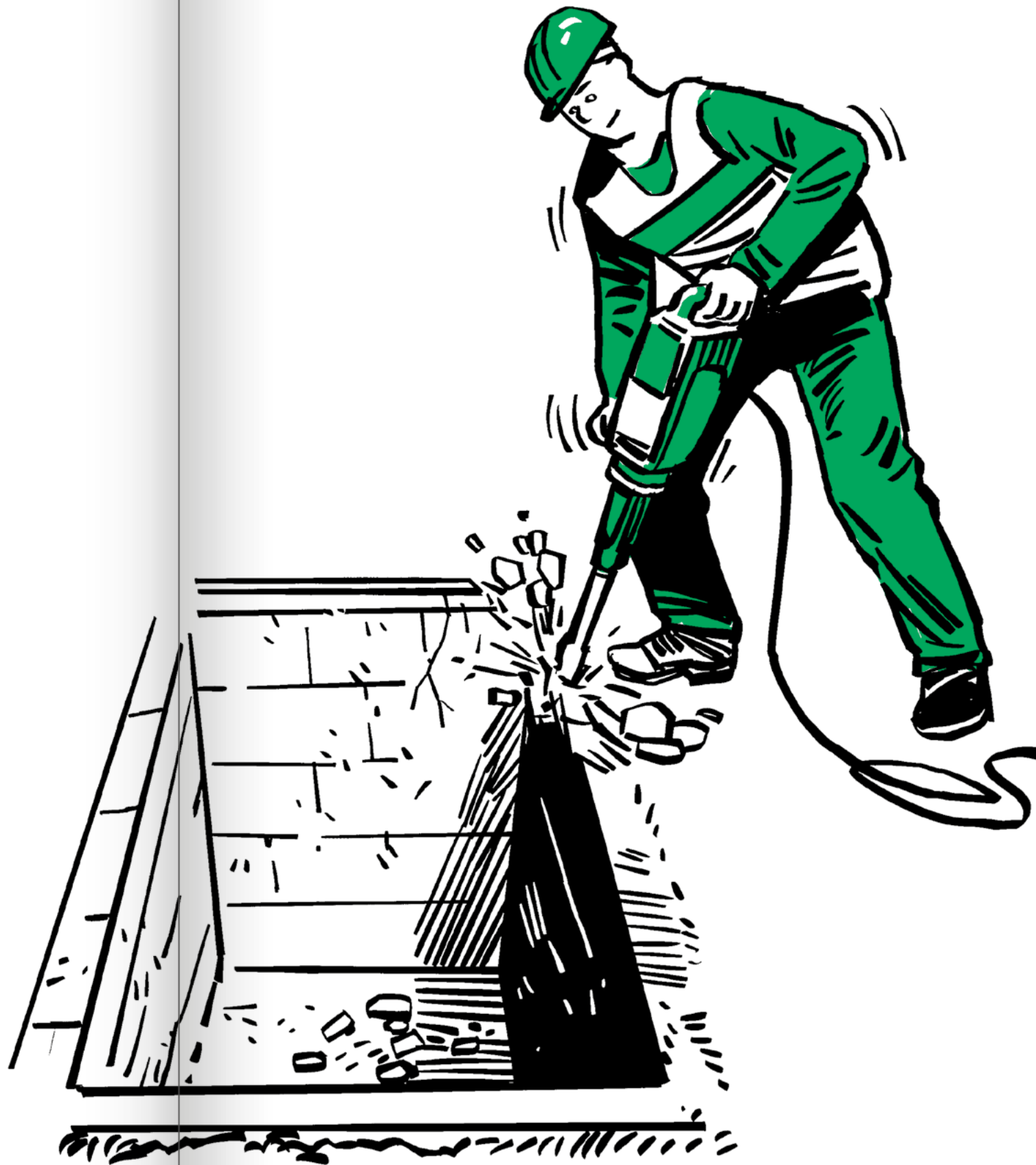
Musíte tomu dávat i vlastní, osobní invenci a energii.

Ještě bych se ráda zeptala na údržbu.

To je strašně důležitá věc. Plán údržby musí být vždy součástí projektu, musí se vytvářet už od vzniku celého záměru. Od samého začátku tedy víte, nejen kolik času bude nutné v budoucnu péči o stromy věnovat, kdy je bude potřeba prořezat, kdy proplachovat, odsolovat apod., ale zároveň také jak toto vše financovat a kolik to bude stát.

A TSK je u té Branické zároveň správcem, který bude plnit plán údržby?

Ano. V případě Branické plán údržby vytvořili Ondřej Fous s Michaelou Sinkulovou a my jsme správcem. Některá část správy zeleně spadá pod TSK, jiná pod městskou část. Plán údržby dělá vždy ten, kdo projektuje.

Josefem Richtrem popsaná obroda pražské TSK by mohla být vzorem i pro města další a menší. Například v moravské Břeclavi dnes již fungují obdobné Technické služby města (TSM), jež se ale na péči o zeleň podílejí s externí firmou Ave. Není jednoznačné, která z variant je funkčnější. Nejen o tom, ale obecně o problematice stromů v menších městech jsem mluvila v rozhovoru s krajinnou a zahradní inženýrkou Ilonou Vybíralovou, která vystudovala v krásném prostředí zahradnické fakulty v Lednicko-valtickém areálu a dodnes působí právě v Břeclavi.

O MENŠÍCH OBCÍCH A PLÁNOVÁNÍ PÉČE O STROMY

Ilona Vybíralová

Břeclav má asi 25 tisíc obyvatel, kdo má na starosti zeleň v takovém menším městě?

Smlouvu na péči o zeleň má v Břeclavi dlouhodobě sjednanou externí firma. Smlouva byla sjednána způsobem, který nedovoluje zadávat zakázky třetím subjektům. Jedinou možností, jak lze údržbu a realizaci zeleně provádět mimo gesci této firmy, je zadavatelem, tedy městem Břeclav. S novým vedoucím odboru rozvoje Milanem Uhrem se v roce 2017 začal řešit problém plateb za péči o zeleň, které dvojnásobně převyšovaly vysoutěženou částku necelých 6 milionů korun. Vše vyústilo ve zřízení Technických služeb města, založených začátkem roku 2019. V současnosti se o údržbu zeleně dělí stále externí firma a TSM. Nově zpracovaný dokument Plán péče o sídelní zeleň ukazuje, že při doporučené péči by reálné náklady na údržbu městské zeleně mohly v našem městě dosahovat až částky 14 milionů korun.

Existuje celková koncepce?

Nově byly pro potřeby města zpracovány dva dokumenty: zmíněný plán péče a pasport zeleně města, odevzdaný začátkem roku 2019. Pasport zeleně je zásadní inventarizační dokument. Nyní víme, nejen co kde, ale hlavně kolik toho souhrnně ve správě města máme. Nedostatky našeho pasportu zeleně vnímám v nepřesné pozici stromů a nedostatečných informacích. Nebylo vyžadováno geodetické zaměření. Pozice objektů je tady pravděpodobně výsledkem terénní pochůzky a leteckých snímků.

Přínos Plánu péče o sídelní zeleň je především ve stanovení nákladů na údržbu jednotlivých vegetačních celků. V našem případě ale dokument nezahrnuje potřebné náklady na každoroční péči o stromy, naopak položkově navyšuje péči o okrasné záhony, trvalkové i letničkové. A pokud jde o náklady na péči v prvních pěti letech od vysazení nebo arboristické zásahy u starších dřevin, ty dokument nezohledňuje vůbec.

Čím jsou tyto nedostatky způsobeny? A co se s tím dá dělat?

Náklady na následnou péči nebo alespoň jejich odhad by měly být součástí Plánu péče o městskou zeleň, ale doposud nejsou. Pokud chcete dlouhodobě udržet stromy a nekácet je při prvním prosychání, je především nutné, aby zásahy do koruny prováděl člověk znalý věci a habitu dřevin – vždy doporučuji, aby to byl certifikovaný arborista. U stromů starších 60 let potřebujeme předcházet různým defektům, u mladých výsadeb je nezbytná zálivka po dobu minimálně tří let, kontrola kotvení, opravné výchovné řezy apod.

A nějaký dokument zaměřený přímo na koncepci rozvoje zeleně jako takové Břeclav v tuto chvíli nemá?

Prozatím ne. Koncepce zeleně by měla úzce souviset s celkovou koncepcí rozvoje města. Neboť právě zeleň typicky padá za oběť v okamžiku plánování novostaveb a parkovacích stání. Úkolem by tedy mělo být zapracovat ji do všech stavebních objektů, včetně těch, které pro ni nejsou primárně určeny.

V malých městech, jako je Břeclav, nevidím cestu ani v dokumentech typu generel zeleně. Generel funguje dobře ve velkých městech, v měřítku, které nemůže obsáhnout jeden úředník. Břeclav je malá a každá městská část má jedno menší zelené nádvoří a sídlištní zeleň kolem bytových domů. Tady dobře postačí lokální znalost a osobní angažovanost jednotlivce. Strategie je nezbytná, ale musí být víceoborová. Plán rozvoje zeleně bez znalostí dalších rozvojových projektů, především stavebních, a také limitů daných inženýrskou infrastrukturou, se ve výsledku může stát nere realizovatelnou vizí.

Je funkce stromů v menších obcích stejná jako ve velkých městech?

Ano, v tomto ohledu je jedno, kde strom roste. Stále produkuje kyslík, ve dřevě váže uhlík, výparem zlepšuje mikroklima, poskytuje stín a biotop pro mnoho živočišných druhů. V menších obcích je možná větší zájem sázet plodící stromy, ale už ani to nebývá pravidlem. Výsadba plodících dřevin se nyní váže spíše na extravilán (*nezastavěnou část obce – pozn. red.*).

U nás význam stromů úzce souvisí s naší polohou: Břeclav leží v panonské části republiky; jedná se o nejsevernější výběžek geografického celku kolem rozsáhlých nížin Dunaje. Typické pro tuhle oblast je suché a teplé podnebí, v posledních letech umocněné absencí srážek nejen ve vegetačním období, ale dokonce i v zimě – jako například v roce 2019. Význam stromů vnímám především jako poskytovatele přívětivého stínu a prostředí, jak jednoduše a levně přispět k lepšímu městskému mikroklimatu. V parných létech jsou ulice a rozsáhlé plochy bez stromů výhni, ve které nelze dlouhodobě setrvat.

To má asi devastující vliv na některé specifické taxony, že?

Jsme svědky chřadnutí a ústupu některých druhů, kde bylo stanoviště již tak hraniční. Příkladem je bříza bělokorá nebo javor klen. Uychájí ovšem i druhy, u kterých bych to neočekávala, například borovice lesní, která je na suchu adaptovaná. Pro své vlastnosti byla používána při zalesňování písčitých půd v okolí Hodonínska a Břeclavska. Někdy si s kolegy z oboru děláme srandu, že za chvíli nás již nebude v plánování městských výsadeb potřeba – to jediné, co zde půjde pěstovat, bude javor **babyka**. Možná nejsme daleko od pravdy: dle sdělení jedné z největších tuzemských školek převyšuje poptávka po tomto druhu nabídku téměř trojnásobně.

↳ str. 19, 112

Pokud se vysazují nové stromy, je povinný plán jejich údržby?

Ne, ale s pořízením pasportu zeleně a především s možností jeho aktualizace se zlepšila i následná možnost kontroly údržby. Stále ovšem jako by unikala část dřívě vysazených dřevin, u které není následná péče provedena dostatečně, někdy potkávám torza původního kotvení u již zapojených dřevin, častá je i nezapěstovaná koruna apod.

Dříve bylo jedním z důvodů to, že stromy byly vysazovány v rámci stavebních projektů, spolu se stavbou byly dodavatelem předány a dál o ně často nikdo nepečoval. Nyní se situace změnila a projekty následnou péčí obsahují, zeLEN je u některých stavebních projektů dokonce samostatnou složkou, což pak dává možnost poptání samostatného realizátora pro její výsadbu i následnou péči.

Loni jsme v severozápadní části Břeclavi realizovali projekt zaměřený na revitalizaci zeleně. Jeho součástí je i plán péče po dobu tří let. V rámci tohoto projektu bylo vysazeno téměř 300 stromů. Běžně ve městě vysadíme mezi 50 a 80 stromy ročně, většinou v rámci uložené náhradní výsadby za stromy pokácené. Na odboru životního prostředí v Břeclavi je zvykem za jeden pokácený strom uložit náhradní výsadbu dvou nových stromů. Pro stanovení náhradní výsadby se ale neprovádí výpočet ekologické **hodnoty** pokáceného stromu, což nepovažuji za šťastné.

str. 14, 59 ↵

Letos je připravovaná výsadba dřevin z dotačního titulu Státního fondu životního prostředí, měly by vzniknout dva veřejné sady a doprovodná zeLEN kolem cest v extravilánu.

Zmiňujete plán na dva nové veřejné sady, můžete to konkretizovat?

Oba sady se mají realizovat na podzim 2022, jedná se zhruba o 100 dřevin. Co se týče druhů, v sadech bude kombinace větších a dlouhodobějších druhů (třešňů, hrušní) a menších stromů, například švestek. V Břeclavi je potřeba vybírat stromy, které mají bujnou podnož, tedy odrůdy hluboce kořenící, aby zvládaly suchu jižní Moravy.

Můžete popsat nové trendy ve vysazování zeleně v ulicích?

U nás je to bohužel někdy o snižování nákladů. To vede k využívání menších tvarů, odrostků a poloodrostků, které jsme dříve nevysazovali. Ve městech je velký vandalismus a v dlouhodobém horizontu jsou dle mne náklady srovnatelné s nákupem alejových stromů. Výsadby menších tvarů se však například u dubu osvědčily. Nechci ale předbíhat, neboť se jedná o nové realizace a stromy stále neodpovídají běžně vysazovaným velikostem z arboristických školek. Stále však převažují výsadby alejových stromů s obvodem kmínku 12–14 cm.

Trendem je i větší důraz na přizpůsobení typu stanoviště, především s ohledem na poslední suché roky. Ze sortimentu jsme téměř vyřadili lípu srdčitou, javor klen, z jehličnatých druhů borovici. V technologii je větší prostor věnován velikosti a založení záhlavkové mísy a nátěru kmínku na bílo (z důvodu ochrany před vysokými teplotami). Trendy z velkých měst jako využívání velkých dřevin s obvody nad 20 cm a investice do založení například výsadbového pásu s podélným prokořenitelným prostorem nás bohužel míjejí. ↪ str. 55, 79, 115

Domníváte se, že ve srovnání s metropolemi se liší také samotné vnímání stromů v ulicích?

V menších městech se častěji vyskytuje charakter ulice s předzahrádkami a rozšířenými návsemi zasahujícími před rodinné domy. Lidé se více identifikují s prostorem, který bezprostředně navazuje na jejich dům. V tomto kontextu se může ztrácet jejich vnímání ulice se stromořadím, neboť oni v tom vidí strom před svým domem. Někdo jej kvituje, setkáváme se ale i s požadavky na odstranění kvůli padajícímu listí nebo zanášení odtoků.

U výsadby stromů narážíme často na neochotu a nesouhlas majitelů domů především z důvodu potřeby parkovacího stání. U velkých rušných ulic jsou naopak stromy vítány s ohledem na eliminaci hluku souvisejícího s narůstající dopravou. Ale i zde se vždy najde někdo, kdo ve stromě vidí jen zbytečnou investici a budoucí náklady na úklid listí.

Ilona Vybíralová otevřela jedno z klíčových témat a možná neuralgický bod celé problematiky stromů ve městech – parkování a auta všeobecně. Je to problém doslova všude a neustále se zhoršuje. Nikoho nepřekvapí, že vůbec největší je v našem hlavním městě: v Praze už je dnes běžné mít na rodinu dvě auta, což ještě před deseti či patnácti lety bylo výjimkou. Česká společnost si zjevně dosud neprošla prozřením či katarzí, kterou můžeme sledovat v některých městech v Německu, Nizozemsku či Skandinávii, kde jezdit autem nebo jej dokonce vlastnit už vychází z módy. Zatímco tedy netrpělivě čekáme, kdy tento trend dorazí i k nám, do země hogo fogo Homolků, mluvila jsem o této problematice s Vratislavem Fillerem, dopravním expertem a od roku 2007 členem spolku Auto*Mat.

O DOPRAVĚ A HLASECH, KTERÉ NEJSOU SLYŠET

Vratislav Filler

Jak je to s kolizí stromořadí/stromů a aut?

Není to jen problém stromy versus auta. Ta kolize je trojí: stromy, auta a inženýrské sítě. To je koktejl, který vede k tomu, že stromořadí se ve stávajících ulicích zřizuje málo. Když to zjednoduším, sítě jsou většinou vedené pod chodníky – právě v pásu, kde by mohly být stromy. Důvodem je zachování plynulosti dopravy při opravách, ale i fakt, že chodníky se snáze rozkopávají, především u mělčeji položených sítí. Takže když někde chcete dát stromořadí, musíte se sítě vyhnout; už to vás vrhá do obtížné situace. Navíc vůbec nejvhodnější poloha je v pásu mezi chodníkem a vozovkou, typicky pět metrů od fasády, což je dostatečná vzdálenost pro rozvinutí koruny. Tento pás se ale využívá pro parkování.

Požadavek na množství parkovacích stání hlavně v současné zástavbě je enormní. A politicky proti němu nikdo nejde. I třeba v městských částech Prahy, které mají v koalici strany, od nichž by se dala čekat zelená strategie, je parkování vždy maximalizované, protože automobilizace je v Praze extrémní: nějakých skoro 700 vozidel na 1000 obyvatel (693 – ročenka TSK, 2020 – pozn. red.).

Leckde na západ od nás už začíná vlastnictví auta vycházet z módy. U nás se pořád drží názor, že vlastnit auto rovná se nezadatelné právo a svoboda.

Je tady utkvělá představa, že auto je nutné a že potřebujete zaparkovat blízko bydliště. Protože je tu pořád ještě o něco menší kupní síla než na Západě, panuje názor, že auto je samo o sobě už dost drahé na to, aby se ještě platilo extra za parkování. Vůbec se nepodporuje zřizování parkovacích domů v soukromé režii, tedy aby část lidí, která chce mít auto zaparkované někde s jistotou, ho měla v garážích. Zóny placeného stání mají cenu nastavenou tak nízko, že se jiné parkování v podstatě nevyplácí nikomu. Vůbec proto nemají vliv na omezování počtu zaparkovaných aut. Po jejich zavedení sice část vozidel zmizela, ale to se týkalo dojíždějících, a ten pokles, kolem 20 procent, se opět postupně saturoval nákupem nových aut.

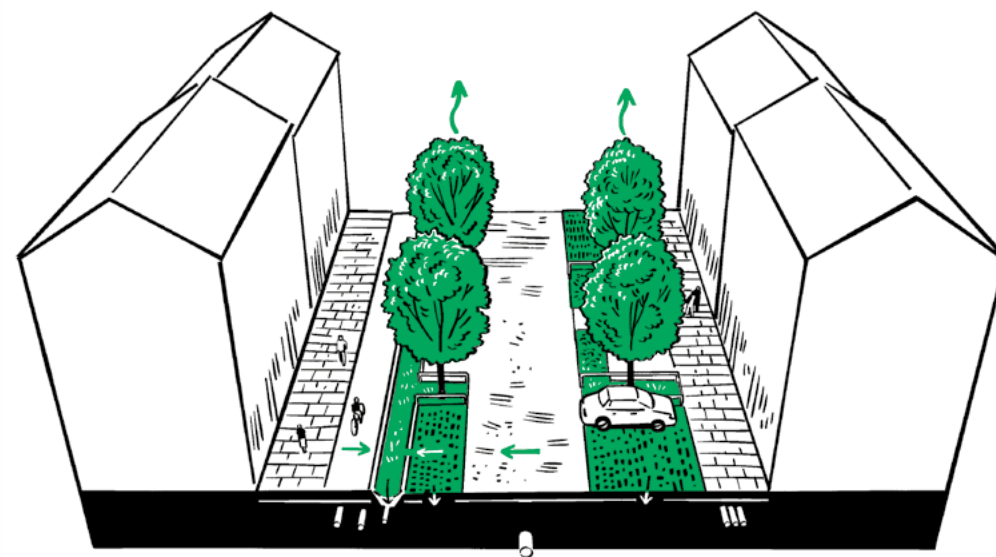
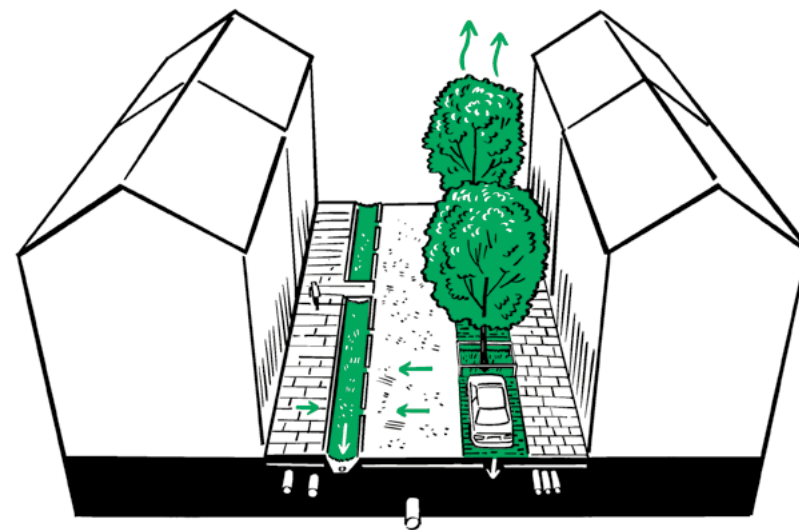
Zóna placeného stání by měla vést k tomu, že zvažíte, zda se vám v dané ulici vyplatí parkovat, případně zda vůbec auto mít a nemít radši například carsharing. To třeba v Praze vůbec nenastává, neboť 1200 korun za rok (a se slevou 600 korun) je víceméně registrační poplatek. Vůbec to není zásadní částka, je to mnohem míň, než člověk platí například za telefon.

Je mezi komunálními nebo státními politiky vůbec někdo, kdo by tohle měl jako své téma?

Možná, ale v praxi jsou přehlasováni. Tlak je spíše z odborné sféry. Ze studie na placené parkování objednané městem vyšlo, že cena by měla být blízka ceně ročního předplatného na veřejnou dopravu; doporučeno bylo 3600 korun. Odborná komise na Magistrátu hl. města Prahy doporučovala 2400 korun, jako kompromis mezi stávající situací a onou studií. Podle expertů je současná cena směšně nízká a vlastně nedává smysl. Politická nálada je, aby parkování bylo co nejlevnější, pokud možno zadarmo. Strany, které by i byly ochotné o tom nahlas mluvit, jsou v takových koalicích, že raději mlčí.

Tím myslíte například Zelené?

Tím myslím například Zelené a Prahu Sobě. Politici o tom občas mluví, ale jenom když jsou v opozici. Jakmile se dostanou na radnici, je všechno jinak. Já to znám z vlastní zkušenosti ze sídliště, kde to třeba se zelení není tak zlé. Ale snahu o možnou redukci parkování jsem v podstatě vzdal. Vůbec nemá smysl se o tom bavit.

Spousta městských částí má studie, kde je vidět, kolik je kde parkovacích míst a kolik z nich bývá zabráno. Zpravidla je to tak, že v noci, když parkují rezidenti, se na sídlišťích nebo v rámci blokové zástavby parkuje zhruba na 110 procent, což znamená, že jsou zabraná i místa, která k parkování nejsou určena. Existují dvě normy, jež říkají, kolik má být parkovacích míst na obyvatele. Jedna z nich je ČSN a ta je pro Prahu hodně přestřelená a je hodně vysoko. A pak jsou Pražské stavební předpisy (PSP), které mají počty parkovacích míst nižší, ale pořád relativně vysoké. Když to spočítáte, tak vám v realu prakticky všude vyjde deficit. Tedy kromě vilových čtvrtí.

Kolik parkovacích míst na obyvatele má být podle ČSN a kolik podle PSP?

Ono se to mění. Jsou na to mapy, ČSN má parkování rozdělené na nějaké tři zóny; tato norma ale v Praze vlastně reálně neplatí, platí mimo Prahu. V Praze se používá PSP, kde je 11 zón a rozlišuje se území s bytovou a nebytovou výstavbou. Pro bytovou se počítá jako základ jedno parkovací stání na 80 m² hrubé podlahové plochy bytu a koeficienty se pohybují od 0,5 pro historické centrum jako minimum po koeficient 1. A myslím, že koeficient 1 je v podstatě všude od města 19. století ven. Takže 0,5 centrum, na Vinohradech už je to 0,8 a potom to jde rychle k jedničce. Pro nebyty jsou koeficienty ve vnitřním městě výrazně nižší. V historickém centru je minimum 0 a na Vinohradech asi 0,3, když to hodně zjednoduším.

Když tedy vynásobím oněch 80 m² koeficientem dané lokality, mám základní data pro analýzu parkování: zda je tam přebytek, nebo nedostatek. Vždycky je to do určité míry hra s čísly, ale pro významnější dopravní studie je to nějaký základ. Pokud například vyjde deficit 200 nebo 300 míst, je to teoreticky argument pro postavení dejme tomu parkovacího domu. Jenže vzápětí narazíme na to, že v parkovacích domech spousta lidí stejně auto mít nechce. Na ulici je to tak levné, tak proč si komplikovat život zajištěním do garáží.

To vysvětluje ten obrovský tlak veřejnosti na maximalizaci parkovacích míst.

Přesně tak, a i když se někteří politici pokoušejí parkovací domy stavět, všechno trvá velmi dlouho a většinou se projekty ani nedotáhnou do konce. To mluvím o příkladu z pražského Jižního Města, kde situaci sleduji dlouhodobě. Ve chvíli, kdy konečně máte nějaký projekt, vrhnou se na to místní s tím, že ho nechtějí mít pod okny.

Například než jsem se přestěhoval na Jižní Město, tak zrovna prakticky pod našimi okny měl vzniknout parkovací dům v zeleném vnitrobloku, což byla hodně velká divočina. Teď se hodně diskutuje o podobě parkovacího domu v ulici Gregorova na Jižním Městě. Existuje záměr, ale současně to není úplně vhodná lokalita pro mnohapatrový dům. Dalo by se tam ovšem postavit zjednodušené parkování jenom o jednom patru.

Celá věc často naráží na to, že parkovací domy zvýší počet aut na příjezdové komunikaci. Jsou opravdu obtížně řešitelné a také velmi drahé.

Nemáte nějaké příklady ze zahraničí? Návody nebo postupy, kterými se snižují počty parkovacích míst nebo se mění pohled veřejnosti na ně? Například v berlínském Prenzlauer Bergu svého času ubírali každý rok pět procent parkovacích stání a lidé si na to postupně zvykali.

U nás se toto neděje. Když se dělají nějaké revitalizace, tak dost často skončí právě na parkování. Zpravidla se velmi dbá na to, aby celková bilance parkování před a po byla formálně nula. Ale v realitě zmizí oněch deset procent ilegálních parkovacích míst, o kterých jsme mluvili, protože se kvůli vyhovění současným normám rozšíří chodníky a zmenší

křižovatky. Tím téměř vždy ubude parkovacích míst u zóny 50, u zóny 30 to vyjde přinejlepším šul nul. A právě ve zbytkových prostorách po dopravě vzniká místo pro nějaký ten strom. Alespoň něco.

Nějaký konkrétní příklad?

Husitská ulice v Praze 3. On to tedy není moc úspěšný příklad, protože se tam nakonec povedlo dát jen čtyři stromy na celou ulici. Ale je to příklad, na kterém se dá ukázat, co všechno tomu může zabránit.

Začalo se s platným územním rozhodnutím, které s ničím „pokrokovým“ nepočítalo, a všechno se do toho vkládalo až dodatečně. Modelově je to tak, že máte nějakou situaci, nemůžete si moc vymýšlet, a chcete tam dát stromořadí. Zjistíte si umístění sítí a vyjde vám, že zbytkových prostorů pro stromy je minimum. Pak zmíněný problém s parkováním. A nakonec přístup památkové ochrany. **Památkáři** mají často výhrady vůči umístování solitérních stromů v památkové zóně, protože je to ahistorické. Když už, tak stromořadí, možná by skousli stromořadí v ulici, kde předtím nebylo, protože stromořadí je způsob, jak se ulice historicky zakládaly. Ale se solitérními stromy mají obrovský problém. Stanovisko magistrátních památkářů je závazné, takže když je pro stromy nepřemluvíte, prostě je nemáte. Ale samozřejmě jde hodně o kontext a zamítavé stanovisko je někdy opravdu opodstatněné. Možná se na památkáře hází víc, než za co mohou.

Strach o parkování se ale zdá být skoro neprolomitelný...

Ano, všechno se to děje za podmínky maximalizace parkovacích míst, tj. do normální vedlejší ulice se velice obtížně vkládá představa, že by se upravila metodou dvě parkovací stání – rabátko, když to tam předtím nebylo. Pokud už je to stávající stav, tak se to ještě nějak unese, ale i tak se ozývají hlasy proti. Stromořadí snižuje kapacitu parkování o 20 až 30 procent a dotyčné to prostě bolí.

Je u nás město nebo městská část, které by měly ve svém strategickém plánu snižování počtu parkovacích míst, nebo to dokonce opravdu dělaly?

O takových nevím. Dělají se například revitalizace ve vilových čtvrtích, kde se ulice upraví způsobem, že nakonec je tam parkovacích míst fyzicky méně. Je to ale umožněno tím, že tam deficitů většinou ještě neexistují. Některé pražské lokality fungují jako neformální parkoviště P+R, většinou u stanic metra. Toto se občas řeší.

Máte nějaké čerstvé statistiky parkovacích míst v Praze celkově? Přibývají, nebo ubývají?

Přesná čísla neznám, celková kapacita mimo zóny placeného stání souhrnně není k dispozici. Existují zprávy analyzující jednotlivé zóny placeného stání nebo podklady pro jejich zavedení, ze kterých by se to dalo vytáhat. Souhrn existuje určitě pro památkovou rezervaci, dokument se jmenuje Porovnání statické dopravy v Pražské památkové rezervaci 2000–2016 a sleduje nárůst počtu aut v centru města. Vyplyvá z něj, že v posledních letech se zvyšuje především počet parkovacích stání mimo ulice. Parkování se dává pod domy, vyplatí se to, protože nemovitosti jsou velmi drahé. S tím ale souvisí vjezd do domu, který také mění situaci v ulici a tak dále. Parkovací místa určitě neubývají.

Jaká strategie by se tedy měla zvolit, aby počty parkovacích míst donekonečna nerostly? Kde by se měl vyvíjet větší tlak? Nebo jaký by byl optimální stav?

To jsou těžké otázky... Mohu na konkrétním případě popsat, co by bývalo mohlo fungovat, kdyby to nenarazilo. Velká rekonstrukce ulic Tábořská a Na Pankráci v Praze 4 byla provedena v podobě koncepční

studie Institutu plánování a rozvoje a byla hodně řešená s místními. To je důležité; získáte jednak odezvu, jak moc by tam třeba stromy chtěli nebo nechtěli, ale hlavně jim dokážete vysvětlit, že tady sice nějaká parkovací místa uberete, ale protože je jinde přidáte, tak to vlastně nevedí. Tohle se tam skoro podařilo, kdyby nedošlo ke změně vedení radnice – noví radní studii prakticky hodili do koše. Ale byla to cesta, jak na to jít.

Participace je skvělá, ale nemůže být i ošemetná v tom, že je vždy větší zájem o parkování než o stromy? Byť stromy máme všichni rádi?

Ne ne, to se na té Tábořské právě nestalo. Tam se to podařilo vysvětlit, řeklo se, že když se parkování přesune do vedlejších ulic, kde se zvýší kapacita, tak že v pohodě. Zkrátka studie prošla regulérní participací a místní s ní plus minus souhlasili. Tohle je myslím jediný reálný způsob, jak postupovat v konkrétních případech.

Samozřejmě je to dvousečné, může se ozvat nějaká hlasitá motoristická skupinka a začít vymýšlet jiné věci. Například před nějakou dobou v Jičínské ulici na pražských Vinohradech lidé vymysleli, že chodník by mohl být jen 75 cm široký, aby se tam nacpalo parkování. Takové nápady někteří lidé mohou mít, ale když je za návrhem nějaká vize, která odůvodňuje omezení parkování, tak se to dá.

A hlavně většina lidí už dnes stromy jako potřebné opravdu chápe. Samozřejmě je pořád dost těch, kterým záleží jenom na autě, ale už to není většina, a to ani v městských částech, které trpí největším nedostatkem parkovacích míst.

Na sídlištích je to trochu jiné, tam to není auta versus stromy. Na sídlištích máme město v zeleni, i přidávání parkování tam může dávat smysl, místo většinou je. Ale v blokové zástavbě jsou ulice auty zoufale přeplněné.

Jak vypadá kvalitní participace?

Jsou-li spravedlivě zastoupeny všechny hlasy: nejen muži v produktivním věku se silným názorem a hlasem a silnou vazbou na automobil, ale také senioři, děti, matky. Potom dostanete úplně jiné výsledky, zazní i **hlasy**, které normálně nezaznívají, a celé to začne fungovat.

↳ str. 70

To, že zdatní a silní jedinci chtějí parkovat, je hezké, ale není to větší hlas, ani v centru. Ono to tak vypadá, třeba i proto, že – to je takové veřejné tajemství – mnoho lidí má papírově bydliště v Praze 1, aby tam mohli dojet autem ze středních Čech, kde reálně bydlí, a mít tam levné parkování. Je i spousta firem, které jsou tam takhle napsané. Prostě zadní proudy a vlivy, které to vychylují směrem k požadavku na zachování parkovacích míst.

To zní vlastně celkem pozitivně. Nicméně politici to zdá se vnímají jinak...

Politici jsou pořád ovlivnění názorem těch nejhlasitějších. Ti samozřejmě ovlivňují i prostředí v rodině a tak dále. Potíž je, že i ta mlčící většina by se zařala, kdyby docházelo k nějaké drastičtější změně. Kdyby se postupně rekonstruovaly všechny ulice, udělalo by se oněch berlínských pět procent za rok nebo kodaňská dvě procenta... V Berlíně a v Kodani ale byla u všech rekonstrukcí vždy pozitivní protihodnota: stromořadí a mobiliář. Nelze lidem jenom vzít parkovací místa a říct: „Ha – to máte za to, že tady ničíte životní prostředí, tak my vám to vezmeme.“

Nevzpomínám si teď na žádnou konkrétní strategii týkající se pouze parkování, která by tohle měla nějak výrazně vypíchnuté. I v zahraničí kolem toho chodí všichni opatrně. Rušení parkování se schovává do nějaké jiné strategie.

Například Curych a Bern v roce 1993 zavedly cíl zastropování počtu parkovacích míst v historickém centru. Tedy řekli si tam: „Jsme sice nespokojení s tím, kolik aut tu parkuje v ulicích, ale nebudeme tak zlí, abychom

to jenom snižovali.“ Nicméně od té doby platí, že když se rekonstruuje dům, tak se vždy musí hledat možnost, jak parkovací stání vměstnat jinam než do ulice a na ulici je ubrat. Tímto způsobem tato města za třicet let výrazně snížila počet parkovacích stání v ulicích.

A jak to přesně funguje?

Mají předpis, podle kterého v té a té čtvrti nesmí být více než 15 tisíc parkovacích míst a hotovo. Když tedy někdo staví dům nebo ho rekonstruuje a podle místních stavebních předpisů ho vybaví podzemním parkováním, řekněme pět míst pod zemí, musí se ubrat pět míst nad zemí. Díky tomuhle postupu se neděje to, co se děje v Praze, že parkování v domech sice výrazně přibývá, ale neubývá parkování v ulicích. Tím pádem se město, především centrum, čím dál tím víc zahlcuje dopravou. V Curychu a Bernu se ulice naopak uvolňují, i když aut je tam pořád stejně! Se snižujícím se počtem parkovacích míst v ulicích začíná být více prostoru pro lavičky a stromy. Pokud je to nutné, v problémových místech se může přidat i prostor pro samotnou dopravu, nejde tedy o dogmatický střet mezi auty a pěšími.

Je to idea, která by třeba pro Prahu 1 byla skvělá, ale tady se bohužel pouze plánuje další a další podzemní garáže bez ambice ubírat místa na povrchu. Pro tyto garáže je vytipovaných asi osm lokalit, jsou to obrovské plány, ale bez zmíněné redukce parkovacích míst v ulicích v centru to bude pro dopravní situaci prostě katastrofa.

Jak říkám, pokud bude někde opravdu silná radnice, se silným mandátem a schopností říci: „My parkovací domy chceme, ale proto, abychom do nich strčili auta z ulic“, v tu chvíli ani já nebudu mít proti parkovacímu domu třeba v ulici Na Františku v Praze na Starém Městě žádný výhra. Pak by se totiž odlehčilo Josefov a ohromně by to tam prokouklo.

A vidíte z hlediska stromořadí nějaké rezervy i v normální dopravě? Například že je zbytečně moc odbočovacích pruhů, že by silnice mohly být užší, že by mohlo být víc jednosměrek, aby v ulicích bylo víc prostoru pro pobyt, pro pěší, pro stromy apod.?

Ve vnitřním městě by se mělo po zprovoznění Městského okruhu zavést mýto a intenzita automobilové dopravy by měla jít dolů zhruba o třetinu, možná čtvrtinu. To jsou odhady. Nechci se bavit o tom, že mýto se dá zavést i bez okruhu a podobně. Každopádně potenciál na to, aby doprava v pohybu šla ve vnitřním městě o dvacet až třicet procent dolů, tu je. V tu chvíli jsou nějaké věci na přehodnocení a do jisté míry se to už děje. Například na Karláku ubyl pruh na příjezdu do Žitné. Ale neděje se to ve velkém, protože se „čeká na Godota“ v podobě Městského okruhu vedoucího od Lanového mostu přes Malešice a Libeň k Pelc-Tyrolce.

A pak se má zavádět mýto?

Ano, to je dokonce podmínka studie dopadů na životní prostředí neboli Environmental Impact Assessment (EIA), Praha tedy má povinnost to udělat. Samozřejmě se tomu ale bude chtít vyhnout. Já jsem přesvědčen, že pokud Městský okruh zprovozní nějaká garnitura, tak celkově podmínky EIA nesplní, protože některé jsou nesplnitelné, pokud to chtějí tak rychle, jak se na to chystají. Podmínkou je především vnější okruh, který tou dobou nebude, takže oni to zprovozní ve zkušebním provozu a nejspíš se vykašlou i na mýto. V podmínkách je jednoznačně řečeno, že novostavba vnitřního okruhu se smí zprovoznit současně se zpoplatněním vjezdu do celé oblasti 6 × 7 km od Strahova až po Malešice. A v téhle oblasti by měl klesnout objem dopravy o těch dvacet nebo třicet procent. A to je obrovská příležitost využít prostor ve městě jinak. I na hlavních ulicích. Říká se tomu uliční dieta, *road diet*, to je termín oblíbený hlavně

u Američanů. V češtině se to moc nepoužívá, ale termín vystihuje to, že z čtyřpruhu uděláte dvoupruh s řadicími pruhy, nebo se tomu říká „jeden a půl plus jeden a půl“.

Systém „jeden a půl pruh“ je v podstatě to, že jeden a jeden jsou průběžné a pak jsou tam nějaké odbočovací, třeba doleva je zvláštní pruh. Paradoxně se tak leckde už děje. Je to vidět na žižkovské ulici Jana Želivského: kolem zastávkových ostrůvků se doprava musí stáhnout do jednoho pruhu už teď. Rekonstruuje se tramvajová trať a dvoumetrový ostrůvek, který tam byl dřív, je naprosto nevyhovující, takže se udělá třímetrový a v tu chvíli už se tam dva pruhy nevejdou a doprava musí jít do jednoho.

Ne vždycky tato uliční dieta znamená prostor pro stromořadí, protože třeba přibudou cykloopatrnosti, která jsou také náročná na prostor, když chcete cyklisty oddělit od aut. Já osobně se domnívám, že největší potenciál pro stromy je v prostorech parkovacích míst. I proto, že hlavních ulic není na délku tolik a dost často jsou dimenzované tak, že do nich stromořadí nějak dostanete už teď. Nebo už tam jsou. Kromě extrémů typu magistrály na Novém Městě. Nakonec ale i na té magistrále jsou úseky, kde se vejde výsadbový pás, například v Legerově ulici. To, jestli tam reálně stromy jsou, nebo nejsou, je další věc.

Zkrátka, potenciál je daleko větší v ulicích, které jsou ucpané parkováním. Na hlavních ulicích by přitom parkování nemělo být vůbec, pouze to vysokoobrátkové. Rezidenční parkování na hlavní ulici je naprosto nevhodná věc.

Já mám z místa, kde bydlím, jinou zkušenost. Veletržní ulice na Letné byla ještě před pár lety čtyřpruhá, teď jsou tam dva pruhy a na každé straně rezidenční parkování a ta ulice je najednou pocitově mnohem obyvatelnější. Samozřejmě nejde o ideální stav, ale...

Veletržní je zrovna příklad ulice, kde průjezdní kapacitě bylo přizpůsobeno úplně všechno, protože sloužila jako okruh. Musely tam být tři průjezdné pruhy. To byl opravdu extrém, ale takových hlavních ulic není v Praze zase tolik. Problém samozřejmě je, že se to neudělalo stavebně, takže tam pořád to stromořadí není, přestože by tam být klidně mohlo. Respektive já doufám, že podle koncepční studie tam vznikne.

Studie na to už existuje.

Letenský kříž, ano. To samé třeba Dukelských hrdinů. To jsou ulice, kde vidím i parkování, nevím, jak moc vysokoobrátkové. V takových místech mají být vysokoobrátková stání, klidně přes parkovací hodiny, to je docela dobré. Na hlavních ulicích je zpravidla v parteru nejvíc obchodů, nějací zákazníci tam jezdí autem, obchody je třeba zásobovat, takže parkovací místo tam dává smysl. Pro rezidenční parkování je správné místo v rezidenčních ulicích, kde je v parteru obchodů minimum. Na hlavních ulicích místo pro parkování využijete lépe na jiné věci.

Veletržní by stromořadí potřebovala jako sůl. V dolní části už částečně zrekonstruovaná je, dělalo se to v souvislosti se stavbou nového nákupního centra, stromů je tam ale opět pomálu, musely ustoupit vjezdům do podzemních garáží, odbočovacímu pruhu, vstupu a podobně.

A co cyklooprava a stromořadí?

Cyklooprava znamená mít na hlavní ulici plus jeden jízdní pruh. Buď tam máte obousměrnou třímetrovou cyklostezku, nebo dánské pásy, které jsou po obou stranách. Dobrá praxe z Dánska je, že dánské pásy mají až za parkováním, prostor pro stromořadí je tedy v parkování a dánské pásy jsou blíž chodníkům, což dovoluje posunout stromořadí více do středu ulice a dále od fasád.

Vlastně nevím, jestli je to správně, nebo ne, ale laicky se domnívám, že je lepší, když stromy jsou od fasády v nějaké přiměřené vzdálenosti, aby mohly více vyrůst. A tam to tak funguje.

Může se samozřejmě stát, že před křižovatkami to bude horší, tam potřebujete víc pruhů a víc místa. V pražském centru se velké rekonstrukce křižovatek, kde by se zohlednila cyklooprava, zatím skoro nedělají. Pouze se do konzervativního stavu vkreslují cyklopruhy tam, kde to jde. Uliční profil se ale nemění, nic se nemění, ani v dobrém, ani ve zlém. Při velkých rekonstrukcích se teoreticky může stát obojí, díky redukci parkování nebo redukci jízdních pruhů pro auta vznikne cykloprostor a současně tam zůstane dost místa na stromořadí, ale může se také stát, že to někde místo ubere. Znovu ale opakují, že v Praze se to zatím téměř neděje, kdybych měl najít výjimku, tak nábřeží Kpt. Jaroše v Praze 7.

Kdo se hlukem aut, smogem dopravních kolapsů a bojem s kultem automobilů, popisovaných neúnavným Vratislavem Fillerem, pročteli až sem, může se nyní osvěžit odlehčeným a zábavným povídáním o stromech a lidech, kterým mi přírodovědec a biolog Jiří Sádlo trochu evokoval spisovatele Bohumila Hrabala a jeho pábení. Postihnout náladu mluveného slova na tištěné stránce není ten nejsnazší úkol, ale pokud jsem se o něj.

O HISTORII A UMĚLÉM ZAMRZÁNÍ ČASU

Jiří Sádlo

Prekvapil mě váš dojem, že po nových stromech v ulicích není poptávka. Já mám pocit úplně opačný.

Já vám nevím. Když se kohokoliv zeptám, jestli mají být v ulicích stromy, tak řekne ano. I před jeho barákem? No to ne, to bych neviděl. To by mi nešlo sluníčko na begonie. Takže jedna věc je obecný zájem a ze školy naučené odpovědi, jak máme být mravní a ctnostní, a druhá jak to cítím sám u sebe.

Zadruhé: jak tu sídelní zeleň komponovat? Když se zeptám libovolného Pražana, jestli je Praha hodně zelená, nebo málo, řekne, že málo. Když se podívám na mapu, odstraním urbanismus a nechám jen zeleň, vypadá to, že žiji v řídkém lese. Problém je tedy jiný: obrovské množství malé, víceméně nefunkční zeleně. Vozovka, chodník, dva metry trávníku a na něm je jeden strom. Ani lavička se tam nedá dát, ani kosák tam nezahnědí, jediné snad že tam pudlík udělá bobechek. To je často jediná stopa přírody. Ani hmyz tam není, je to jen taková markýrovaná příroda, a kdyby to bylo koneckonců z umělé hmoty, tak by to mělo zhruba stejný dopad.

Tomu říkám ne. Zahuštěné město a v dobré dostupnosti pěkný park, kam si člověk může jít odpočinout a kde má opravdu pocit, že je v kultivované téměř přírodě, je mnohem lepší situace než naše nynější kompromisy mezi urbanismem a zelení, které jsou docela zbytečné.

O zeleni se začíná mluvit jako o infrastruktuře rovnocenné s inženýrskými sítěmi, jako o klimatizaci města. Právě s pomocí zeleně se dají významně snížit negativní účinky tepelného ostrova.

To asi jo. Vůbec nejhezčí uliční zeleň jsem viděl v Íránu. Na středně široké ulici tam je velmi často vysazena réva, ve výši prvního patra jsou natažené dráty, které vytvářejí jakési **pergoly**, a ulice přes léto funguje jako takový zelený bazar, který kryje vodorovná vinice. Vypadá to velmi pěkně, ani to není kvůli tomu, že by se tam daly sklízet hrozny – většinou jsou příliš vysoko, protože pod tím musí projet auto. Ale je to příjemné, člověk je tam opravdu jako pod zelenou střechou. A je velký rozdíl mezi těmi ozeleněnými a neozeleněnými ulicemi.

Mluvil jste o tom, že města dnes rostou do podoby jakési roztažené periferie, která čím dál víc zabírá krajinu a v níž posléze zbudou jen malé ostrůvky přírodních rezervací.

Když jdu z centra Prahy, napřed procházím úzkými uličkami Starého Města. Pak širokými, většinou neozeleněnými ulicemi Nového Města. Potom jdu zástavbou z 19. století a 20. století, kde uliční zeleň přibývá, a najednou jsem na sídlištích. A tady už bychom se zelení podle naší původní definice, tj. stromy v ulicích, ani neměli zabývat, protože to jsou už vlastně parky. To, co obklopuje sídlištní paneláky, původně vypadalo velmi pustě a nesličně, byly to takové psí trávníky. Dnes po skoro padesáti letech existence ale sídliště z velké části téměř tonou v zeleni.

A periferie už je zelená úplně. Nepočítejme to od cedule k ceduli, dneska Praha tvoří trojúhelník od Slaného k Sázavě a do Čelákovic. Ošklivě se těmto okrajům města říká sídelní kaše, ale reálně je to velmi pestrá krajina: zeleň v bylinné formě, v lesní formě, ve formě skupin stromů, stromořadí... Na letecké fotografii tu vidíme víceméně všechno zelené.

Tak si pojďme říct, jaký byl ten příběh stromů v ulicích historicky.

První kapitola je město do roku 1750 či 1800, do Napoleona. Tehdejší město je malé, během deseti minut dojde člověk za bránu a tam je úplně normální venkovská příroda, nikoliv suburbie jako dneska, ale viniční kraj – vinice, obilná pole, pastviny pro kozy a ovce. Takže pocitově stromy ve městě nejsou vůbec potřeba. Ani kvůli nějakému tepelnému ostrovu, že jo. Vlastně se to příliš neliší od venkovské krajiny. A navíc je městská zeleň soustředěná do udržovaných zahrad, často ve vnitroblocích.

Druhá kapitola začíná se zvyšováním zástavby. Tam vznikl pocit, že jdu ulicí jako pískovcovým kaňonem a z nebe je najednou jen úzká páska. A to už tu přírodu potřebuju, minimálně pocit ozvuku přírody. A tehdy vznikla uliční zeleň.

Takže v prvních urbanistických řešeních měst se se stromy vůbec nepočítalo? Například když se zakládalo Nové Město pražské?

Když Karel IV. zakládal Nové Město, se stromy určitě nepočítal. Tehdy nebyla třeba ani žádná rozumná komunální ekologie. Odpadky se ve městech vršily, a když jich bylo moc, posypaly se štěrkem, zašlapaly a jelo

se dál. To je důvod, proč spousta historických domů má románské sklepy ve druhém patře, gotické sklepy nad nimi v prvním patře, v přízemí nad tím je renesance a nahoře pak barokní nebo klasicistní dostavba. Město pořád stoupalo vzhůru.

Čili třeba ani na Václaváku tehdy nebyl žádný strom?

To byl dobytčí trh, tam nic takového nepatří. To samé Karlovo náměstí. Když popravili Jana Želivského, přišel jiný kněz, „vzal jeho hlavu a vystoupil na hromadu hnojovou“ a z ní tu uťatou hlavu ukazoval lidu. Čili byl tam i hnůj. Je to jedna z mála zmínek, proto to takhle cituji. Historikové o tom celkem mlčí, současníkům to nepřipadalo důležité, bylo to běžné. Tato část historie všedního dne se nikdy neprobírala, čili toto je jedno z mála svědectví ukazujících dobový stav Karláku. A někdy koncem středověku se objevuje instituce *magister pavimentationis*.

... dnešní TSK.

Ano, mistr přes chodníky. Ten se měl starat, aby se městem vůbec dalo projít. Další historická hláška je, že za nějakých mimořádně silných mrazů si do těch hnojových hromad a kompostů, kde bakterie produkují teplo, zalezla chudina a to jí dovolilo přežít. V takovém prostředí opravdu není důvod mít v ulicích stromy. Dále to mohla být i strategická záležitost, stromy nemohly být na hradbách, protože by se špatně bránilo, a podobně.

Takže první aleje spadají...

... teprve do Valdštejnovy doby. Nová šlechta začátku baroka už racionálně tvořila nejen venkov, ale i vojsko, se kterým právě aleje souvisejí. Nevznikaly kvůli kráse, ani kvůli slávě a už vůbec ne kvůli ekologii. Byly vysazovány prostě proto, aby pochodující vojsko bylo v polostínu, aby se jim ty železné helmy nepřehřály.

Někde jsem četla, že ovocné aleje se vysazovaly, aby si vojsko při maširování zpestřilo stravu.

Možná, ale to byl asi jenom vedlejší účel. Kvůli ovoci to určitě dělala Marie Terezie, ale to už je poměrně pozdní záležitost. První inspirace k tomu, aby byly stromy v ulicích, je asi opravdu z počátku baroka. Ale to jenom odhaduji z toho, co vím o vývoji měst a venkova na začátku novověku, podrobně jsem to neštudoval.

A kdy tedy měly stromy poprvé účel dotvářet architektonický výraz?

To je až prostředek 19. století, kdy v Praze vznikají dejme tomu Vínohrady. Ty jsou už skoro zelené, zatímco Nové Město ještě ne. Na Národní třídě byly donedávna jen dva stromy: mahalebky před kostelem svaté Voršily. Teď je jich tedy trošičku víc, přibýly turecké lísky na Jungmaňáku, ale celé Staré Město a Nové Město je tradičně téměř bez stromů. Václavské náměstí bylo osázené stromy patrně až za prezidenta Masaryka. Lípy měla ulice Lipová, to je ale pokračování Štěpánské a to už byl okraj města; na Lipovou dále navazuje Viničná, která vedla až k hradbám.

Lipová byla tedy první ulice se stromořadím v Praze?

Jenom se dohaduji, ale smysl by to docela dávalo, navíc ona se opravdu i za Rakouska jmenovala Lindengasse. Dnešní lípy tam jsou novodobé, ale název je starý. Na okraji města stromy nikomu nevadily. Kdežto v úzkých ulicích ve středu města se se stromy nikdo neobtěžoval. Pokud tedy stromy v ulicích byly, tak blíž hradbám nebo ve vnitroblocích se zahradami, které patřily šlechticům. Šlechtici v rámci dobročinnosti a pro zvýšení své prestiže pouštěli do zahrad na omezenou dobu lidi, například přes

den nebo v neděli odpoledne. Člověk tedy mohl jít do parku. To je počátek dnešní Kanálky, Riegrových sadů apod.

Baroko je známé stromořadími, která zdůrazňují různé dominanty. To se ve městech vůbec neuplatňovalo?

Ne, to se týkalo jen venkova. Ulice tehdy vlastně nerozlišovaly mezi chodníkem a vozovkou, třeba na Starém Městě pražském jsou dodneška chodníky jen symbolické. Ani nevím, kdy začaly vznikat první chodníky. A k výsadbě stromů dochází až v okamžiku, kdy se prostor ulice pořádně diferencoval. A taky když je v ulici místo, kam stromy vysadit.

Potom jsou ve městě ještě místa jako hřbitovy nebo okolí kostelů, teď si například vybavují Jezulátko v Karmelitské...

Jasně. Hřbitov u kostela byl typicky malý a velmi intenzivně využívaný, čili hrob na hrobě. Pro nějaké stromy tam asi nebylo příliš prostoru, zejména když se muselo neustále pohřbívat. Hrobník nechtěl, aby si tam někdo vysadil něco vyššího, než je třeba růžička. Nejstarší části hřbitovů, například Olšan, byly velmi strohé. Stromy tam byly dosazené dodatečně, do něčeho, co bylo původně volné. Co se kostelů samotných týče, kostelní portál není připravený na to, aby byl při pohledu skrytý za stromem. Většinou se to tam opticky nevešlo. Zrovna když si spolu s vámi vzpomínám na pražské Jezulátko, tak tam je to takhle do dneška. Někjaké stromy tam sice jsou, ale nesmějí být moc vysoké a nápadné.

Dále měly stromy tenkrát jinou symbolickou funkci než dneska. Dneska řekneme strom a slyšíme příroda, kyslík, ekologie. Dřív tam byly i hlubší, symbolické vrstvy. Všude v Evropě se sázely vedle sebe dva stromy: naše národní lípa a dub. V polovině 19. století, když se spolu Češi a Němci rozváděli, Němci si vzali dub a nám zbyla lípa. A hemžilo se to články typu „Neužitečná lípa!“ a „Kyselé německé žaludy!“ Jako když jdou táta s mámou od sebe, táta si vezme Františka a nadávají na mámu a na Mařenku, že Mařenka je hloupá, tak zůstane u mámy, kdežto ty, Františku, půjdeš ke mně. Do té doby se v celé Evropě od Pobaltí po Řecko sázely dub s lípou jako symboly mužského a ženského živlu. Dnes bychom řekli třeba jin a jang nebo podobně, prostě dva komplementární živly, které patří ke každému křížku, když to dáme do křesťanského hábitu.

Nemluvme ale jen o městě, beze stromů byla krajina obecně. Ani ve vesnicích stromy nebyly. Tohle víme už z prvního josefinského mapování, které bylo velmi detailní. Mezi Prahou a Litoměřicemi byl jeden les – na soutoku Labe a Vltavy, je tam dodneška, jmenuje se Úpor. Jinak to bylo úplně holé, vymetené. Cestovatelé si zoufali nad jednotvárností české nížiny v Polabí, jež je jen strojem na obilí a na tupé sedláky, kteří celý týden pracují a přes neděli to vše propijí. „Kdyby si aspoň na náves dali nějaký strom!“ píše jeden švýcarský cestovatel usazený v Praze. Ano, někde v zahradě měli pro užitek pár jabloní, ale to nejsou pořádné stromy. Pořádný strom je ta velká lípa.

Já myslela, že lesy začala obnovovat už Marie Terezie.

No obnovovat... Ona vydala lesní řády a zakázala lesní pastvu. Tím už začíná racionální těžba; soustavná obnova a péče o les se datuje až někdy od začátku 19. století. Do té doby to bylo spíš intuitivní, kdežto princip „pokácím, vysadím“ je až z 19. století. Staříčkový hajný od Máchova jezera mi říkal: „Podívejte se, co je to za blázny, oni musí orat paseky, aby mohli vysazovat borovice. Takových peněz přijde nazmar! Já jsem za celý život nevysadil jedinou borovici, protože vím, že když se neudělá příliš velká paseka, borovice se tam vrátí úplně sama. Stačí, když se s těma koníčkama“ (on ještě pracoval s koňmi, bylo to koncem 90. let)

„dvakrát otočím, tím se ten koberec jehličí naruší a borovice se tam samy vysejou. Já jsem sázel vždycky jenom duby, protože ty jsou tady náročné a potřebují pomoc.“ Ale ten tvrdý lesnický přístup, který začal před 150 lety a dneska ho vidíme všude, se zase mění, protože spousta novodobých hajných je citlivějších ke krajině.

A vývoj stromů ve městě byl tedy jaký? Nejdřív asi malé koule, které nic nezakrývaly a z nichž nepadalo moc nekontrolovatelného listí?

To si úplně nemyslím. Naopak bych řekl, že ty drobné stromy, to je až era trpaslíků 20. století. Anebo to šlo zároveň, drobné kultivary s křivými větvemi jsou asi tak sto let staré, někdy z konce 19. století. Sakury, to je ta první invaze japonské módy čili secese, 1890. Všechno ostatní je mladší. Prunus fruticosa čili třešeň křovitá, roubovaná na normální třešeň, aby právě udělala tu drobnou kouli koruny, to jsou až 60. nebo 70. léta; dokulata větvené katalpy zase 80. a 90. léta.

Ona v tom strašně funguje jakási tradice: jakmile mám ulici bez stromů, chci si ji udržet bez stromů. Jakmile je se stromy, tak tam stromy opět chci. Rozdíl je vidět třeba na Vinohradech: v některých ulicích lidé opravdu žijou celý život v pološeru, ale jsou na to zvyklí a přijde jim pěkné, že otevrou okno a ratoletě jim zamává do pokoje. A hned ve vedlejší ulici nic takového nikdy nebylo a není.

Vnucovat něco občanům je složité, protože to dělá jen zlou krev. U nás v Satalicích, tedy na okraji Prahy, byla velká kaštanová alej, možná ještě s barokní tradicí, někdy začátkem 80. let to šlo všechno dolů a dneska už bych nikoho nepřemluvil, aby měl v ulici souvislou řadu velkých stromů. Ani sám sebe. Místo toho si tam občas někdo dá jeden strom, ten funguje jako solitér a je vidět na sto metrů. A je to docela hezké.

Na druhou stranu se strašně rozmohla kultura předzahrádek, které to kompenzují. Dřív měl každý před barákem jednu růžičku a jinak tam běhaly slepice. Dneska tam jsou rododendrony a sto padesát dřevin a všechno to kvete. Čili to je takové kus za kus, akorát to jsou byliny za stromy, ale to je zase trošičku taková naše pověra, že strom je ušlechtilý, ale křoví ušlechtilé není.

A myslíte si, že nějaká městská divočina by se měla nasimulovat i v centru nebo v širším centru města? Nebo tam nic takového nepatří?

Ono se to víceméně děje. Podívejte se, já nevím, na Parukářku na Žižkově – to je velmi kultivovaná městská divočina, kde se původní kozí pastvina s invazí akátu proměnila v řídké akátové hájky a místo kozí pastviny je tam pastvina psů a celé to funguje takovým pěkným způsobem příznivým pro zvířata i pro lidi. A přitom to vůbec nevzniklo na principu tradičních parků, na surovo ozeleňovaných, ale víceméně to všechno přišlo a chytlo se samo. Ani na akát, který je jinak tradičně proklínaný jako nepůvodní, se tam nedíváme křivým okem. To bychom museli za nepůvodní a za nepřírozené pokládat ve městě úplně všechno. Akát je na Žižkově určitě 120 let od časů Jaroslava Seiferta, který o něm psal jako Žižkovák. Kritický pohled na městskou divočinu, který argumentuje nežádoucí přítomností invazních druhů, tedy příliš neobstojí. Když je odstraníme, ty převezené, údajně lepší a hodnotnější druhy tam samy nenaskáčí.

Myslela jsem spíš nějaké cílené zakládání městské divočiny nebo městské **džungle**. Před pár lety jsem byla v Chicagu, kde je mezi městskou pláží u Michiganského jezera a centrem města nově vybudovaný pás porostu. Je to neprostupná zeleň úplně v centru města, u té nejlukrativnější plochy a tvoří významný biotop, který vznikl zejména kvůli chlazení.

Ano, u nás se takové zeleně zbavujeme – například na Střeleckém ostrově. Ten byl vždycky zelený a polodivoký a ta divokost šla dohromady s říčním živlem. Čili to nebyla taková ta postkulturní divokost, s akáty, pajasany atd. Hlavní tam byly vrby a jilmy. Potom se řeklo: „Ne, tam se shlukují kriminální živly a kouří tam. Ostrov by měl být pro důstojně bohaté Pražany, kteří tam budou korzovat jako v 19. století.“ Naprosto scestná představa, pochopitelně, protože takhle korzovat už dneska opravdu nikdo nechce. A tak místo toho, jak se tam dřív sedělo na zemi a kouřilo v zeleni, tak se kouří v takovém odvaru z lesa, který vznikl decimací toho, co tam bylo dílem vysazeno a dílem samo vyrostlo. Břehy, které byly zelené, jsou dneska úplně pusté, protože kombinace lidí, psů, labutí a divokých kachen už nedovolí, aby se tam vegetace obnovila. Když už ji jednou vymydlím, zpátky ji už nedostanu.

To je škoda...

Bylo to na objednávku, psaly se propagandistické články o tom, jak je Střelecký ostrov pro podivné existence, které nepatří ke smetánce, a je potřeba vrátit ho bohatým a úspěšným.

Já jsem po těch prostorech chodil a ptal se lidí. Budiž, existuje jakási hlasitá sorta agresivních matek co se bojí, že za každým stromem je úchyl a na každém stromě klíšťata, protože to psali v Blesku. A potom je tu většina: pejskaři, milenci, kteří potřebují kutloch, mladí huliči různých produktů, babičky, které sypou ptáčkům, amatérští ornitologové šedesát plus – všichni v jedné partě. Ta agresivní není a říká: „Prosím vás, zůstane tady nějaký křoví pro ty ptáčky? Vždyť je to hezký, když člověku přiletí sýkorka až na ruku.“ Ovšem ty matky píšou: „Udělejte všechno z betonu a odstraňte stromy, aby po nich děti nelezly, místo toho tam dejte bezpečné prolézačky, protože když to dítě spadne, tak já vím, koho žalovat.“ Přeháním, ale to je ten princip.

Ach jo. Pojdme k dalšímu tématu: jak se díváte na památkovou péči? Často se objevují kontroverze, například zda je možné zasadit nové stromy na místech, kde předtím historicky nebyly...

Já jim nechci krivdit, protože památkáře dostatečně dobře neznám, ale dělá to na mě ten nejhorší dojem. Zatímco biologové si dokážou představit postupnou proměnu krajiny a pracovat s časem, mám dojem, že obecná choroba u památkářů je takové umělé zamrzání času a umělá rekonstrukce historických vrstev. Byť tam samozřejmě budou tisíce výjimek. Co je nové, je proklínáno, co je staré, je konzervováno. Každým rokem se to posune, takže dnes už tímto způsobem chráníme brutalismus 70. let.

To vám nesedí?

To mně skutečně příliš nesedí. Ne že bych všechny brutalistní stavby odstřelil, ale je vidět, jak se ta památková péče dělá šmahem.

Teď třeba na Petříně chtějí rekonstruovat barokní zahradu, která ale nikdy nebyla dotažená a nefungovala. Už minimálně sto let je tam jakási městská příroda, až v mírně polodivoké formě. Mně by tam barokní zahrada rozhodně nevalila, ale říká se, že bude úplně barokní, že v ní nebude jediný strom, protože podle dobových kreseb tam žádné stromy nebyly. Potom už zbývá, jen abychom tam nahnali nějaké ty tuberkulózní vdovy, aby to baroko bylo skutečně realizované.

Přijatelná a smírná cesta by byla zrekonstruovat barokní zahradu, která byla opuštěná, ale ne úplně, a která prošla romantizující klasicistní dobou a dneska se nám tady vyloupla. Hrajme tu historii celou! A ne že z toho budeme preparovat jednu kulturní vrstvu. Pak to bude dobré pouze pro skupinová foto zahraničních turistů a nakonec tam pro ně zavedeme autobusovou linku. Už zase trochu přeháním, ale jenom trochu.

A co aktuálně hodně probíraná rekonstrukce Václavského náměstí, onoho „symbolu češství“?

str. 72 ←

Na **Václavském** náměstí jsou vysazené lípy. Jsou staré zhruba sto let a za tu dobu se začal ukazovat strašný problém v podzemí. Tam jsou všechny rozvody – plyn, elektrika, odpady – a sto let se tam nikdo pořádně nepodíval. Kvůli těm lipám se dělají jen samé drobné zásahy, vykope se šachta, najde se problém, opraví, zasype.

Ty lípy jsou středně staré, ale přesto nevypadají nijak důstojně. Občas nějaká chcípne a člověk si říká: „No jo, to je to městské prostředí.“ Ale kvůli tomu to není. Je to proto, že se nikdo nedostal pod zem, kde uniká plyn a otravuje lipám kořeny. Když nějaká hodí kopyta, tak se porazí, koupí se nová a loupne se tam znova.

A teď si všimněte té zpětné vazby. Ty lípy chcípají proto, že pod zemí je nepořádek – a je tam proto, že ty lípy nemůžeme odstranit a místo nich tam dát nové. Tak se konečně řeklo: „Víte co, dneska máme možnost sázet dospělé stromy do obrovských kontejnerů, které budou mít zavlažování, odtok dolů atd., a tak opravíme komplet všechny rozvody v celé spodní části Václavského náměstí.“ Načez přišly davy ochránářsky nebo ekologicky orientovaných lidí a po způsobu Jiráskovy Lucerny objali lípy a křičeli: „Ne, já tu českou lípu nedám!“

Kvůli tomu se muselo zvolit takové řešení, aby staré stromy nešly dolů: vysadila se druhá řada. A to je právě špatně. Staré nekvalitní stromy prostě mají jít dolů a místo nich tam mají přijít téměř stejně velké lípy nové. Studie, která to předpokládá, je opravdu vymazlená, uvádí konkrétní kultivary, dokonce i jejich přesné rozmístění, protože jeden je malinko stínomilnější, jiný naopak, a slunce svítí na různé části náměstí v různé denní doby. Je to krásně vymyšlené a mohli jsme tam mít fungl nové, krásné hotové město. Zatímco takto se v tom budeme stále plácet.

Vysadily se tam tedy druhé řady – vedle starých stromů jsou po obou stranách náměstí nové malé lípy. Ty staré tam zůstanou a nechají se dožít. A pak se místo nich dají zase nové, takže ve finále budou na každé straně náměstí dvě řady stromů... To možná není až tak hrozný výsledek.

To je v pořádku, to byl plán B. Aby to Pražanům tolik nevalilo. Konzervativní pud v nás je strašně silný, ale člověk někdy musí věci řešit radikálně.

A jelikož se Jiří Sádlo pustil trochu ostřeji do památkářů a jejich mentality, dávám teď slovo Mileně Andrade Dneboské, která má v Národním památkovém ústavu (NPÚ) v kompetenci právě zeleň a stromy a která také v jeho posudcích tyto složky urbanistických systémů akcentuje snad ze všech nejvíce. Rozhovor s do jisté míry netypickou památkářkou poskytuje výjimečný vhled do celé problematiky z mnoha různých pohledů a prokazuje, že opravdovou chuť bojovat za stromy v ulicích měst najdeme všude. Kolik reálné moci má ale právě NPÚ, a kolik naopak třeba pražský magistrát?

O PAMÁTKOVÉ OCHRANĚ A ZAHUŠŤO- VÁNÍ MĚSTÁ

Milena Andrade Dneboská

Památkáři jsou u nás často chápáni jako konzervativní až rigidní, neschopní adaptovat se na změny a na nové výzvy. Naopak třeba v Paříži se plánují projekty jako ozelenění Place de la Concorde. Čím to je? Mohlo by být i pro české památkáře impulzem ke změně nedávné schválení pražského Standardu pro stromořadí?

Ano, je to blýskání na lepší časy. Snad. Protože v momentě, kdy se v rámci Prahy Standard pro stromořadí stává závazným dokumentem, vzniká vlastně poprvé pro stromy legislativní nárok na prostor pro život a růst. Z naší strany není potřeba mít v daném stromořadí konkrétní počet stromů, klidně je možné rytmus rozvolnit, aby stromy mohly lépe a rychleji narůst a podobně. Určitě je potřeba reagovat jak na klimatické změny, tak i na podmínky údržby, jejíž finanční náklady jsou násobně vyšší než dříve.

Stále ale hlídáme takové věci, jako například aby nová výsadba nevyšla přesně doprostřed portálu. Jsou to však detaily, které se dají doladit. Celkově z naší strany snaha sladit potřebu ekologických služeb stromů s historickým prostředím určitě je. Teď je otázka, kdo do toho hází vidle.

Jsou to správci sítí? Často se v tomto kontextu ukazuje prstem na ně...

Víte, my jsme vždycky poslední, kdo do toho vstupuje. V momentě, kdy není vyřešen problém všech inženýrských sítí, je skoro nemožné snažit se najít cestu, aby stromy vypadaly k světu, ulici zdobily a dělaly službu, jakou mají. Rozumíte, nedá se donekonečna jenom ustupovat.

Strašně tady chybí celkový cit, který by určil, že v nějaké situaci už síťáři musí ustoupit, aby to architektonicky hrálo, ekologicky fungovalo a pro lidi to bylo příjemné. Nikdy se nestane, aby si někdo dupl a řekl: „Když sem dáváte novou síť, tak ji prostě musíte přidat k některé existující. Nesmíte ji strkat do posledního volného prostoru pod chodníkem, do pásu pro stromy!“

Už dlouho se mluví o koordinaci sítí, ale ještě se s tím v podstatě nezačalo. Koncepční scelování kabelů zní u nás pořád trochu jako sci-fi...

Kdyby se uzákonilo, že vegetační infrastruktura je stejně důležitá jako ty ostatní, vznikne možnost dělat stromům kořenové cesty, přístup vody, prostor k životu. Výsledkem současné legislativy je naopak to, co dnes máme například mnohde v Praze. Nejsou to stromořadí, ale auschwitzoví odchovanci neschopní plnit onu ekologickou funkci.

Co by z vašeho pohledu pomohlo nejvíce?

str. 37 ←

Ideální by bylo prosazení **kabelovodů**. To jsou trubky sdružující všechny kabely – silnoproudé, telekomunikační apod. Vůbec nejlepší jsou samozřejmě kolektory, tam se schovají úplně všechny sítě, navíc jsou průchozí a při opravách není potřeba provádět výkopové práce. To je ale řešení extrémně nákladné a je možné ho použít jen u významnějších ulic.

Je spousta zmizelých stromořadí, která byla krásná a fungovala, ale potom dostala do kořenového systému slaboproudy. Navíc ve chvíli, kdy stromy z těch míst odešly, se ztratila i možnost je tam vrátit. Nikdo se nenechá přesvědčit k překládání kabelů, je to drahé. Takže nutně potřebujeme možnost nebo povinnost kabely sdružovat. Sdružovat elektřinu, internety, optické kabely atd. Kabelovody mohou jít klidně v chodníku a nemusí zasahovat do stromové mísy. Tím vznikne prostor, aby se strom vrátil a měl šanci prosperovat.

**Hlavním problémem tedy nejsou extenzivní ochranná pásma vodo-
vodů a kanalizací?**

Vůbec ne. Hlavním problémem jsou mrtvé dráty. Ty, které už se nepoužívají a nikdo je nedostane ven. Síťáři pak říknou: „Tady už nemůžeme,

tady je nějaký kabel.“ Prostě přezíravost správců sítí, kteří neodstraní staré kabely a nové dají vedle nich, způsobuje, že pod zemí už pak není místo.

Nicméně mám dojem, že v Technické správě komunikací (TSK), pod kterou většina této agendy na území Prahy spadá, se situace zlepšuje. Mají zájem ji posunout k lepšímu.

Ano, jsou tam noví lidé, se kterými komunikujeme, a očividně se snaží. Například Laura Kopecká. V minulosti měla stromořadí v kompetenci velmi progresivní Eva Jakubcová. Její snahu udržet sítě v nějakém prostoru, případně je ve prospěch stromů i posunout, bohužel lidé ve vedení TSK nevydýchali.

Vraťme se k památkářině. Stává se, že městská část se rozhodne ozelenit ulici, často bohužel například proto, že developer potřebuje v rámci svého projektu vylepšit koeficienty zeleně. Ale věc narazí právě u vás.

Je pravda, že máme jako **památkáři** nějaké základní principy. ↪ str. 93
Například že uliční stromořadí má mít minimálně čtyři stromy, a to v pravidelných rozestupech. Tedy nikoliv zubatou pilu, kde je na začátku ulice jeden strom, uprostřed druhý a na konci třetí. To už z našeho pohledu není uliční stromořadí.

Něco jiného je, když máte rostlou urbanistickou strukturu, kde nepravidelnost seskupení dovoluje vytvořit drobná náměstíčka nebo prostranství a kde může kompozičně fungovat jednotlivý strom – solitér. Ale v momentě, kdy projektant navrhne v dlouhé ulici z jedné strany ostrůvek se stromem, který mají auta objíždět, udělá tam parkování a o dvacet metrů dál další strom, je to nabourání urbanistické struktury. Není to ani tak problém památkově-estetický jako architektonicko-urbanistický.

Ano, poměrně dlouho je známý princip koncipování cikcak uličky, která má za cíl donutit řidiče, aby v dané lokalitě **zpomalili**. ↪ str. 53
Může to fungovat v mnohem novější urbanizaci, ale rozhodně není rozumné snažit se to aplikovat na historické části našich měst. To je přímo proti jejich chráněné struktuře uličního parteru.

Tomu rozumím. Co ale s tím? Mluvili jsme o tom, jak komplikovaná je situace pod zemí, politický tlak na zvyšování počtu parkovacích míst je také velký. A přitom klimatická krize je tady a budoucnost je velmi nejistá. Neměly by se některé nároky památkářů, jakkoliv legitimní, trochu přehodnotit?

Já vidím systémové problémy jinde. Přistává nám na stůl jeden projekt za druhým, kde se ruší hodnotné ekologické ostrůvky ve městě a za ně se vysazují urbanisticky prachmizerně komponovaní jednotlivci. Z ekologického hlediska je to náhrada nedostatečná.

Systematicky se nadává památkářům, že nechtějí zelené střechy. Ale už se nedořečne, že developer chce zelenou střechu jenom proto, aby mohl zastavět celou zahradu. A to je realita: součet malých plošek zeleně se nikdy nerovná jedné plošce větší.

Exploatace podzemního prostoru je extrémní – dvoupatrové garáže žádná míra, zabetonují vše včetně přirozeného toku vody ze svahu a proudění podél Vltavy... To je dlouhodobá ekologická devastace v obrovském měřítku. Památkářina do toho vstupuje opravdu až na posledním místě a těžko můžeme chtít, aby svou benevolencí tento brutální trend vyvážila.

My za stromy bojujeme, snažíme se, aby stromořadí k něčemu vypadala. Vezměme například situaci u přístaveb: každý činžák chce mít nad sebou přístavbu. Kvůli ní pak ale potřebuje garáže a ty narve většinou do podzemního prostoru ve vnitrobloku. My jsme je sice zakázali, ale on si to na magistrátu každý nějak zařídí. Tím pádem musí mít i průjezd

do dvora. A ten často ústí u existujícího stromu. Co se stane? Strom se zruší. Takhle vzniká v těch stromořadích jeden zub za druhým. Investor přijde k nám a řekne: „Prosím vás, vždyť my už máme všechno hotové a zařízení, přece nám to nebudete blokovat kvůli jednomu stromu.“

Tohle jsme diskutovali, mimo jiné i s arboristou Davidem Horou, s tím, že by to měl řešit již zmíněný Standard pro stromořadí.

Zmínila jste magistrát. Jakým způsobem jsou rozděleny kompetence mezi NPÚ a magistrátními památkáři?

My jsme pouze poradní orgán. Závazné stanovisko vydávají památkáři na magistrátu. Žádosti se podávají tam, úředníci je očíslovají a pošlou nám. My uděláme odborné vyjádření, které oni buď „překlopí“, to znamená akceptují, tak jak je napsáno, nebo ho revidují.

Magistrátní památkáři mají své vlastní odborníky na stromy a zeleň?

Jediná krajinařka je tam Ivana Síbrtová, která je ale zároveň vedoucí celého oddělení památkové péče, takže má poměrně limitovaný čas se k jednotlivým projektům vyjadřovat. Musí se koncentrovat na velké projekty typu Cibulka nebo Karlovo náměstí. Tyto drobné uliční věci řeší ten, komu konkrétní podání přijde.

A z jakých důvodů může magistrátní úředník vaše odborné doporučení pro zeleň „nepřeklopit“?

Já jsem jednou posílala naše doporučení, kde přesně stálo, jaká by měla být po kácení náhradní výsadba. Magistrátní úředníci napsali, že to „nepřeklopí“, protože nežádali o vyjádření k náhradní výsadbě, ale pouze ke kácení. Což už je úplně absurdní.

Ale jakou mají motivaci?

To by mě také zajímalo. Víte, oni si tam ta naše doporučení přehazují jako horký brambor. S některými lidmi je komunikace dobrá, normálně si věci vysvětlíme. Jindy to třeba přijde na stůl někomu, kdo je tam krátce. Tito lidé mívají pocit, že věc musí nějak „geniálně vyřešit“, a může docházet k nedorozuměním.

Jaký je vztah památkářů k městské divočině? Například pražská Stromovka se v posledních letech velmi změnila a zdá se mi, že všechny náznaky divoké přírody jsou tam systematicky eliminovány; mizí remízky s křovím, zmizely prostory zarostlé nálety...

str. 103, 117 ↵
Myslím, že městská **džungle** je zásadní ekologický komponent města a je moc důležité, aby někde byla. Stromovka ale pro ni není tím správným místem vzhledem k její velké návštěvnosti a tomu, že mezi jejími návštěvníky je těch, kteří by městskou džungli docenili a užili si ji, minimum. Bohužel. Mnohem větší procento lidí požaduje bezpečnost. Kromě toho jde o významný krajinařsky komponovaný park se spoustou exotických druhů.

Zásadní městské džungle byly třeba kolem Botiče nebo Smíchovského nádraží. Právě smíchovský brownfield se ale rozvíjí tak, že tam nezůstane kámen na kameni a jakákoliv možnost ruderální plochy, která žije svým vlastním životem, úplně mizí. Tam to vidím jako velký problém. Ale do Stromovky se vkládá příliš mnoho funkcí, které její omezený prostor nemůže zvládnout.

Když zmiňujete Smíchov, jaký je váš obecný postoj k zahušťování města?

Tendence k zahušťování města je úplně nesmyslná a jde i proti všem principům snahy o zmírnění dopadů klimatických změn. Boj proti městské džungli, i ze strany Metropolitního plánu, tedy připravovaného nového

územního plánu hlavního města Prahy, je naprosto absurdní a zároveň demagogický. Veškerou divokou přírodu vezmou a řeknou, že z ní udělají parky. Takže parky přibývají a vegetace ubývá. Například v Nuslích je to velmi markantní.

Metropolitní plán obecně není k zeleni příliš velkorysý, i kdybychom pominuli nezbytnost adaptace na klimatickou změnu...

Ano. A v původním návrhu dokonce bylo, že pod jakýmkoliv parkem mohou být podzemní garáže, protože to je vybavenost parku! Což je strašné, protože v momentě, kdy přijdete o rostlý terén, vegetace začne mizet neskutečnou rychlostí. Vyjednávání stále trvají (květen 2022 – pozn. red.), potýkáme se i s problémem terminologie, která je celá posunutá a umožňuje demagogický výklad, atd.

Městská část Praha 7, kde jsem v komisi rozvoje, podávala v rámci společného projednání Metropolitního plánu dotčenými orgány necelých sto připomínek. Bylo to v roce 2018 a dodnes neznáme jejich vypořádání.

Ano, ta arogance je neskutečná. Myslím, že nikdo, kdo v minulosti zpracovával jakýkoliv územní plán, si takový přístup nedovolil.

Vnímáte tedy tento dokument jako systematický atak proti zeleni?

Dělá to ten dojem. Metropolitní plán například nepočítá s malými vegetačními ploškami. Vybavme si kauzu trojúhelníku u Karlových lázní na Smetanově nábřeží. Strašně jsme za něj bojovali, přestože tam byl „jenom“ osmdesát let a z archeologického hlediska to nebylo nic speciálního, je však součástí tamní urbanistické struktury. Dohadovala jsem se se dvěma různými lidmi z magistrátu, vysvětlovala jim, že stříhaný meruzalkový živý plot po obvodu, trávník a javor stříbrný je komponovaná zeleň, a nikoliv náletová, jak mi neustále tvrdili. Ale politická reprezentace je samozřejmě silnější, takže to celé vybagrují a vydláždí, aby to zarovnali s plochou chodníku, který si mimochodem před tamním hotelem bez jakéhokoliv projektu rozšířili minimálně o metr. A místo tří stromů, trávniku a živého plotu zbyl v projektu jeden jediný strom.

Jestliže máte strom, keř, **trávník**, trvalky nebo cokoliv dalšího, to znamená všechna tři patra vegetace, pak je klimatizační efekt několikanásobně vyšší než u stromu ve zpevněné ploše. Takový strom trpí kromě jiného tím, že se dlážděná plocha rozehřeje a během noci, kdy by strom mohl odpočívat, na něj vyzařuje teplo. Trávník naopak teplo pohlcuje.

Takže to, co většina lidí vnímá jako úspěch – „javor jsme zachránili“, je tedy vlastně z nouze ctnost. Jediný strom v dlažbě, ve zpevněné ploše...

Ano. Navíc **javor** zachráněn není, aktivistům se podařilo jenom pozastavit jeho kácení díky tomu, že na něm hnízdil chráněný holub hřivnáč. Ve chvíli, kdy holub odletí, může strom jít k zemi. Stavební práce na místě pokračují dál. Jediný, komu se na chvíli podařilo stavbu zastavit, bylo hnutí Praha 1 Sobě, které po volbách v roce 2018 vládlo na radnici Prahy 1. Po jeho sesazení ale koalice ODS a ANO stavbu opět obnovila. Místo trávniku, keřů a stromů budeme mít po „revitalizaci“ na Anenském trojúhelníku jednu lípu v dlažbě. NPÚ projekt vyloučil, ale magistrát ho bohužel povolil.

V této souvislosti se mi vybavuje příklad platanů před Divadlem Lópeze de Ayaly na Plaza de San Francisco ve městě Badajoz ve Španělsku. Půlka byla zasazena přímo v dlažbě a půlka v malých vegetačních ostrůvcích. Stromy v dlažbě měly koruny z hlediska velikosti asi dvoutřetinové a jejich hustota byla poloviční! Pokud to člověk vidí takhle vedle sebe, úplně ho to praští do očí. A co děláme my v Praze? Rušíme patrovitost vegetace a nahrazujeme ji stromy ve zpevněné ploše.

↳ str. 12

↳ str. 121

Nešvarem je také rušení rostlého terénu ve vnitroblocích a jeho „nahrazování“ zelení někde venku...

Ano, s touto tendencí se bohužel setkávám u mnoha developerů a architektů, ať už se jedná o rostlý terén ve vnitroblocích, nebo na zahradách volně stojících vil v zahradách. Tato změna vždycky vyjde v neprospěch zeleně. Probíhá to asi takhle: investor si vyhlédne vilu se zahradou, například v Bubenči nebo na Ořechovce, která má prostor chráněné zahrady, a řekne si: „Hele, to má velkou zahradu, koupím to a postavím tam ještě jeden dům.“ Část zahrady zastaví a ve zbytku ještě udělá podzemní garáže. Do projektu dá tzv. zeleň na konstrukci, typicky zelenou střechu, pod kterou je bunkr betonových garáží. Tam, kde byl rostlý terén příjezdu k vile, udělá předzahrádky pro každý z bytů a cestu k nové garáži vydláždí. To je totální vytěžení a směna v neprospěch zeleně. A z památkového hlediska je to jasné popření předmětu ochrany vily v zahradě – protože zahrada už tam prostě není!

Stejně je to u blokové zástavby. Objekty se navýší o patro nebo dvě a ve vnitrobloku vznikne podzemní parkoviště. Jde o maximalizaci developerského zájmu. Příkladem může být zastavění proluky ve Vršovicích. Kvůli objektům, které vrůstají do dvorů, ruší developer rostlý terén ve vnitrobloku a snaží se stromy dostat před dům do ulice zcela mimo uliční čáru. V této až absurdní situaci potom památkář „zakazuje“ stromy. A to je tento projekt v porovnání s jinými novostavbami v centru ještě docela mírumilovný.

Na rozdíl od pohledu odboru životního prostředí je z hlediska památkové péče **náhradní** výsadba „za ekologickou újmu“ na jiné parcele, než kde bylo káceno, neakceptovatelná. Jedná se o zásah na jiném místě, než je to poškozené, tedy o dva rozdílné zásahy. Památková hodnota je naprosto nezaměnitelná a tím je nenahraditelné i její poškození.

↳ str. 59

A co sázení stromů v centru města? V Praze 1 jde navíc i o kolizi s archeologií, není to tak?

Ne tak docela, liší se to místo od místa. Například celý Josefov je asanovaný, takže archeologie je tam už hodně hluboko. Malá Strana je naopak pořád na stejné úrovni, proto tam problém být může.

Nedávno jsme řešili horní část **Malostranského** náměstí, kde bylo historicky pět malokorunných stromů. Naše archeoložka Jarmila Čiháková měla obavy, protože právě tam je cenné archeologické prostředí těsně pod povrchem. Přišli jsme s tím, že by se odhalila dlažba, zjistila se poloha původních rabátek, což není nic složitého, a stromy by se vysadily tam. Ovšem architektonický projekt měl stromy čtyři a na naše doporučení nikdo nebral zřetel. Takže tam budou čtyři **babyky**.

↳ str. 43, 122

↳ str. 19, 84

Příliš nadšená z této volby nejsem, poslední dobou je opravdu přebabykováno. Ještěže se teď někteří začínají obracet například k jilmům. Doufám, že i to bude jedním z přínosů manuálu stromořadí a školky se začnou rozšiřovat o další druhy, na které se poslední dobou pozapomnělo.

Ze současnosti se teď na chvíli přesuneme do historie a nálady a názory lidí na zeleň, stromy, divočinu a divokost a také jejich environmentální souvislosti probereme s estetikem a historikem přírodních věd Karlem Stibralem, který je vedoucím katedry environmentálních studií na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Ve svých pracích se zabývá například vztahem kultury a přírody či estetickým postojem ke krajině.

O ENVIRON- MENTÁLNÍCH SOUVISLOSTECH A DIVOKOSTI V NÁS

Karel Stibral

Proč má člověk potřebu zasadit strom?

Strom je vnímán jako určitá individualita. Minimálně ovocné stromy mají dobu žití vlastně stejnou jako člověk, jsou osobité, individualizované, na rozdíl třeba od trav, mechů, kyttek, ale i keřů. A stejně jako lidé a další organismy mají i stromy silnou, často komplikovanou vazbu na okolí. Vědecké výzkumy napovídají, že stromy mohou být vzájemně propojené, tvoří sítě, existují „mateční stromy“; stromy společně reagují na nebezpečí... Kanadská vědkyně Suzanne Simard o tom psala už v 90. letech.

str. 55, 79, 86 ←

V naší publikaci se hodně mluví o aktuálním trendu výsadby stromů – výsadbových **pásech**. Dávají stromům možnost propojit kořeny, tedy alespoň v jednom směru.

Ano, to je určitě lepší způsob než vysazovat stromy do nějaké betonové jámky.

Chtěla bych se zeptat na historii: jak se vnímání stromů ve městech měnilo v průběhu času? Původně lidé chtěli divokou přírodu ze svých sídel vymýtit a všechno kultivovat. A dnes se to, aspoň tu a tam, začíná obracet, pomalu se zase přikláníme k ostrůvkům divokosti a snažíme se je do měst vrátit.

Stromy nebo rostliny jako takové byly ve městech přítomné asi po celou dobu jejich existence – ve formě zahrad. Minimálně od antiky. Byly to jak větší zahrady, tak menší plochy uvnitř domů. Ve středověku měly domy za sebou hospodářské prostory, kde mohlo něco růst, a také se objevují zahrady pro potěšení, kde jsou i stromy. Samozřejmě vždy existovaly sady. Ale například květinový záhon by se těžko udržoval ve městě, kde se volně pohybují krávy.

Počátek pozitivního hodnocení „divočiny“ a „volné přírody“ obecně, to je spíše až 18. století, ovšem stále měly zůstat mimo hranice města. Teprve tehdy se do přírody začíná chodit také ve smyslu turistiky. Ne, že by se tam dříve nechodilo, ale za jinými účely, než je potěšení z pohledu na krajinu. Cesty za poznáním, například *grand tours* mladých šlechticů, vedly sice přírodou a přes hory, ale primárně směřovaly do měst, a pokud tam byly nějaké odbočky, tak jen k určitým zajímavostem typu solný důl v Alpách.

V 18. století najdeme už i zájem o vysloveně divokou, nespoutanou přírodu, byť se třeba pojem „divoký“ nemusel tak zdůrazňovat. Tento zájem se s různými výkyvy v podstatě drží až dodnes. Postupně se dostává do popředí pojem „divočina“, zejména v americké kultuře, kde se hodně navazuje na Henryho Davida Thoreaua (*americký filosof a básník – pozn. red.*), Johna Muira (*americký přírodovědec a spisovatel – pozn. red.*) a další.

Po určitém ochladnutí se pak divoká nespoutaná příroda dostává znovu do módy až v 60. letech 20. století – díky novým environmentálním tématům, ale i snaze po volnějším, nekonzumním stylu života. Americký básník, dřevorubec a beatnik Gary Snyder byl velkým propagátorem tohoto kultu a právě on začal rozlišovat divočinu a divokost. Divočina je, zjednodušeně řečeno, terén nezasazený člověkem. Ale divokost, na kterou Snyder kladl důraz, je v každém z nás a ve všem okolo nás, může být i v kytičce, co roste uprostřed Prahy z dlažby. Mimořádně, v 60. letech se začaly esteticky oceňovat také například rašeliniště a bažiny, které do té doby, s výjimkou Thoreaua, prakticky nikomu nestály za zájem. Ještě ve 30. letech je přírodovědci zkoumali především proto, aby je zlikvidovali. Až do 60. let bylo pro lidi dost bizarní jít se masově dívat na mokřady a bažiny, byť výjimky samozřejmě byly, jako například u nás Josef Váchal (*český malíř a spisovatel – pozn. red.*). Stejně tak se do 18. století nikdo až na výjimky moc nechodil kochat pohledem na hory, tam se chodilo pro suroviny, pást zvířata atd.

Tohle právě zajímalo Snydera – místa, kde si příroda dělá, co chce. Dnes jsme se ale dostali do fáze, kdy diskutujeme o antropocénu, tedy epoše, kdy už nic jako divočina, příroda bez lidského vlivu neexistuje. Takže když se bavíte s ochranáři přírody off-record, někteří řeknou, že o divočině nemá cenu se bavit, že je to prostě passé. Nicméně já si nemyslím, že je tato debata úplně překonaná. Přeci jen stromy i kytky rostou „samy od sebe“ a je sice smutné, že stopy po lidských chemikáliích najdeme i v nejhlubším pralese či v Antarktidě, ale přeci jen to tam jaksi „jede“ bez člověka jako hlavního činitele. Tím nechci vytěsňovat to, že člověk dnes opravdu významně zasahuje po celé planetě a že v Antarktidě klidně mohou roztát jeho přičiněním ledovce – ale vítr prohánějící se po kamenitých pláních je pořád něco dost jiného než město. Stejně tak pralesy nejsou samozřejmě nějaká absolutní divočina už proto, že tam bydlí třeba lovci, ale jejich vliv na to, jak to tam vypadá, je dost mizivý.

Jak byste tedy shrnul vývoj posledních řekněme 150 let ve vztahu k zeleni ve městech?

V určité fázi se začalo intenzivněji uvažovat o zavedení vegetační složky do města – už nejen jako zahrady nobility či užitkové zahrádky, ale opravdu veřejně přístupné rozsáhlejší plochy. Souviselo to s krajinářským parkem 18. století, který měl volnější „střih“. Jednotlivé stromy na městských třídách byly ale většinou ostříhané do nějakého tvaru. Dnes se vegetace do města určitě pouští ve větší míře, je chápána jako nedílná a základní součást města, i když si někteří architekti mohou myslet něco jiného, a kvalita života ve městě se pro velkou část lidí opírá i o ni. Současně jsme dovolili někde větší divokost, zakládáme přírodní zahrady, oceňujeme „novou divočinu“. Příliš pravidelné záhony a sestříhané stromy začínají působit divně a nepatřičně.

A současný příklon k přírodě blízkým řešením je podle vás převážně z praktických, řekněme technických důvodů? Kvůli redukci uhlíkových plynů, ochlazování ulic a podobně?

Pravděpodobně ano. Nejsem odborník na urbanismus, ale u řady environmentalistů či ekologů už trochu ustupuje důraz na divokost a divočinu. Dokonce jsem slyšel výraz „pojďme opravit krajinu“ – ve smyslu sázet stromy do přesně rozměřených pásů v přesných rozestupech, s hlavním cílem ochladit vzduch a snížit koncentraci CO₂. Všechno propočítat a sázet zcela efektivně, inženýrsky zachránit klima, nenechávat volné ruce přírodě. Dokonce vím o studentce, která se domnívala, že všechny stromy, které kde rostou, byly zasazeny!

To není možné.

Jak není možné? Jsou lidé, kteří prakticky nemají kontakt s přírodou ve volné krajině, maximálně z okna auta či autobusu. Dobrá třetina dětí na základních školách nechodí do přírody. Často například lidé vůbec nevědí, jestli si někde na sídlišti mohou sednout na trávu, i radě našich studentů přijde divně jít lesem mimo cestu...

Můj syn měl dvě zlomeniny z pádu ze stromu, tak to je na tom dobře. V obou případech se v nemocnicích té příčině doktoři hodně divili, dlouho se s tím prý neseťkali...

Můj si zlomil ruku při pádu z koně... Je zajímavé, že změna nenastala ani tak s příchodem počítačů, ale až mobilních telefonů, alespoň podle mého názoru.

Jako environmentalisty se vás nemohu nezeptat také na živočichy. Myslíte, že strom ve městě má nějaký význam z hlediska biodiverzity, třeba jako útočiště pro malinká i větší zvířátka nebo jako biokoridor?

Určitě ano. Na stromech mohou ve městě sídlit ptáci, hmyz, mohou se tam uchytit nějaké mechy nebo řasy. Nicméně se to týká spíše parků, nikoliv soliterních stromů v ulicích, byť samozřejmě i tam ptáci hnízdí. Stromy v ulicích plní především důležitou funkci právě propojováním parkových ploch, vytvářejí ony biokoridory.

Ovšem samotná biodiverzita se s dalšími jednotlivými stromy ve městě dramaticky nezvyšuje. Nové stromy zpravidla nepřinášejí nové druhy živočichů, spíše se díky nim mohou zvýšit počty jedinců druhů stávajících.

Jaký jiný efekt může mít přítomnost stromů v ulicích na společnost? Kromě plnění oněch stále skloňovaných ekosystémových služeb...

Myslím, že život v blízkosti živých organismů je hodnotnější, lepší. Ať jsou to zvířata, nebo stromy. Jde o kontakt s něčím, co nás přesahuje, co se neřídí podle nás.

Tady je velký prostor pro architekty a urbanisty: přemýšlet, jak do měst umísťovat stromy tak, aby jim zůstal jejich charakteristický tvar, jejich „osobnost“, možná i „majestát“ a nebyly redukovány jen na ekologické funkce, jakkoliv ty jsou potřebné nebo dokonce nezbytné.

A jaký význam má městská divočina nebo městská džungle? Různé remízky, náletové svahy u železnic a podobné prostory, které dnes především v Praze mizí kosmickou rychlostí?

Velký a na mnoha různých úrovních. Tam jsou právě ta mnohá zákoutí přírody, kterým člověk nedominoval. Řekl bych, že kromě významu přírodovědného, popřípadě estetického – byť ten je pro mnoho lidí ve spojitosti s tímto fenoménem sporný – mají význam i v etické rovině. Lidé přece nemusí stále všechno ovlivňovat, dirigovat, regulovat... Jak chtít svobodu po sobě samém, po společnosti, když ji nedám ani jiným živým bytostem? Jak dát něčemu prostor v sobě nebo u jiných lidí, když se snažím vše ve svém dosahu zregulovat a vím již dopředu, co je nejlepší u každého metru země, který mě obklopuje, u každé traviny?

Kromě toho, že je sochař Dominik Lang výrazný umělec, je i pedagog na pražské Vysoké škole umělecko-průmyslové v Praze a ateliér, ve kterém působí, se profiluje ve velké míře právě environmentálními tématy. Se studenty mimo jiné vysázeli sad u břevnovského kláštera. Vybrala jsem ho tudíž coby protipól a hlas co nejvíce vzdálený technickému diskurzu problematiky. Sám Dominik Lang si o rozhovor ostatně nevědomky řekl, když před řadou let vlastnoručně vysázel do jedné pražské ulice osm krásných tureckých lísek.

O UMĚNÍ A VZPOMÍNÁNÍ NA DĚTSTVÍ

Dominik Lang

Od umělce se obecně očekává jakási zvýšená citlivost, zároveň je ale člověk, občan, stejně jako každý. Jaký je váš vztah ke stromům?

Pro mě je každé sázení nebo práce se stromem spontánní reakcí na různé situace. Není to aktivistický postoj; vychází to skoro až ze sobeckého nutkání. Dělán si tím radost.

str. 59 ←

Když se řekne strom, tak pro mě je to v první řadě ten, se kterým jsem společně vyrůstal. Stojí u nás před domem a sázel ho táta (*sochař Jiří Lang – pozn. red.*), než jsem se narodil. Takže je to pro mě jakýsi **rodinný** kalendář – mnoho věcí, jak osobních, tak sociopolitických, si uvědomuji v čase. A stromy nejsou věc, kterou si člověk vymyslí a má ji za týden hotovou, rostou minimálně tak dlouho jako my a jsou minimálně stejně tak křehké. Nevidíme, že rostou, ale s odstupem vidíme, že vyrostly, nebo naopak zmizely. Vracejí nás do přirozeného přírodního cyklu, na který často, zejména ve městě, zapomínáme. Ukazují nám reálný čas a naši pozici v něm.

str. 110 ←

V této souvislosti mě napadá obdivuhodný příklad iniciativy Javorová hlídka, díky které byl zachráněn strom na Smetanově nábřeží. Zachránilo ho osobní nasazení jeho lidských přátel. S tímto javorem mám spojenou jednu historku, smutně aktuální: táta mi vyprávěl, že těsně před válkou byl svědkem toho, jak někdo někoho právě na tomto místě, před hotelem Bellevue, zastřelil. Byla to první vražda, kterou v životě viděl. Vždycky, když jedu okolo, si na to vzpomenu a říkám si, že kauzou zachráněný **javor** je dnes posledním svědkem, který si to pamatuje.

A jiný takový příklad z Berlína: v okolí kulturní instituce Akademie der Künste, kde je sídliště ze 60. let, vede zdánlivě nelogicky dvouřadá alej stromů, napříč sítí chodníků. Alej totiž pamatuje ulici a domy, které tam stály před vybombardováním. Na obou příkladech vidíme, jak se životy naše a životy stromů podobají, prolínají.

Proč se říká, že muž by měl zplodit syna, postavit dům a zasadit strom?

Myslím, že touha, aby po nás zůstalo něco, co nás přežije, se dnes změnila. Naléhavě se musíme soustředit na to, aby po nás zůstalo bez větších trhlin alespoň to, co jsme převzali do opatrování. Ale vrátil bych se ke své rodině: můj táta si před těmi čtyřiceti nebo padesáti lety mohl syna a strom spojit, ale ten „můj“ strom asi nebyl primárně míněn v tomhle smyslu. Spíše mu chyběl nějaký kus zahrady nebo něco zeleného. Asi byl také pokusem přesáhnout vnější zdi domu, když se podívám, jak vyvzodorovaně je zasazen.

Já nemám žádný strom, na který jsem pyšnější než na jiné. Sázení obecně jsem viděl jako jednu ze smysluplných činností už v době, kdy se toho v téhle oblasti tolik nedělo. Uklidňuje mě, když stromů může být co nejvíc.

Váš otec tedy viděl ve stromech spíše symboliku, zatímco pro vás je důležité, že stromy jsou plnohodnotnými bytostmi v našem světě?

Strom, o kterém jsem mluvil v úvodu, je pro mě, když to přeženu, takový brácha. Pro tátu to myslím byl víc než symbol, nějaký vnější důkaz determinace dobou, již jeho generace zažívala. Strom rostl na místě, na které správně nepatřil, všemu navzdory.

A ano – stromy pro mě jsou bytostmi provázanými přímými nebo vzdálenými vztahy s místy a příběhy, umocněnými vzpomínkami. Já si ten strom pamatuji hodně skrze nějaké vzpomínání. Máma mi popisovala, jak jednou při velmi silném větru táta vyběhl ven a držel strom, který předtím zasadil, aby ho ochránil. A že mu tehdy ulétl klobouk nebo čepice. Teď si k tomu představuju mámu a sebe v postýlce, jak za bouřky čekáme doma. Na tuhle historku jsem si nevzpomněl tak patnáct let a teď mi naskočila... Stejně jako to, že táta často mluvil o kyslíku, jež ten strom dává. Teď se tomu říká přirozená klimatizace ve městě, protože kromě kyslíku řešíme hlavně problém s oteplováním.

Čím víc stromů, tím lépe? Je to tedy takhle jednoduché?

Pohled na stromy se asi mění. Místy mám pocit, že to téma je až takové mechanické, viz fenomény jako greenwashing, kdy si korporáty nebo politici vylepšují jméno. Jen masové sázení není řešením, města mají nějakou historickou tektoniku a morfologii. A možná ty generační úbytky nebo nárůsty počtu stromů jsou v tomto ohledu logické.

Prahu vnímám ve srovnání s jinými městy jako méně zelenou. Záleží, na co se podvědomě zaměřím, a tady kromě velkých parků vidím teď možná víc staveníšť na malých parcelách než snahu vysazovat na podobná místa stromy. Myslím ale, že pořád jsou ulice, kde by se sázet dalo. Zároveň z některých projektů vím, že sázení je technicky hrozně problematické, člověk si musí vyloženě vyvzdorovat každý volný kus, aby se strom potom měl mezi těmi trubkami a kabely dobře. Také jsou přísné nároky na komfort místa pro každý nový strom.

Například platan na **Malostranském** náměstí po pár letech působí opravdu spokojeně, i když je sám. Ale třeba na práci americké sochařky a fotografky Zoe Leonard vidíme smysl i v napětí mezi stromy a městskými překážkami. Když vznikají krkolomné dohody mezi ploty, zdmi, potrubími a na druhé straně pomalu rostoucím objemem stromu.

Důvodem pro absenci stromů v ulicích jsou buď komplikace pod zemí, nebo enormní množství parkovacích míst, případně obojí. Preferoval byste raději bydlet v ulici, kde se dá zaparkovat, nebo v ulici, kde jsou stromy?

To je skvělá otázka pro mě, protože zrovna já jezdím všude autem, naštěstí už víc bezemisním. Zároveň bych ale sázel jako o život.

Už mnoho let přemýšlím nad tím, jak skvělé by bylo mít u nás na Dražického náměstí stromy. Aktuálně je u Malostranské mostecké věže dvouřadé parkoviště, které je kompletně zaplněné auty z okolních hotelů. Je z něj v podstatě hotelové parkoviště, jež by hotely zaplnily, i kdyby bylo dvojnásobné. Navíc úřad z toho získává mnohonásobně méně peněz než okolní hotely. Když jsem ale přemýšlel nad tím, že oslovím radnici s možností vysázení stromů místo parkoviště, přistihl jsem se, že se bojím hluku pod okny, který by příjemné náměstí se stromy generovalo. Už teď máme s hlukem velké problémy, téměř bych řekl, že jde o zdraví našich dcer, jež v noci nemohou spát. Nenapadlo by mě, jak křehká je hranice a jak složité vztahy je třeba řešit i v případě dobře míněných vstřícných iniciativ. Jinak život v ulicích vítám, ideálně ve stínu stromů.

Tím vlastně pojmenováváte jeden z hlavních problémů. Každý u nás chce stromy, ale téměř nikdo je nechce před svým domem. Zabírají parkovací místa, stíní slunci, které by mohlo jít do oken, padá z nich listí...

Z hlediska parkování si rozhodně dovedu představit velké restriktce a v čase rozloženou redukci dopravy v centru města. Například zmiňovaná auta turistů stojí nehnutě pod Malostranskou mosteckou věží i čtrnáct dní a zároveň tu jsou v dochozí vzdálenosti minimálně dvě obří poloprázdná podzemní parkoviště.

Prostředí na radnici Prahy 1 aktuálně bohužel stromům ve městě není nakloněné. Nicméně občanská poptávka je občanská poptávka a musí se jí zabývat i politik, kterému tato témata vůbec nejsou blízka.

O stromech ani autech jsem s nimi zatím nejednal, jsem v tomhle ohledu nesystematický, řešil jsem jenom ten hluk. Nicméně z hlediska veřejného prostoru je na tom Dražického náměstí, tj. malostranské předpolí Karlova mostu, opravdu velmi špatně. Není na něm vidět ani náznak ohledu na trvalé obyvatelstvo okolních domů.

↳ str. 43, 112

Jinde jste byl ale velmi aktivní – v roce 2008, posledním roce vašeho studia na Akademii výtvarných umění (AVU) na pražské Letné, jste v ulici před školou vysázel několik stromů, které tam dodnes krásně rostou...

Ano. Pravda je, že oslovit radnici bylo opravdu jednoduché. Do školy jsem roky chodil přes zabahněný pruh mezi silnicí a chodníkem a bylo evidentní, že byl původně koncipovaný pro stromy – později jsem viděl fotku se stromy ve dvou řadách. Na rozloučenou se studiem jsem chtěl udělat sbírku a stromy tam dosázet. Ptal jsem se na radnici, za jakých okolností bych tam mohl sám stromy vysadit, a jejich reakce mě překvapila. Řekli, že to udělají rádi sami, že je pro ně nejdůležitější moje iniciativa, impulz zvenčí. Podmínkou bylo, že určí druh stromu, kvůli přiměřené výšce a odolnosti. Sešli jsme se na místě, abych jim jako „místní“ iniciátor sdělil představu o umístění stromů. Nakonec jsme tedy v místech, kde parkovala auta, licitovali o každý strom, nicméně toto byla jedna z nejladších domluv s institucí, které jsem během studia měl.

A vždycky mě překvapí, jak už jsou ty stromy velké.

Rozhovor děláme v době, kdy jste zrovna v německém Kasselu, dějišti jedné z nejvýznamnějších pravidelných přehlídek současného výtvarného umění documenta. V tomto městě se nachází asi nejznámější umělecké dílo spojené se stromořadím...

Díla nazvaného *7000 dubů* od německého umělce Josepha Beuyse, asi nejznámějšího spojení umění a stromů, si všimají nejen znalci umění. Zmiňuji to proto, že moje iniciativa před budovou AVU neměla nic společného s mojí uměleckou praxí. Podobná věc, zarámovaná právě jako umělecké dílo, ale může v důsledku velice ovlivnit prostředí i imago města.

Kassel je „documenta-Stadt“, píše se to na všech cedulích, když do města přijíždíte. Místní mají dlouhodobou zkušenost s mnoha formami uměleckých projektů. Právě Beuysovy stromy ale ovlivnily celý urbanistický výraz města. Umělec tu v roce 1982 nechal zasadit 7000 kamenů společně se stromy – každý strom má svůj „patník“. Kámen se stromem je všudypřítomný, je to pro město tak samozřejmé, že v současné době, když obnovují některé stromy, sázejí je zase vedle těch kamenů. Situace se v čase otočila a je hezké vidět, jak u nových výsadeb je kámen zpočátku nepřírodně daleko od tenkého mladého stromku. Kromě kamenů bývá v poslední době kolem stromů i zasakovací kolo nebo pytel na vodu. S tím asi Beuys nepočítal.

Ale vy jste strom jako umělecké dílo také dělal.

To byl spíš negativ stromu. Navíc ten motiv jsem našel až při práci s tématem a konkrétním místem. Oslovila mě holandská ambasáda skrze malou soutěž. Jednalo se o pomník nizozemského politika Maxe van der Stoela, který jsem řešil zhmotněním van der Stoelova krátkého setkání s profesorem Janem Patočkou v březnu 1977. Šlo o zásadní diplomatické uznání opozičních snah chartistů (*filosof Jan Patočka byl jedním z prvních signatářů Charty 77 – pozn. red.*), van der Stoel byl první západní politik, který otevřeně podpořil český disent. Patočka byl kvůli tomuto setkání na výslechu, v jehož důsledku zemřel.

Pomník je vytvořen z betonu v úrovni terénu a má podobu horizontálního stínu jednoho ze stromů v parku. Je to symbolické zachycení náhodného prchavého okamžiku. Tento konkrétní stín by měl odpovídat přesně na minutu stavu, pokud bylo slunečno, kdy se oba muži sešli. Je pro mě důležité, že oproti jiným pomníkům není zdálky moc vidět, i když je poměrně velký. Zároveň ale nabízí prostor pro jiné formy interakce. Dá se na něm třeba skákat panák. Nebo mě velmi potěšilo setkání se skupinou nevidomých, které tam pozvala jejich učitelka, aby se mohli projít po stínu. Tento pomník je zhmotněním něčeho prchavého, jako je stín, a ještě stromu, který také není napořád.

Aktivní občanství velmi akcentuje také Marcela Klemensová z organizace Arnika. Vystudovala ochranu přírodního prostředí na Univerzitě Palackého v Olomouci, pak pracovala jako odborná asistentka v Československé akademii věd a jako ekoložka ve stavební firmě. K Arnice ji přivedla novinová zpráva o vzniku pobočky v Havířově, kde žije od svého narození. Od roku 2012 pomáhala jako dobrovolnice při řešení lokálních kauz. Od roku 2013 koordinuje projekty a aktivity zaměřené na ochranu stromů a alejí a některé z nich mi přiblížila v následujícím rozhovoru.

O AKTIVNÍM OBČANSTVÍ A NEJKRÁS- NĚJŠÍCH ALEJÍCH

Marcela Klemensová

Jak vnímáte úroveň komunikace samospráv a občanů ve městech? Mají občané dostatečný přístup k informacím o stromech a péči o ně, například na webu a mapových serverech obce?

Mnohým městům stále chybějí zejména kvalitní mapové servery, na kterých by města prezentovala každý strom ve městě, údaje o druhu, velikosti a místě výsadby. Bavíme se tu o interaktivním pasportu nebo databázi městské zeleně. Občan by se dozvěděl, jak často a jakou údržbu město na stromech provádí. Znamenalo by to také transparentnější nakládání s veřejnými prostředky. A to právě v oblasti ochrany životního prostředí, kde jsou v poslední době práva veřejnosti účastnit se správy věcí veřejných dost zásadně potlačována. Některá města už mapové servery či komerční aplikace evidující dřeviny ve městě mají. V roce 2022 je na svých webových stránkách nebo na portálech územního plánování prezentují například Třinec, Karviná, Opava, Břeclav, Brno a určitě i další. Ne vždy ale tyto aplikace poskytují občanům všechny požadované informace a ne vždy jsou uživatelsky přívětivé a snadno dohledatelné. Poměrně snadno zjistíte, že jde o strom a kde roste, případně o jaký druh se jedná. Ale to nejdůležitější si města zatím nechávají pro sebe: jaký je zdravotní stav stromu, kdy byl vysazen a jaký je plán péče o něj.

Napadne vás nějaký pozitivní příklad komunikace samosprávy s občany?

Ano. Rožnov pod Radhoštěm má asi 26 tisíc obyvatel. Jeho místostarostka Kristýna Kosová společně s úředníky odpovědnými za správu zeleně začala o stromech aktivně komunikovat. Také zde je velký problém najít vhodné místo pro novou výsadbu stromů, zejména kvůli inženýrským sítím. V roce 2021 bylo v Rožnově živo kvůli záměru zrušit chodník podél Bečvy a vysázet místo něj stromořadí javorů. Jde o linii podél rožnovského parku, kde řeku Bečvu ve směru od parku lemuje zmíněný chodník, silnice, další chodník a pak řada rodinných domů. Překvapilo mně, že poměrně hodně občanů si nepřálo zrušení chodníku a jeho náhradu stromořadím. Obvyklejší jsou opačné případy.

Nedávno jsem se v Rožnově zúčastnila procházky s občany organizované radnicí. Hlavním tématem byly stromy: kde chybějí, kde je nelze vysadit kvůli inženýrským sítím a jak se daří koordinovat výsadbu a zřizování nových sítí. Lze dát sítě raději pod silnici nebo pod chodník než pod travnatou plochu, kde mohou být stromy? Mnozí ani netušili, co je třeba udělat, než ze sazenice vyroste strom, a jaké podmínky mu musíme vytvořit pod povrchem.

Podobné vycházky pořádají i jiná města. Další se tomu dosud brání. Jenže přesně tohle je velmi účinný způsob komunikace s občany. Městu a jeho úředníkům to pomůže obhájit kvalitně připravené projekty obnovy zeleně a občanům to umožní dozvědět se odpovědi na své otázky i stížnosti přímo na místě, u stromů, kterých se to týká.

Významnými správci pozemků se vzrostlými stromy a pozemků potenciálně pro stromy vhodných jsou krajské správy silnic. Statistiky kácení a výsadeb podél těchto silnic, které Arnika každoročně zveřejňuje, moc optimistické nejsou: stále se kácí víc, než se sází. Znáte nějaký pozitivní příklad zachráněné nebo obnovené aleje podél krajské silnice?

Kauza lipové aleje v Radkově v Moravskoslezském kraji. Alej tam spojuje dva sídelní útvary téže obce – Radkov a Dubovou – a vede podél významné krajské silnice a také od místního zámku ke kostelu. Patří k historickým kočárovým alejím, takže i tady stromy rostou velmi blízko krajnice. Vzniklo tam občanské sdružení Spolek Radkov, které využívalo know-how zkušenější Arniky. Místní lidé byli v ochraně a obnově aleje dlouhodobě velmi aktivní; propagovali ji v médiích i odborných kruzích, diskutovali se správcem silnice. Ta snaha trvá již více než deset let.

Ve své době byla alej v Radkově v Česku asi jediná, kvůli které obec změnila územní plán. Nová silnice byla dokonce naplánována jako „obchvat aleje“. To bylo někdy v roce 2012. Spolky Radkov i Arnika začaly obnovu aleje místo jejího zničení kvůli rozšíření silnice propagovat v médiích i na tematických konferencích. Zúčastnili jsme se správních řízení a odvrátili první návrhy kácení. Místo nich se povedlo prosadit odborné ošetření. Místní spolek propagoval alej na regionálních akcích a posléze byla také nominována do ankety Alej roku.

Jaký měla tedy tato alej osud v průběhu záchranné akce a po ní, stále existuje?

Dobrovolníci po konzultaci s dendrologem ošetřili stromy kyselinou boritou, aby zpomalili postup houbové infekce. Jednali jsme se silničáři i krajskými radními. Článek o snaze zachovat alej a o změně územního plánu se objevil na webu Správy silnic Moravskoslezského kraje, což bylo v roce 2013 docela unikátní.

Zachování aleje ovšem pomohlo i to, že na rekonstrukci silnice prostě nebyly peníze, protože silnice Radkov–Dubová nepatřila mezi prioritní stavby v Moravskoslezském kraji.

Až do roku 2017 tak v aleji stromy ubývaly jen kvůli svému stáří. Jenže z původních 83 lip už zbývalo jen asi 60. Tehdy se situace začala měnit díky intenzivnímu jednání s představiteli Moravskoslezského kraje. Naším cílem bylo vytvořit podmínky pro výsadbu nových stromů v aleji a dále prosazovat stavbu obchvatu jako nejefektivnějšího řešení. Výsledkem jednání bylo zpracování plánu údržby a obnovy aleje v Radkově.

Když už bylo jasné, že výstavba obchvatu není aktuální, prosazovali jsme přípravu výsadby nových stromů ve větší vzdálenosti od krajnice. A to se povedlo, když kraj vykoupil pozemky po obou stranách silnice. V letech 2018–2020 bylo vysázeno 68 nových lip a výsadba dalších se chystá.

Arnika už od roku 2011 pořádá anketu o nejkrásnější stromořadí České republiky. Může něco takového konkrétně pomoci ve snaze o záchranu stromů?

Může pomoci v propagaci dobrých příkladů. Důkazem je například památná alej u Rakovnického potoka ve Středočeském kraji. Ta byla vysazena už v roce 1902 a v současnosti jde o nejdelší alej památných stromů v České republice. Město Rakovník stromy průběžně ošetřuje a doplňuje alej výsadbou nových lip, aby byla zachována pro budoucí generace. O průběžné péči svědčí i aktuální zprávy v médiích. Právě rakovnická alej se v roce 2019 stala alejí roku v České republice.

Nominace aleje do ankety také může pomoci rozpoutat veřejnou debatu o smysluplnosti navrženého kácení. To je zase případ Svárovské aleje ve Velkých Opatovicích v Jihomoravském kraji. Ta zvítězila v roce 2020. Podobně jako ta Radkovská má být téměř celá vykácena kvůli rekonstrukci silnice, o jejím osudu ale ještě není rozhodnuto.

Klíčová je většinou asi iniciativa místních občanů, že?

Je to tak, hlavně schopnost komunikovat s dotčenými i státními subjekty a prezentovat význam aleje na veřejnosti. V uvedeném případě občané iniciativně založili spolek Svárovska alej svobody a nabídli alternativní řešení. Zajistili zpracování nezávislého odborného posudku a velmi dobře zvládají mediální prezentaci. Alej nominovali do zmíněné ankety, a když zvítězila, oslava opět upozornila na její význam pro místní

komunitu. Krajská správa silnic a potažmo představitelé kraje ale zatím nejsou nakloněni změně projektu rekonstrukce silnice. Poněkud otrápanými argumenty jsou údajná „nemožnost změnit projekt“ a „obava ze ztráty dotací“.

Jak se liší stromové kauzy ve velkých městech a na vesnicích obecně?

Asi tak, jako se liší jejich sociální prostředí, životní styl a hodnoty. Ve větších sídlech najdeme spíše aktivistické spolky zaměřené na ochranu stromů před kácením a na vedení kauz se správními orgány. Na venkově pak tradiční okrašlovací spolky nebo spolky pečující o místní tradice jako alej vedoucí ke kapliče, nově založená alej prvňáčků či každoroční slavnost úrody z ovocných stromů. Ve větších sídlech jsou nejčastějším důvodem kácení inženýrské sítě, parkoviště, chodníky a velké developerské stavební záměry. V menších sídlech a zejména na venkově zase výstavby rodinných domků a protipovodňová opatření, u kácení v alejích pak hlavně rekonstrukce silnic.

ROZHOVOR SE STROMEM

Anna Hogenová

U všech sedmnácti rozhovorů jsem měla pocit, že úvahy o změnách situace stromů ve městech nejsou jen prázdná rétorika. Že dobrá vůle hledat řešení i za cenu vyjítí z komfortní zóny je cítit prakticky u každého. Ale stejně tak je skoro všude cítit mnoho skepse, někdy i smutku. Věci, které se řeší řadu let, se kolikrát nepohnuly ani o píď, někde je to jeden krok dopředu a dva zpátky, pozitivní příklady se zdají být často jen důsledkem úsilí obětavého jednotlivce na hranici disidentského boje proti systému.

V rozhovorech si lidé stěžovali, že už musí brát prášky na tlak, odmítali se být jen dotknout čehokoliv, co je „politické“, někdo mluvil o tom, co všechno už vzdal, aby vůbec mohl pokračovat, opakoval se výraz „začarovaný kruh“. Objevil se dokonce návrh na zákon, který by „nařizoval ohleduplnost ke stromům“. Všichni se shodli, že řešení kolize inženýrských sítí s kořenovými prostory se bez nějaké centrální koordinace už dál neobejde. Ale v otázce, kdo by ji měl zaštitovat, se neshodl snad nikdo s nikým.

Jistě je to přirozené a mohlo by to být dokonce pozitivní, pokud by neshodu následovala upřímná, absolutně otevřená diskuze. Zdá se mi, že někde tady se ale cosi porouchalo. V novinových článcích z první republiky čteme o zuřivých odborných polemikách, po kterých si zneprátelené strany sedly společně do hospody. Tohle jako by dnes někam zmizelo. Kritika bývá vnímána jako osobní útok, mých přátel z řad architektů se například mé vyjádření nesouhlasu s principem stavění na zelené louce většinou dotýká jako urážka. Stejně to cítím, když kritizuji Metropolitní plán a podobné dokumenty legalizující ještě liberálnější zacházení s městy. Filosofka Anna Hogenová, se kterou jsem se sešla kvůli rozhovoru o stromech, mi k tomu řekla tohle:

Nedostáváme se k dialogům, které jsou naprosto svobodné. Už třeba kdysi za rektorování mistra Jana Husa bydleli učitelé se studenty na stejné koleji a ty otázky tam byly opravdové, bytostné, vyrostlé z bezprostředního života – ne předem připravené. Dneska se všechno plánuje, všechno se vypočítává. Rozhodují oni „plánovači budoucnosti“, lidé, kteří berou v potaz jenom tvrdá data (ve filosofii se tomu říká *more geometrico*, tj. myšlení matematické), a chybí úplně normální člověčenství, které nám dnes ukazují – snad už jenom ty stromy.

Já jsem po stromech lezla celé dětství, ale dnes je tak obrovský tlak na bezpečnost, že se z této dětské radosti možná už brzy stane věc minulosti. Lézt se bude výhradně po prolézačkách speciálně k tomu zkonstruovaných, u kterých je v případě úrazu možnost žalovat jejich výrobce – což je u stromů poněkud obtížné.

Když jsem byla malá, tak strom byl pro mě vždycky výzva: vylézt. Ty prolézačky, to je opět něco, co v sobě nemá žádnou poezii, jenom účelnost. Tedy aby se dítě naučilo trošku lézt, trošku se držet, trošku padat – já jsem profesí mimo jiné také tělocvikářka. Ale když se leze na strom, je to úplně něco jiného! Tam musíte nesmírně myslet: jak se chytit, jak se

přidršet... Je to rozhovor s tím stromem, poetický rozhovor. Tohle je pro dítě cesta, která je bytostná, kdy v sobě objevuje možnosti, jež už má. A tohle dneska chybí, děti si neumějí hrát, rodiče jim musí hry vymýšlet, je to neuvěřitelné ochuzování o to, co je hrozně hluboké a v podstatě nevýslovné. Z filosofie víme, že když se dětem nepředávají tato bytostná propojení s přírodou, s tou Matkou zemí neboli Gaiou, jak říkali staří Řekové, tak později už to nejde. Pokud děti tráví čas pouze na zahradách, kde je bazén a několik geometricky stríhaných keřů, fatálně jim chybí celá ta roztočivost, to tajemství, to nevýslovné – to, co jsme se my učili vnímat jako děti a teprve teď tomu začínáme rozumět a můžeme to prošpikovat dospělým myšlením. Tohle se nedá předávat coby „vědomosti, dovednosti, návyky, postoje a kompetence“, jak zní definice vzdělání Evropské unie, abychom byli „konkurenceschopní zbytku světa“.

Všímám si, že psychologové problémy dětí často svalují trochu příliš pouze na rodiče. Přitom ta zodpovědnost, která se má od malička v dětech probouzet – za tytičku, za zvířátko, nešlápnout na slimáka, i když třeba škodí... to není něco, co se dá připojit jako nějaký bonus k takto pojímané výchově ve školách. To musí prorůstat životem toho děcka, má se to pojit s těmi pohádkami, kde je to dobré a zlé a kde jsou opět ty stromy – posvátné stromy. Pro staré Germány jasany, pro Čechy lípy, pro Kelty duby...

Pořád dokola slyšíme opakovat výrazy jako „přetechnizovaný svět“ a na druhé straně zase floskuli „nemůžeme se vrátit zpátky na stromy“. Je všechno jen otázka rovnováhy mezi těmito protipóly, nebo je naše myšlení o technologii v něčem základně nesprávné?

Já se domnívám, že technologie má tomu živému, tomu lidskému sloužit. A nikoliv abychom to lidské obětovali tomu účelnému. Už proto, že, jak připomíná Aristoteles, techné miluje tiché, to znamená, že k sobě přitahuje nahodilost, většinou v podobě nějaké katastrofy. Třeba Titanic, kde také byla ambice absolutní technologické dokonalosti. Ta už se pak totiž stává vlastně trochu odpornou – vidím to například na těch moderních předměstích, narýsovaných ve stylu linka–hranka. Je tam vidět nějaká lež, není tam to souznění, ten akord s tím, čemu říkáme harmonia afanes, neviditelná harmonie, kde si každá věc vyharmonává své pravé místo a přitom odstrkuje jiné věci a ony zase odstrkují ji a tímhle způsobem si všechny hledají své místo, takže pak každá je zrcadlem všech ostatních a z toho vzniká kosmos, což česky znamená řád. Tím, že se každá ta věc dostává do toho pravého místa, do svého topos, jak říkáme ve filosofii, teprve se stává sama sebou – samu sebe rodí. Teprve potom má v sobě svoji míru. To je prastará myšlenka z egyptského a řeckého hermetismu a později se to pořád znova a znova vracelo. Říká se tomu ontologická hra a vidíme to krásně u těch stromů, kde si každé semínko hledá svoje místo, potom každý rostoucí stromek, ale i každá jedna jeho větvička... Tohle se nesmíme snažit technologicky řídit, systematizovat. Bohužel se to děje.

Stromořadí v ulici je vlastně přesně příklad toho, kdy něco živého vzniká v přetechnizovaném prostředí. V prostoru pod chodníky a vozovkami už často není místo ani pro samotné inženýrské sítě, stále se přidávají další a nikdo neví, kolik nových přinese budoucnost. A je na tom velmi patrná obtížnost, někdy možná dokonce neschopnost spolupráce mezi jednotlivými obory: vodohospodář si řeší vodu, dopravák dopravu... Kvůli složitosti systémů je každý schopen do svého úhlu pohledu zahrnout jen právě tu svoji linii.

To je pravý opak toho, čemu my říkáme vidět celek bez marga, tzn. celek bez okrajů. To je to, co je v dnešní době úplně nejdůležitější, co v sobě musí mít každý, kdo je na nějakém vyšším stupni v rozhodování – ve městě, ve státě. Už středověké univerzity, ať Sorbonna, Karlova, nebo

Cambridge, měly čtyřleté studium a v prvním roce musel každý projít artistickou fakultou, tedy filosofickou, kde se naučil myslet z celků, bez marga. Tam si uvědomovali, že tyto celky se nedají naučit vyslovením nějaké definice a jejím následným pochopením. Že celek bez marga se musí v duši člověka narodit. A teprve po tom prvním roce se studenti začali učit medicíně, teologii nebo právu, ale nemohl být právník bez filosofického vzdělání. To je dnes považováno za zbytečné, už i univerzity se stávají korporátem a produkují to, čemu Karel Čapek říkal fachidiot – člověk ve svém fachu, tzn. ve své odbornosti, vynikající, bez nejmenšího přesahu do horizontů, kde se odvíjí zmíněná ontologická hra celé planety. Tito lidé pak nemohou mít ani zodpovědnost, například za stromy. A konečně pak ani za planetu.

V jakémkoliv oboru platí, že metoda vychází vždycky z věci samé. Když chci poznat strom, musím se do něj jakoby zanořit a z něho samého ho potom pochopit. Pokud začneme používat metody mode geometrico i na ty nádherné atributy života, které k nám přicházejí ze stromů, tak se i z těch stromů stanou technologické věci! Tam nemůžeme používat systémy a struktury, tam musí přijít něco jako hra, něco jako kultura v nejobecnějším slova smyslu, to nejde měřit.

V čem spočívají všechny dnešní vědy? Je to popisování předmětů metodou, která byla předem stanovena a je téměř uzákoněna. To má například ten důsledek, že když touto metodou nepůjete, tak vám komise na univerzitě vaši práci jednoduše neuzná. Akcentují se tedy výlučně měřitelné, spočítatelné komponenty života, kde je možnost, že se dá vzniknout nějaké jistotě. Pojem pravda se totiž v novověku ztotožnil s pojmem jistota. Ukážeme prstem (latinsky se mu říká digitus) například na okno a řekneme jméno té věci, na kterou ukazujeme. To je digitální myšlení.

Víte, rozšířenému organismu říkáme domov, rozšířenému domovu říkáme krajina, rozšířeně krajinně říkáme planeta. A rozšířená planeta je pak bytí jako celek. A všechna tato propojenost je něco, co ten strom umí nám lidem připomínat. Ale funguje to, jenom pokud se pro to člověk umí naladit, nevejde se to do seřazené souslednosti nul a jedniček, kde pravdivý výrok má značku jedničky a nepravdivý nuly. Tohle je podle dnešního pojetí popis celého světa, nic jiného jako by nebylo důležité. Co není měřitelné, to se nedá kontrolovat, a tudíž musí být z myšlení vyloučeno. To je absolutní placatost, bez jakékoliv hloubky, a proto digitalita a debilita už mají k sobě velmi blízko. To je taková redukce a takové násilí na poznávání světa... Jako by ti lidé někdy cítili, že jedině tím počítáním a plánováním a měřením může svět zůstat místem, kde máme všichni domov. Ale ono je to přesně obráceně.

A tím možná vznikají dojmy, že něco jako ohleduplnost ke stromům je nutné do myšlení lidí vrátit legislativou. Protože tyhle měkké věci ve světě, kde se všechno měří a počítá, úplně vypadly ze hry, zmizely.

Jan Patočka říkal, že lidé musí prožít otřes.

Jenže ten jsme přece právě prožili. Pandemie covid-19, jakkoliv to byla tragická událost, v sobě možná skrývala i naději: ukázala nám, že se dá žít pomaleji, pracovat méně, cestovat méně, nakupovat méně... Ale s jejím koncem se mi zdá, že se vracíme do starých kolejí, nepoučili jsme se, a naopak všechno jede ještě ve vyšších obrátkách. Tak na jaké otřesení ještě čekáme?

Tím otřesem může být jedině to, čemu ve filosofii říkáme ontologická nouze. To je vlastně přítomnost smrti, blízkost smrti. To bylo vždycky něco, co se dětem jim přiměřeným způsobem říkalo po pravdě. Ano, ten člověk zemře, my také zemřeme, ze slepičky bude polívka, dědeček umíral a děti

to viděly... Já často opakuju, že smrt je něco, s čím se musíme v našem myšlení skamarádit, musíme se této nevyhnutelnosti učit, učit se v ní prodlévat, trochu se na ni trénovat. Jenže místo toho se stal opak – smrt z myšlení lidí vymizela. Poslední generace už je technologicky vychovaná a tuhle ontologickou nouzi nezná. Neumí tedy žádnou přítomnou chvíli prohloubit až k těm kořenům. Je tam pocit, že ta chvíle bude napořád. Takový člověk pak například nutně potřebuje drogy, aby se alespoň skrze ně prohloubil, vyhloubil a byl na chvíli v jiném než tom technologickém, placatém světě.

Já si teď uvědomuji, že na smrt myslím často právě v souvislosti se stromy. Že když na ně koukám, tak mě často napadá ta pomíjivost, paměť, to, co mě přesahuje...

Stromy jsou asi těmi nejlepšími vypravěči našich počátků. Historici, jak víme, vždycky vyprávějí události z hlediska vítězů. Ale strom nelže, strom vám nic nenutí. A když se otevřeme možnosti si s ním povídat, tak objevíme takové věci... Patočka mluví o tom, že měl období, kdy mluvil se stromy jako s lidmi. U Jana Amose Komenského to bylo přesně to samé. Tomáš Garrigue Masaryk miloval stromy.

A Miloš Zeman také.

A proč ne? Protože tam oni hledají tu ztracenou sebejistotu. Když vidí, jak ten strom bojuje, co všechno mu za to stojí... A rozhovor se stromem se může dít dokonce i ve městě. Když jedu na kole z Vinohrad dolů na Karlovo náměstí a vidím tam ty stromy, které tak bojují o přežití... Kolem domu, kde bydlím, je spousta stromů odřených od velkých aut, která vyvázejí nějaké cihly a suť z oprav domů, ale přesto jsou každé jaro zelené a jsou tak obrovskou nadějí, že i když se tato bytost odře, když dostane od toho technologického světa ránu do vazů, stejně se znovu zazelená... Ony každé jaro vlastně vítězí. Domov města je ve stromech, a když tenhle pocit zmizí a člověku zbudou jenom ty hrůzy a ta všeobecná objednávka systémů, tak on nemůže neonemocnět. To jsou pak ty deprese, to vyhoření, všude je plno strachu...

Soužití se stromy není jenom nějaký vztah k něčemu, co je součástí přírody. To je něco úplně jiného. To je rozhovor *sui generis* (zvláštního druhu – pozn. red.), kdy se člověk může vracet ke svým počátkům, které se najednou znovu zrodí... A tenhle druh rozhovoru je něco, co dnes potřebujeme mnohem víc než třeba v době, kdy jsem já byla mladá... Je to úplně jiný vztah i než třeba ke zvířatům, strom vám nic nenutí, je svojský, je důstojný... jsou to zachraňující bytosti... Já mám plno studentů, kteří pořád chodí do lesa a furt mi o těch stromech vyprávějí, jak jsou pokroucené... A jak krásně píše o stromech Martin Heidegger, který byl ze Schwarzwaldu... jak tam chodili s tátou, jak to vonělo, ta dubová a buková kůra, to je tak nádherné, ta rozedraná kůra...

Návody

Jak zabránit neoprávněnému kácení stromů mimo les?

Má ve výšce 130 cm nad zemí obvod více než 80 cm a nejedná se o ovocný strom v zastavěném území na pozemku zahrady (dle katastru nemovitostí)?

Má ve výšce 130 cm nad zemí obvod méně než 80 cm nebo se jedná o ovocný strom v zastavěném území na pozemku zahrady (dle katastru nemovitostí)?

Je zdrojem bezprostředního ohrožení života, zdraví, nebo hrozí škoda značného rozsahu?

Vlastník má právo kácet bez povolení.

Zjistěte na OÚ, zda bylo vlastníku pozemku (= stromu) vydáno ve správním řízení povolení ke kácení. Vlastníka pozemku zjistíte prostřednictvím katastru nemovitostí (www.cuzk.cz).

Je třeba stav zdokumentovat a provedené kácení do 15 dnů ohlásit. Povolení není nutné.

- Je součástí vzrostlého stromořadí alespoň 10 stromů?
- Jedná se o památný strom?
- Je biotopem ohrožených druhů?
- Jedná se o náhradní výsadbu?

Nebylo vydáno povolení ke kácení.

Bylo vydáno povolení ke kácení.

Byla podána pouze žádost o povolení.

Kontaktujte policii nebo ČIŽP.

- Kácení probíhá na základě oznámení a byly splněny tyto podmínky:
- bylo oznámeno min. 15 dní předem
 - jedná se o obnovu porostů
 - jedná se o údržbu břehových porostů
 - jedná se o odstraňování dřevin v ochranném pásmu zařízení elektrizační a plynárenské soustavy
 - je káceno ze zdravotních důvodů

Vyžádejte si na OÚ vydané povolení včetně příslušných podkladů (na základě zákona o právu na informace o ŽP). Úřad může vydat povolení ke kácení pouze ze závažných důvodů nebo po vyhodnocení funkčního a estetického významu dřevin.

Dohleďte účastníky správního řízení. Může to být:

- spolek, jehož hlavním cílem je podle stanov ochrana přírody a krajiny
- jednotlivec na základě dotčení vlastnictví (vlastníci budov a pozemků sousedících)

Prostřednictvím účastníka správního řízení lze podnikat další kroky, např.

Oznámení přijímá a o pozastavení, omezení nebo zákazu rozhoduje OÚ s rozšířenou působností.* Učíní tak, pokud oznámené kácení odporuje požadavkům na ochranu dřevin. Pozor, na rozdíl od řízení o povolení kácení již není možná účast veřejnosti.

Máte pochybnosti o zákonnosti vydaného povolení (např. chybí dendrologický posudek)?

Můžete nahlížet do spisu.

Můžete podávat vyjádření.

Máte právo účastnit se ústního jednání.

Můžete podat odvolání, příp. rozklad až žalobu.

Můžete žádat doplnění důkazů, např. znaleckého posudku.

Podejte podnět k provedení přezkumného řízení krajskému úřadu nebo ČIŽP.

AOPK ČR = Agentura ochrany přírody a krajiny ČR
ČIŽP = Česká inspekce životního prostředí
CHKO = chráněná krajinná oblast
NP = národní park
OÚ = obecní úřad
ŽP = životní prostředí

*Na území NP vykonává kompetence krajského úřadu, obecního úřadu s rozšířenou působností a pověřeného obecního úřadu správa NP, na území CHKO Agentura ochrany přírody a krajiny ČR.
Zpracováno podle www.frankbold.org

Jak zabránit neoprávněnému kácení stromů mimo les?

Zákon o ochraně přírody a krajiny chrání všechny dřeviny rostoucí mimo les. Ke kácení stromů je nezbytné povolení orgánu ochrany přírody dle § 8 odst. 1 zákona o ochraně přírody a krajiny č. 114/1992 Sb. Takové povolení je možné vydat pouze ze závažných důvodů a je nutné téměř vždy.

- Úřad může vydat povolení ke kácení **pouze**:
 - ze závažných důvodů (tento zákon však neříká, jaké to jsou, úřad tedy má značnou míru vlastního uvážení)*
 - po vyhodnocení funkčního a estetického významu dřevin. Další kritéria při posouzení důvodů ke kácení u jednotlivých typů dřevin rostoucích mimo les stanoví také metodický pokyn MŽP z ledna 2020 (viz www.mzp.cz).

Čím argumentovat v řízení o povolení kácení?

Pokud chcete kácení zabránit a účastníte se povolovacího řízení, můžete argumentovat tím, že některá z výše uvedených podmínek nebyla splněna, což byste nejlépe měli doplnit důkazy.

Můžete využít například následujících argumentů: Kácení není nutné, protože nejsou splněny závažné důvody.*

- Uváděné problémy lze vyřešit citlivěji, například úpravou stromu.
- Zájem vlastníka v daném případě nepřevyšuje veřejný zájem na ochraně stromu.
- Kácení způsobí závažný zásah do prostředí (strom snižuje znečištění prachem, potlačuje tepelný ostrov města... a tuto funkci nemůže v daném místě nic zastoupit).
- Strom má vysokou estetickou hodnotu a jeho pokácení by snížilo hodnotu okolních nemovitostí.
- Kácení by nemělo probíhat mimo dobu vegetačního klidu.

- Kácení by nemělo probíhat v době, kdy jsou na stromě obsazena ptačí hnízda.
- Náhradní výsadba není odůvodněním pro pokácení stromu.
- Jde o ohrožený druh dřeviny (zvláště chráněné druhy dřevin jsou uvedeny v příloze prováděcí vyhlášky 395/1992 Sb. zákona o ochraně přírody a krajiny).
- Jde o strom prohlášený za památný, a proto jej nelze kácet (dle § 46 odst. 2 zákona o ochraně přírody a krajiny).
- Žadatel neodborně posoudil zdraví a životaschopnost stromu.
- V koruně stromu sídlí zvláště chráněná živočichové (žadatel si musí opatřit výjimku § 56 zákona o ochraně přírody a krajiny).
- Strom roste ve zvláště chráněném území a kácení je možné, jen je-li v souladu s plánem péče.

* Závažným důvodem nejsou běžné projevy vývoje a růstu dřevin spočívající např. v opadávání listů, plodů či jehličí ani alergenní působení dřevin či stínění (viz odborná literatura a judikatura).
Závažným důvodem také není záměr realizovat stavbu nebo stavební úpravy (např. oplocení, komunikace, parkoviště).
Závažným důvodem zpravidla může být prokázané ohrožení života a zdraví lidí pádem stromů nebo jejich částí za běžných povětrnostních podmínek či kolize s veřejně prospěšnou stavbou.

Zpracováno podle www.frankbold.org

Kompenzace ekologické újmy při kácení stromu

Všechny dřeviny rostoucí mimo pozemky určené k plnění funkcí lesa jsou podle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, chráněny před poškozováním a ničením (§ 7) bez ohledu na jejich druh a původ. Poškozováním dřevin je míněn zásah, který způsobí podstatné a trvalé snížení jejich ekologických a estetických funkcí nebo bezprostředně či následně vede k jejich odumření.

Obecně je ke kácení dřevin třeba povolení obecního úřadu (§ 8 odst. 1 a § 76 odst. 1) vydávaného formou rozhodnutí. Zákon však také stanovuje výjimky, kdy povolení není třeba (§ 8 odst. 2, 3 a 4).

Kompenzace ekologické újmy při povolování kácení:

- Orgán ochrany přírody může ve svém rozhodnutí o povolení kácení uložit žadateli náhradní výsadbu ke kompenzaci ekologické újmy vzniklé pokácením dřevin. Může uložit také následnou péči o dřeviny po nezbytně nutnou dobu (nejvýše 5 let).
- Pro výpočet hodnoty káceného stromu lze využít kalkulačku zpracovanou dle metodiky AOPK ČR <https://od2021.safetrees.cz/strom.html>.
- Náhradní výsadbu lze uložit i na pozemcích, které nejsou ve vlastnictví žadatele.
- Obce jsou povinny vést přehled pozemků vhodných pro náhradní výsadbu ve svém územním obvodu po předběžném projednání s jejich vlastníkem.
- Pokud orgán ochrany přírody neuloží provedení náhradní výsadby, je ten, kdo kácí dřeviny z důvodu výstavby, povinen zaplatit odvod do rozpočtu obce, která jej použije na zlepšení životního prostředí. V praxi ale nelze této alternativy zatím využít, protože neexistuje předpis, který by stanovil výši odvodu.
- Náhradní výsadba tedy zůstává jedinou legislativou podpořenou možností, jak kompenzovat vzniklou ekologickou újmu.

- Obecně je cílem umisťovat náhradní výsadbu co možná nejbližší místu kácení, tak aby kompenzace ekologické újmy probíhala v daném místě. Při kácení v centrech obcí ale v praxi narážíme na celou řadu limitů (vedení sítí atd.). I zde je ovšem možné hledat řešení ve formě vysoce specializovaných (a nákladných) způsobů výsadby.

Kompenzace ekologické újmy při nepovoleném kácení (nepovolené kácení je takové, ke kterému nebylo vydáno povolení ke kácení a nevztahuje se na něj žádná z výjimek):

- Vidíte-li právě probíhající nepovolené kácení, kontaktujte Policii ČR nebo obecní policii. Ta je oprávněna zasahovat v případě narušení veřejného pořádku (např. poškozování, či kácení dřevin bez povolení) a odhaluje přestupky fyzických osob. Policie ČR je oprávněna zadržet fyzickou osobu, u níž je důvodná obava, že bude pokračovat v páchání přestupku či trestného činu, při němž byla přistižena, a dále přijímá a prošetřuje trestní oznámení.
- Podejte podnět obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností.* V podnětu uveďte, za jaké jednání by měla být pokuta uložena (nesplnění ohlašovací povinnosti, kácení bez povolení, poškození nebo zničení památného stromu atd.). Poskytnout můžete i další informace o stromu, které mohou pomoci při posuzování přestupku (např. fotodokumentaci). V podnětu můžete žádat, aby úřad uložil zákaz dalšího kácení, pokud hrozí, že bude pokračovat (např. byla pokácena část aleje).
- Podejte podnět ČIŽP (může uložit pokutu a případně zakázat další kácení).
- V podnětu požádejte, aby vám úřad sdělil výsledek šetření a informaci o uložených opatřeních či sankcích. Dle § 42 správního řádu tak musí do 30 dní učinit.
- Pokuta za protiprávní kácení směřuje do Státního fondu životního prostředí ČR.

* Na území NP vykonává kompetence krajského úřadu, obecního úřadu s rozšířenou působností a pověřeného obecního úřadu správa NP, na území CHKO Agentura ochrany přírody a krajiny ČR.

Kde zjistit, jaká kácení nebo výsadby se připravují?

Žádný zákon či vyhláška neukládá obcím (a dalším subjektům), které ve správním řízení povolují kácení dřevin, jakkoliv o vydaném povolení ke kácení informovat veřejnost (např. na úřední desce). Je tedy pouze na rozhodnutí daného subjektu, zda a jakou formou bude veřejnost informovat.

Chcete být (jako fyzická osoba) přesto informováni?

Můžete využít těchto možností:

1. **Založit si spolek** (min. 3 fyzické osoby), jehož hlavním cílem je podle stanov ochrana přírody a krajiny. Poté můžete požádat o informování o zahajovaných řízeních (žádost platí po dobu jednoho roku).
2. **Spojit se s dotčeným vlastníkem.** Dotčení vlastníci (vlastníci pozemků a budov sousedících s pozemkem, na kterém rostou kácené dřeviny) mají právo účastnit se správního řízení o kácení.
3. **Žádat příslušný úřad pravidelně o informace** na základě zákona 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím. Žádat může jakákoliv fyzická i právnická osoba. Žádost by měla být vyřízena do 15 dní od jejího přijetí.
4. **Pravidelně navštěvovat zasedání zastupitelstva** obce a ptát se na připravované záměry.
5. **Navrhnout vedení obce pravidelné zveřejňování** příslušných informací (např. na webu obce).
6. **Stát se členem komise životního prostředí** vaší obce (pokud je zřízena). Členství v komisi ŽP není podmíněno členstvím v zastupitelstvu obce.

7. **Stát se členem zastupitelstva obce.** Jako zastupitel můžete iniciovat vznik komise životního prostředí, zasadit se o zveřejňování příslušných informací, iniciovat vznik koncepčních dokumentů k obnově zeleně atd.

Jak informovat veřejnost o připravovaných káceních či výsadbách?

Řada měst a obcí již pochopila, že informování veřejnosti předem je cestou, jak předcházet konfliktům. Jak takový krok provádět v praxi?

- Pravidelně aktualizované informace o připravovaném kácení ve formě jednoduché databáze na webu města najdete např. v Bruntále.
- V Hodoníně lze najít informace o připravovaném kácení přímo na kmenech dotčených stromů. Zalamovaná tabulka s logem města uvádí: „V rámci rekonstrukce ulice budu v této lokalitě nahrazen novou kvalitnější zelení.“
- Využít lze obecní vývěsku (úřední desku).
- Řada obcí využívá pro pravidelné informování občanů hromadné rozesílky e-mailů.
- Informace občanům lze sdělit také prostřednictvím sociálních sítí obce, např. facebooku.
- V případě rozsáhlejší přeměny území je vhodné předem projednat celý záměr s občany participativním způsobem.

Jak ovlivnit dokumenty týkající se zeleně?

Informování veřejnosti je zajisté důležité. Není ale nutné zůstat jen u informování, veřejnost lze v řadě oblastí (zeleně nevyjímaje) do rozhodování přímo zapojit. Tento způsob komunikace přináší celou řadu benefitů a předchází konfliktům. Dokumenty vznikající se zapojením veřejnosti lépe reagují na skutečné potřeby občanů a jsou veřejností daleko lépe přijímány.

Jak zapojit veřejnost z pozice vedení obce?

1. **Anketa**
Jeden z nejvyužívanějších způsobů, jak veřejnost „vtáhnout do dění“. Náměty od občanů lze získat formou anket tištěných (do schránky) či elektronických (na webu nebo facebooku obce, spolku atd.). Anketu může doplnit také mapka, kde mohou občané své nápady rovnou zaznamenat. Chybět nesmí ani jasná informace o tom, jak bude s výsledky ankety naloženo.
2. **Participativní plánování konkrétního záměru**
Obnova parku? Nové dětské hřiště? Ideální příležitost zapojit veřejnost do plánování a společně vytvořit kvalitnější řešení šité na míru potřebám místních. Přizvat můžete i profesionálního facilitátora (moderátora) zvenčí, který bude zárukou konstruktivního a věcného jednání. Uvedený způsob si na vlastní kůži již vyzkoušela celá řada měst a obcí. Inspiraci můžete hledat třeba na stránkách Nadace Via nebo Nadace Partnerství.
3. **Veřejné projednání koncepčních dokumentů**
Zapojit veřejnost lze nejen do přípravy konkrétních záměrů, ale i koncepčních dokumentů. Např. v Olomouci proběhla v letech 2020 a 2021 příprava strategie zeleně a managementu údržby ve městě Olomouci, o které byla veřejnost nejen informována, ale mohla se k ní při veřejných projednáních také vyjádřit a doplnit svoje podněty.

Jak se zasadit o zapojení veřejnosti z pozice občana?

- Účastněte se zasedání zastupitelstva, pokládejte dotazy a přinášejte vlastní náměty.
- Zapojte se do činnosti tematických spolků a pokuste se navázat spolupráci s obcí jejich prostřednictvím.
- Zasílejte své náměty odboru životního prostředí/komisi životního prostředí či přímo starostovi obce.
- Pište příspěvky na sociální síť obce či města (buďte korektní a inspirativní).
- Snažte se získat spojence mezi dalšími občany či spolky. Sepište petici, ve které formulujete své požadavky, a předejte ji vedení obce.
- Oslovujte místní politiky, pokuste se toto téma zahrnout do volebního programu některé z kandidujících stran.
- Zapojte se do komunální politiky.

Jak postupovat, chci-li vysadit v ulici strom/stromořadí?

Vysadit strom či stromořadí v ulici? Určitě dobrý nápad, je ale třeba postupovat uvážlivě.

1. Kontaktujte příslušný obecní úřad, případně přímo odbor životního prostředí. Zvláště v případě větších měst lze očekávat, že výsadby v ulicích vycházejí ze zpracovaných **konceptních dokumentů**, kterým bude nutné záměr přizpůsobit (druhovú skladbu výsadeb, velikost stromů atd.).
2. Zjistěte, kdo je **vlastníkem pozemku pro zamýšlenou výsadbu**. Veškeré informace lze nalézt v katastru nemovitostí, elektronicky na www.cuzk.cz. Vlastník pozemku se stává také vlastníkem vysazeného stromu, výsadba je tedy možná pouze s jeho souhlasem (nejlépe písemným).
3. **Limity zvoleného místa** jsou klíčové. Je třeba respektovat:
 - ochranná pásma sítí nadzemních i podzemních,
 - rozhledové poměry u komunikací,
 - vzdálenost od budov v souvislosti s jejich zastíněním,
 - umístění dopravního značení a veřejného osvětlení,
 - přítomnost zařízení, která vyžadují dopravní obslužnost (např. popelnicová stání),
 - budoucí kolize s plánovanými stavbami (např. rekonstrukce sítí).
 Informace lze získat na obecním úřadě, z územního plánu obce, od správců jednotlivých sítí, vlastníka/správce příslušné komunikace atd.

4. **Volba vhodného druhu dřeviny** bude vycházet z konceptních dokumentů. Pokud tyto nejsou k dispozici, doporučujeme poradit se s odborníkem – arboristou, zahradníkem apod. Je třeba vhodně zvolit druh, velikost a tvar dřeviny s ohledem na:
 - limity místa,
 - přírodní podmínky (slunečné/zastíněné stanoviště, průměrný roční úhrn srážek, průměrná roční teplota, délka vegetace),
 - působící stresové faktory (např. sucho a vyšší teploty v centrech obcí, zhutnění a pH půdy, působení posypových solí či psích výkalů, znečištění vzduchu, možné mechanické poškození automobilovou dopravou, vandalismus, omezený kořenový prostor atd.),
 - očekávané funkce výsadby (zastínění, zachycení prachu, estetická funkce atd.).
5. **Financování výsadby**. Kvalitní sadební materiál a výsadba s sebou nesou nemalé finanční náklady. Naštěstí lze využít dotační podporu výsadeb např. ze Státního fondu životního prostředí, Operačního programu Životní prostředí, ministerstva pro místní rozvoj, příslušných krajských úřadů nebo nadací (Nadace Via, Nadace Partnerství, Nadace ČEZ atd.).
6. **Zajištění kvalitního provedení výsadby**. Je vhodné, aby výsadbu prováděl či dozoroval odborník – zahradník či arborista, který má s výsadbou v městském prostředí dostatečné zkušenosti. Způsob výsadby zásadně ovlivní ujmutí a dlouhodobou perspektivu stromu. S ohledem na stanoviště je třeba navrhnout také způsob ochrany vysazeného stromu před poškozením (strunovou sekačkou, psí močí, zvěří, parkujícími automobily atd.).
7. **Zajištění dlouhodobé následné péče** je klíčové. Je třeba si předem odpovědět na otázky jako:
 - Kdo převezme (zajistí/zafinancuje) péči o vysazený strom?
 - Jak dlouho a kolik bude třeba zalévat?
 - Kdo zajistí pravidelnou kontrolu a péči o strom (např. zajištění podjezdny/podchodny výšky, odstranění kotvení stromu, pravidelný řez ovocných dřevin atd.)?
 - Jak bude zajištěna náhrada uhynulých stromů ve stromořadí?

Výsadba stromu ve vnitrobloku

Výsadba stromu ve vnitrobloku má svá specifika – i zde se proto vyplatí dobře plánovat předem.

1. Zjistěte, kdo je **vlastníkem prostoru**. Vnitřní prostor vnitrobloku může být mezi jednotlivé domy rozdělen v různém poměru. Zjistěte také přesné hranice území. Veškeré informace lze nalézt v katastru nemovitostí, elektronicky na www.cuzk.cz. Vlastník pozemku se stává také vlastníkem vysazeného stromu či jiné realizované úpravy, výsadba je tedy možná pouze s jeho souhlasem (nejlépe písemným).
2. **Komunikace mezi obyvateli** místa je klíčovým předpokladem pro úspěšnou realizaci i dlouhodobé fungování nově utvořeného prostoru. Kontaktujte společenství vlastníků jednotek. Zjistěte názory, přání a potřeby jeho obyvatel formou ankety, strukturovaných rozhovorů nebo nejlépe při společném setkání. Využít můžete i služeb profesionálního facilitátora (moderátora).
3. **Zhodnoťte, co je cenné** (a stojí za to zachovat). Pozvěte arboristu či zahradníka, který zhodnotí stávající zeleň a její perspektivu do budoucna.
4. **Zjistěte limity místa:**
 - ochranná pásma sítí nadzemních i podzemních,
 - nutný odstup výsadeb od budov v souvislosti s jejich zastíněním,
 - přítomnost zařízení, která vyžadují dopravní obslužnost (např. popelnicová stání),
 - budoucí kolize s plánovanými stavbami (např. rekonstrukce sítí).

5. **Volbu vhodného druhu dřeviny** proveďte ve spolupráci s arboristou/zahradníkem s ohledem na:
 - limity místa,
 - velikost dřeviny v dospělosti,
 - potenciální nebezpečnost dřeviny (vzhledem k přítomnosti dětí nejsou vhodné dřeviny jedovaté a trnité, pozor také na alergenní dřeviny s vysokou produkcí pylu),
 - přírodní podmínky (slunečné/zastíněné stanoviště, průměrný roční úhrn srážek, průměrná roční teplota, délka vegetace),
 - působící stresové faktory (např. sucho a vyšší teploty v centrech obcí, zhutnění a pH půdy, omezený kořenový prostor atd.),
 - očekávané funkce výsadby (zastínění, estetická funkce atd.).
6. **Financování výsadby.** Kvalitní sadební materiál a výsadba s sebou nesou nemalé finanční náklady. Naštěstí lze využít dotační podporu výsadeb např. ze Státního fondu životního prostředí, Operačního programu Životní prostředí, ministerstva pro místní rozvoj, příslušných krajských úřadů nebo nadací (Nadace Via, Nadace Partnerství, Nadace ČEZ atd.).
7. **Zajištění kvalitního provedení výsadby.** Je vhodné, aby výsadbu prováděl či dozoroval odborník – zahradník či arborista, který má s výsadbou v městském prostředí dostatečné zkušenosti. Způsob výsadby zásadně ovlivní ujmutí a dlouhodobou perspektivu stromu. S ohledem na stanoviště je třeba navrhnout také způsob ochrany vysazeného stromu před poškozením (strunovou sekačkou, psí močí, zvěří, parkujícími automobily atd.).
8. **Zajištění dlouhodobé následné péče** je klíčové. Je třeba si předem odpovědět na otázky jako:
 - Kdo převezme (zajistí/zafinancuje) péči o vysazený strom?
 - Jak dlouho a kolik bude třeba zalévat?
 - Kdo zajistí pravidelnou kontrolu a péči o strom (např. zajištění podjezdové/podchodné výšky, odstranění kotvení stromu, pravidelný řez ovocných dřevin atd.)?
 - Jak bude zajištěna náhrada uhynulých stromů ve stromořadí?

Jak se zapojit do péče o zeleň?

Nadšenců, kteří si uvědomují hodnotu zeleně ve městech a jsou ochotni přiložit ruku k dílu, přibývá. Ruku v ruce s tím přibývá i osvědčených lidí ve vedení měst a obcí, kteří hledají cesty, jak umožnit občanům podílet se na péči o zeleň.

Adopce stromů

Výsadby stromů se zapojením veřejnosti se na řadě míst staly již tradicí. Stromy života, tedy stromy na počest nově narozených občánků, se pravidelně vysazují např. v Praze 10 a 13, Uničově, Valašských Kloboukách, Veselí nad Moravou, Pelhřimově, Litomyšli a celé řadě menších obcí. Adopci stromů spojenou s věnováním prostředků na jejich pořízení lze chápat jako filantropii – ať už v místě dárčova bydliště nebo třeba formou dárkového certifikátu kdekoli jinde. Dárkové certifikáty dlouhodobě vydává např. Arnika, Nadace Partnerství, spolek Sázíme stromy i některá města. Třešnickou na dortu může být označení takových stromů jménem dárce přímo v terénu či v mapové aplikaci nebo zaslání přesných souřadnic výsadby dárce.

Adopce záhonu

Obdobou adopce stromu je adopce květinového záhonu. Ta může spočívat jak v zajištění fyzické péče o tento záhon, tak ve finanční podpoře jeho výsadby, včetně označení jménem dárce. Adoptovat si záhon k pravidelné péči mohou zájemci například v Brně, Liberci, Pardubicích, Rosicích či Dvoře Králové. Adopce keře růže spojená s finančním darem pomáhá se zajištěním údržby na zámku v Děčíně, adopce záhonu, stromu či lavičky zase s péčí o bylinkovou zahradu ve Valticích.

Zalej mě!

Zajímavý způsob, jak zapojit veřejnost do zálivky dřevin přináší webová aplikace Zalej mě! Ta vybízí k úsporám vody a jejímu následnému využití na zálivku stromů v blízkém okolí. Mapa ukáže stromy, které potřebují zalít. Zálivka je následně zaznamenaná včetně jejího množství. Aplikace již funguje v Brně, Tišnově, Litomyšli a Českých Budějovicích.

Grantové programy měst a obcí

Jedním ze způsobů, jak zlepšit životní prostředí obce a zvýšit množství zeleně, jsou i různé grantové pobídky směřované výhradně k místním občanům.

Na co si dát pozor při koupi a sázení stromu?

Sázení stromů je radost. Co udělat pro to, aby tuto radost nic nepokazilo?

1. Nákup sazenic

Kvalitní sazenice jsou základním předpokladem pro úspěšnou realizaci. Sazenice stromů musí splňovat ukazatele jakosti ČSN 46 4902 (okrasné dřeviny) nebo ČSN 48 2115 (lesnické sazenice). Požadavky na školkařské výpěstky ovocných dřevin definuje standard SPPK C02 003. V praxi lze jen doporučit přizvat k nákupu stromů odborníka, který dokáže kvalitu sadebního materiálu na místě vyhodnotit. Veškeré nároky na správnou přepravu dřevin, zakládku sadebního materiálu i výsadbu definuje standard SPPK A02 001 Výsadba stromů.

2. Přeprava sadebního materiálu

K poškození sadebního materiálu může dojít i při jeho nevhodné přepravě. Přepravované stromy musí být chráněny před vyschnutím, přehřátím a mrazem. Nesmí dojít k poškození balu, pletiv kmene, vylámaní pupenů ani ke zlomení kosterních větví.

3. Zakládka sadebního materiálu

Ideální je zakoupené sazenice rovnou vysadit. Ne vždy je to ale možné a v takovém případě je nutné dočasné uložení sadebního materiálu, tzv. zakládka. Při ní je kořenový systém nebo bal zasypán vlhkým pískem, ornici, rašelinou, případně překryt jutovými pytlí.

4. Výsadba stromu

Technologie výsadeb v městském prostředí může být velmi různorodá a v extrémních případech vysoce odborná činnost. Vždy se proto vyplatí zajistit provedení či alespoň dohled profesionálního zahradníka či arboristy.

5. Výběr realizátora

Investice do profesionálního arboristického zajištění vašich výsadeb se určitě vyplatí. Jak ale vybrat tu správnou firmu? Vodítkem může být i to, že v ní pracují profesionální arboristé – držitelé certifikátu Český certifikovaný arborista nebo certifikátu Evropský arborista ETW. Certifikace je důkazem, že tento arborista má nejen odpovídající praxi a vzdělání, ale také že se v oboru dále průběžně vzdělává.

Strom jako součást modro-zelené infrastruktury měst

Veřejná zeleň, vedení sítí, automobilová doprava, MHD... Věčný konflikt v ulicích měst a obcí, který zdánlivě nemá řešení. Strom a jeho funkce jsou ale pro kvalitní život stejně důležité jako další prvky – doprava, technická infrastruktura, služby atd. Společný model vzájemné existence stavějící všechny městotvorné složky na podobnou úroveň představuje koncept modro-zelené infrastruktury měst.

Modro-zelená infrastruktura je soubor přírodě blízkých a technických opatření, která umožňují obnovu přirozeného lokálního koloběhu vody v městském prostředí.

Za základní východisko pro péči o městskou zeleň dle konceptu modro-zelené infrastruktury lze považovat **Městský standard pro plánování, výsadbu a péči o uliční stromořadí jako významného prvku modro-zelené infrastruktury pro adaptaci na změnu klimatu**, vydaný Institutem plánování a rozvoje hlavního města Prahy a schválený v roce 2021 Radou hlavního města Prahy. Tento materiál je volně dostupný na stránkách IPR hlavního města Prahy.

Základní myšlenka

Základním myšlenkou konceptu je stanovení **pěstebního cíle uličního stromořadí**. Ten je definován jako ideální cílový stav vegetačního prvku. Zároveň je specifikována cesta, která povede k jeho dosažení. Tato cesta je výčtem konkrétních kroků, jež jsou postupně naplňovány. Na stanovení pěstebního cíle **navazuje plán rozvojové a udržovací péče**, navrhuje jednotlivé zásahy v etapách dle naléhavosti (s ohledem na zajištění provozní bezpečnosti stromů). **Systémová kontrola a monitoring** pak umožňují sledovat a vyhodnocovat dosahování pěstebních cílů. Nezbytným předpokladem je samozřejmě **organizační zajištění správy stromořadí**. Všechny výše

uvedené kroky jsou plánovány a zaznamenávány prostřednictvím **jednotné databáze stromů v uličních stromořadích**. Ta je jedním ze základních nástrojů systémové správy, které slouží pro vzájemnou koordinaci činností v uličním profilu.

Technologie výsadeb

Uvedený městský standard se mimo jiné zabývá také volbou technologie výsadeb, která se odvíjí od stanovištních podmínek místa výsadby (vhodné, podmíněně vhodné a nevhodné). Nejnákladnější a technicky nejnáročnější řešení vyžaduje výsadbu v nevhodných podmínkách. Mezi základní použitelné technologie, rozšiřující prokořenitelný prostor pod konstrukcemi, patří:

- **Nosné substráty** – umožňují prokořenění i po zhutnění pro potřeby konstrukcí (silnice, chodníky atd.).
- **Půdní buňky** – plastové konstrukce s vysokou nosností, které tvoří nosnou konstrukci (výztuhu) nesoucí vlastní komunikaci a její vrstvy. Do volných prostorů buněk je umístěn výsadbový substrát.
- **Kořenové cesty** – rýhy pod konstrukcemi (obvykle šíře 0,2–0,4 m a hloubky 0,3–1 m) pod úrovní zpevněné plochy, vyplněné nejčastěji strukturálním substrátem.

Zajištění dostupnosti srážkové vody

Základním požadavkem na nastavení optimálního vodního režimu v kořenovém prostoru patří zajištění dostatku srážkové vody a ochrana proti přemokření. Účinný systém modro-zelené infrastruktury zachytí srážkovou vodu tak, aby nejprve poskytl dostatek vody pro růst vegetace a potom ji zadržel v retenčních objektech, ze kterých následně vsákne do podzemí. Zbytek bude odtékat povrchovým tokem nebo kanalizací. Úprava zpevněných povrchů v sběrné ploše stromu pak vychází z tohoto konceptu.

Městský standard detailně definuje všechny kroky v plánování, realizaci a péči o městská stromořadí a může být cenným východiskem i pro další města v ČR.

O STROMECH V ULICÍCH KNIHA ROZHOVOVRŮ

Autorka a editorka: Kateřina Vídenová
Spolueditor: Daniel Weinberger
Redakce: Marcela Klemensová
Návody: Miroslava Floriánová
Korektura: Milan Scholz, Vanda Vicherková
Poděkování: Michaela Babišová, Žofia Fodorová, Petra Kolínská,
Magdalena Konečná, Václav Orcígr, Kateřina Palková, Adam Wlazel,
Ludvík Wlazel, Milada Wlazelová
Ilustrace: Alexey Klyuykov
Grafická úprava a sazba: Jakub Samek
Písmo: Media77 (Optimo), Selecta (Maxitype)
Tisk: Tiskárna Protisk, s.r.o., České Budějovice
Náklad: 300 ks

Vydala Arnika – Centrum pro podporu občanů v roce 2022
www.arnika.org
Dělnická 13, Praha 7, 170 00

ISBN 978-80-87651-76-6

Projekt podpořila Nadace OSF v rámci programu Active Citizens Fund, jehož cílem je podpora občanské společnosti a posílení kapacit neziskových organizací. Úkolem programu je dále inspirace k aktivnímu občanství a pomoc znevýhodněným skupinám. Program Active Citizens Fund vstoupil do České republiky v září roku 2019 s cílem podpořit neziskové organizace neohledně na jejich velikost a zkušenosti. V České republice jej spravuje konsorcium, které tvoří Nadace OSF, Výbor dobré vůle – Nadace Olgy Havlové a Skautský institut. Program je realizován v rámci Fondů EHP a Norska 2014–2021. Prostřednictvím Fondů EHP a Norska přispívají státy Island, Lichtenštejnsko a Norsko ke snižování ekonomických a sociálních rozdílů v Evropském hospodářském prostoru (EHP) a k posilování spolupráce s 15 evropskými státy. Důležitým posláním programu je také spolupráce mezi Českou republikou a dárcovskými státy. Jde o spolupráci mezi českými neziskovými organizacemi a organizacemi z Islandu, Lichtenštejnska a Norska.

Publikace vznikla v rámci projektu Měníme klima v legislativě. Cílem projektu je přispět k řešení klimatické krize v rámci České republiky. Chceme pomoci tomu, aby adaptace na změny klimatu byly účinné, hospodárné, sociálně spravedlivé a realizovatelné v potřebném čase. Zaměřujeme se na úpravu předpisů na různých úrovních tak, aby samosprávy i soukromí investoři mohli hospodárně a s prokazatelným prospěchem pro všechny realizovat projekty, které zajistí například šetrné hospodaření s vodou a dostatek kvalitních zelených ploch. Realizátorem projektu je sdružení neziskových organizací Zelený kruh. Partnery projektu jsou zpravodajský portál Aktuálně, sdružení Arnika, Nesehnutí, Česká společnost pro právo životního prostředí, aliance Šance pro budovy, Národní síť Zdravých měst ČR a Národní síť MAS.

**Měníme své okolí.
S odvahou.**

Island
Liechtenstein
Norway
Active
citizens fund

Nadace OSF

VDV
VÝBOR DOBRÉ VŮLE
Nadace Olgy Havlové

SKAUTSKÝ
INSTITUT

ARNIKA

